

Anton Maria Balsells Rodas

EL VEL ISLÀMIC A CATALUNYA: ANÀLISI SOCIO-JURÍDICA D'UN CONFLICTE IDENTITARI

TREBALL DE FI DE GRAU

Dirigit pel Dr. Mario Ruiz Sanz

Grau de Dret

**UNIVERSITAT
ROVIRA I VIRGILI**

Tarragona

2016

Resum

L'anàlisi socio-jurídica de la situació del vel islàmic a Catalunya pretén reflectir la realitat amb la que s'emmarca l'ús d'aquesta vestimenta mitjançant l'estudi de les normes i la jurisprudència que conforma el nostre ordenament jurídic, així com determinar les possibles conseqüències que tindria una regulació en aquest àmbit.

Resumen

El análisis socio-jurídico de la situación del velo islámico en Catalunya pretende reflejar la realidad en la que se enmarca el uso de esta vestimenta mediante el estudio de las normas y la jurisprudencia que conforma nuestro ordenamiento jurídico, además de determinar las posibles consecuencias que tendría una regulación en este ámbito.

Abstract

The socio-legal analysis of the situation of the Islamic headscarf in Catalonia expects to reflect the reality in which the use of this piece of cloth is delimited by studying the rules and case law that defines our legal system, and so, to state the possible consequences that a regulation in this area would have.

Paraules clau/ Palabras clave/ Keywords

Vel islàmic – Catalunya – Llibertat religiosa – Igualtat de gènere – Seguretat pública – Discriminació – Multiculturalisme
--

Velo islámico – Catalunya – Libertad religiosa – Igualdad de género – Seguridad pública – Discriminación – Multiculturalismo
--

Islamic headscarf – Catalonia – Religious freedom – Gender equality – Public safety – Discrimination – Multiculturalism

Índex

Abreviatures/Sigles Utilitzades	3
Introducció.....	5
1. Context general del conflicte.....	9
<i>1.1 Europa i el multiculturalisme</i>	<i>9</i>
<i>1.1.1 El fracàs d'una societat multicultural</i>	<i>9</i>
<i>1.1.2 Les polítiques europees enfront l'auge del fenomen migratori</i>	<i>12</i>
<i>1.1.3 La reticència de la societat occidental a acceptar la diversitat</i>	<i>16</i>
<i>1.2 El paper del vel al món musulmà: orígens i simbologia religiosa.</i>	<i>17</i>
2. Situació jurídica actual del vel islàmic.....	27
<i>2.1 La qüestió del vel islàmic en el Dret comparat</i>	<i>27</i>
<i>2.1.1 França.....</i>	<i>30</i>
<i>2.1.2 Bèlgica</i>	<i>32</i>
<i>2.1.3 Turquia.....</i>	<i>33</i>
<i>2.1.4 Països Baixos</i>	<i>34</i>
<i>2.1.5 Itàlia.....</i>	<i>34</i>
<i>2.1.6 Alemanya.....</i>	<i>35</i>
<i>2.1.7 Suïssa</i>	<i>36</i>
<i>2.1.8 Regne Unit</i>	<i>37</i>
<i>2.1.9 Canadà.....</i>	<i>37</i>
<i>2.2 El vel islàmic en l'Ordenament Jurídic espanyol.....</i>	<i>40</i>
<i>2.2.1 El debat a Espanya i a Catalunya avui dia.....</i>	<i>40</i>
<i>2.2.2 El conflicte de drets fonamentals: Marc constitucional i legal actual</i>	<i>47</i>
<i>2.3 El repte frustrat dels Ajuntaments catalans en la regulació del vel</i>	<i>60</i>
3. Anàlisi de la jurisprudència relativa a la qüestió.....	65
<i>3.1 STSJC 489/2011 de 7 de juny de 2011.....</i>	<i>65</i>

<i>3.2 STS de 14 de febrer de 2013</i>	<i>69</i>
<i>3.3 Interlocutòria del TSJC de 29 de gener de 2015</i>	<i>75</i>
<i>3.4 STEDH, assumpte S.A.S. contra França, d'1 de juliol de 2014</i>	<i>77</i>
 Conclusions finals	83
 Bibliografia	87

Abreviatures/Sigles Utilitzades

Al mateix lloc	ibid.
Article	art.
Confronteu	cfr.
Edició	ed.
Etcètera	etc.
Número	núm.
Obra del mateix autor	op. cit.
Pàgina	p./pàg.
Constitució Espanyola	CE
Convenció Europea de Drets Humans	CEDH
Declaració Universal de Drets Humans	DUDH
Estats Units d'Amèrica	EUA
Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les Bases del Règim Local	LBRL
Llei Orgànica 7/1980, de 5 de juliol, de Llibertat Religiosa	LOLR
Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans	STEDH
Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya	STSJC
Sentència del Tribunal Suprem	STS
Tribunal Europeu de Drets Humans	TEDH

Tribunal Superior de Justícia de Catalunya

TSJC

Tribunal Superior de Justícia de Madrid

TSJM

Unió Europea

UE

Introducció

La qüestió del vel islàmic i la prohibició del seu ús és un tema que, darrerament, ha generat molta polèmica al continent europeu arran de les regulacions impulsades per països com França o Bèlgica, les quals limiten el fet de portar aquest tipus de vestimenta en espais públics. Aquest debat també es va arribar a estendre al nostre país, sobretot a Catalunya, on diversos municipis han intentat regularitzar-lo sense èxit a través de les seves ordenances, ja que, com veurem més endavant, van ser tombades poc després pels tribunals de l'Estat. Malgrat tot, arran dels últims esdeveniments que han succeït relacionats amb la immigració i la gestió de les fronteres europees i del sentiment de por amb el que viu actualment la societat occidental, provocat per la trucada a les portes d'Europa per part del terrorisme islamista i el nivell d'alerta antiterrorista en el que es troba Espanya actualment, la polèmica respecte aquest tema ha revifat sobtadament, fenomen que analitzarem detingudament a continuació.

La raó de ser d'aquesta anàlisi té origen en l'ànim d'ampliar els meus coneixements en una matèria en la que, aparentment, sembla senzilla de tractar, però, en realitat, el xoc d'interessos, opinions i de drets fonamentals com la igualtat, la llibertat religiosa o la seguretat ciutadana, entre d'altres, només és la punta de l'iceberg que representa a un conflicte entre cultures que ha perdurat durant segles en la nostra societat. Altrament, un dels al·licients que va fer decantar-me definitivament per aquest tema en la meva elecció fou que la mencionada controvèrsia s'hagués traslladat recentment a la meva ciutat, Reus. En aquest sentit, el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya havia dictat una interlocutòria el gener del 2015 a través de la qual suspenia l'efectivitat d'alguns articles de l'Ordenança de Civisme aprovada pel Ple de l'Ajuntament, ja que considerava que l'esmentada norma vulnerava el dret a la llibertat religiosa al prohibir l'ús del vel islàmic integral als espais públics. Aquest esdeveniment va donar el tret de sortida a un clima d'incertesa pel que fa a la regulació d'aquest tema, tant a Reus com a la resta de Catalunya, doncs va ser la causa del ressorgiment d'una polèmica que semblava que havia estat conclosa anys enrere, després que la Sentència del Tribunal Suprem de 2013 hagués anul·lat la prohibició del vel integral de Lleida.

L'objecte del present Treball de Fi de Grau és l'estudi de la realitat socio-jurídica d'un tema tant controvertit com és el de l'ús del vel islàmic, integral o no integral, tenint en

compte tant el parer del sector de la societat més reticent a aquesta pràctica com el de les dones musulmanes que porten aquestes vestimentes d'acord amb la seva fe religiosa, cultura i conviccions personals. Tot això, contrastant-ho amb el marc legal i constitucional actual i amb la jurisprudència relativa a la qüestió a fi d'esbrinar quins són els límits del dret a la llibertat religiosa i determinar si els Ajuntaments tenen alguna possibilitat de regular aquesta matèria. A més, tractarem de valorar la conveniència de promulgar una prohibició d'aquestes característiques per part de les autoritats estatals i autonòmiques actualment i les diferents vies per les que aquestes poden optar per dur-ho a terme, així com les conseqüències que es podrien produir sobre les dones que porten el vel islàmic en el seu dia a dia i sobre la resta de la comunitat musulmana.

Quant a la metodologia que s'ha emprat en la realització del present estudi, aquesta es funda en tres elements:

- 1) El que s'ha pretès des del principi ha estat dotar al text de la màxima actualitat possible, per la qual cosa, bona part de la bibliografia a la que s'ha recorregut són notícies de diaris que tractaven aquest tema.
- 2) S'ha emprat informació continguda en publicacions d'experts en la matèria, principalment d'acadèmics relacionat amb els àmbits de la Filosofia del Dret, de Dret Constitucional, de Dret Eclesiàstic i de Sociologia, a fi de dotar de la màxima qualitat i veracitat possibles.
- 3) S'ha fet ús de les resolucions relatives a la matèria de tribunals europeus i estatals més destacades, en tant que un dels apartats del treball es centra en l'anàlisi jurisprudencial.

A fi de poder dur a terme l'anàlisi més completa possible, l'ordre que s'ha seguit és el següent:

En el primer epígraf, es fa una aproximació a la situació actualment de la matèria objecte d'aquest estudi. En primer lloc, es fa referència al fenomen del multiculturalisme, del qual, sense ànim d'estendre'ns en excés, comentem la manera amb la que s'ha tractat de fer front a l'arribada de la immigració i les noves cultures a través de la integració. Seguidament, s'explica quin és l'origen i el significat religiós de l'ús del vel islàmic a fi de conèixer si, realment, es tracta d'una conducta emparada pel dret a la llibertat religiosa.

En el segon epígraf s'aprofundeix en l'estudi de la situació jurídica del vel islàmic en l'actualitat. Primerament, es posa en relleu l'impacte que ha tingut aquesta pràctica en els diferents ordenaments jurídics europeus, dels quals destaquem la manera amb la que ha reaccionat cadascun d'aquests comparant-los amb la situació actual que viu el nostre ordenament respecte aquesta qüestió. Tot seguit, es tracta el debat que, en els darrers anys, ha tingut lloc a Catalunya i a la resta d'Espanya i s'ubica l'ús del vel islàmic i la seva possible prohibició en el marc legal i constitucional actual.

En el segon epígraf, s'analitzen les sentències més transcendents i que van encendre l'espurna de la polèmica que s'ha viscut darrerament a Catalunya, de les quals esbrinarem quin és el parer de la jurisprudència davant aquesta problemàtica i quines solucions ofereix.

Finalment, voldria agrair al Doctor Mario Ruiz Sanz pels consells i les aportacions que ha realitzat durant la tutorització de la meva tasca, sense els quals l'elaboració d'aquest estudi no hagués estat la mateixa.

A continuació, i sense més dilació, convido al lector a gaudir del debat que se li presenta tot seguit i a posar-se a la pell d'aquelles persones que, avui dia, pateixen per si en el dia de demà es desperten sense poder manifestar lliurement les seves pròpies conviccions culturals i religioses.

1. Context general del conflicte

1.1 Europa i el multiculturalisme

1.1.1 El fracàs d'una societat multicultural

Avui dia vivim en un món completament globalitzat, format per una societat majoritàriament liberalitzada i democratitzada quant a l'àmbit econòmic, polític i cultural. Aquest últim terme és el que prendrem com a punt de partida de l'anàlisi que durem a terme, ja que suposa la clau de volta i el fet que engloba tot el context relatiu a la matèria que hem de tractar, el vel islàmic.

Segons el que afirma EDWARD B. TYLOR en el seu article *La ciència de la cultura*, “la cultura o civilització, en sentit etnogràfic ampli, és aquell tot complex que inclou el coneixement, les creences, l'art, la moral, el dret, els costums i qualssevol altres hàbits i capacitats adquirits per l'home com a membre de la societat”¹.

D'acord amb això podem dir que, darrerament, l'arribada d'immigrants al nostre país i la posterior convivència amb altres cultures del món ha donat peu a un canvi en el model de societat, passant de ser una societat homogènia, on només hi predominava una cultura, a un model plural on hi conviu més d'una. Aquest fenomen es defineix com a multiculturalisme, concepte el qual va aparèixer als Estats Units (a partir d'ara EUA) a meitats dels segle XX i que fa referència a la coexistència de diverses cultures en un país i les diferències entre cadascuna, així com els mites, les costums, les creences religioses, les idees científiques i filosòfiques, etc.

Tal i com apunten SALES I GARCÍA, el fenomen del muticulturalisme està lligat als factors sociopolítics que han tingut lloc durant les últimes dècades. Si fem un breu repàs a la seva història, trobem els seus inicis vora els anys 60 en les reivindicacions socials de la classe afroamericana als esmentats EUA amb la finalitat de reclamar els seus drets civils i així

¹ TYLOR, E.B. *La ciencia de la cultura*. Publicació: 1975. [En línia] A KAHN, J. S. (Comp.), El concepto de cultura. pp. 29-46 Barcelona: Anagrama [data de consulta: 13-02-16] [Accés gratuït]. p. 29. <http://recursos.udgvirtual.udg.mx/biblioteca/bitstream/20050101/890/1/La_ciencia_de_la_cultura.pdf> Trad. pròpia. del castellà al català.

evitar la discriminació social i política a la qual estaven sotmesos. Arran d'aquest fet, altres sectors marginats de la societat van rebre l'impuls per demanar que es revisessin les lleis i els reglaments per tal de cobrir les seves necessitats, fet que va provocar que el fenomen no només s'estengués pels EUA, sinó que arribés a altres països d'Europa, on els grups minoritaris van lluitar per reivindicar el seus drets. Conseqüentment, les característiques culturals d'aquests grups van començar a ser reconegudes, per la qual cosa van tenir la possibilitat de desenvolupar la seva pròpia identitat i vetllar pels seus beneficis, donant pas a una nova visió de la cultura d'un país².

Així doncs, el multiculturalisme és un terme que valora la diversitat de forma positiva. Defensa la tolerància, el respecte i la convivència entre cultures diferents, de forma que cap cultura és superior a l'altra i les diferències s'han d'acceptar com a signe de tolerància. Per la seva part, RUIZ SANZ considera que aquest consisteix en una "aspiració global a aconseguir societats democràtiques de sobirania múltiples", on l'Estat conglomerant té el deure de salvaguardar els "vincles comunitaris mitjançant normes jurídiques que protegeixin les diferents cultures que conviuen en un territori"³.

Tot i així, malgrat que el multiculturalisme pot ser quelcom positiu, també pot tenir una part negativa. En els últims anys, diversos analistes socials i polítics han fet èmfasi en les problemàtiques d'aquest fenomen de la globalització. Aquests han plantejat diverses qüestions en referència al xoc entre cultures com, per exemple, el tracte diferent a la dona, les costums que poden anar en contra de les lleis en vigor o la discriminació a les tradicions del país on resideixen.

Respecte aquest tema, un dels punts de vista que ha descrit de manera més encertada el què suposa la problemàtica de la globalització i del multiculturalisme és el del filòsof i sociòleg SAMI NAÏR, el qual en una entrevista concedida a l'Observatori del conflicte Social va afirmar que la gran particularitat de la globalització és que es tracta d'un fenomen conformat per dos processos diferents. D'una banda es duu a terme un "procés d'unificació generalitzat" i, d'altra banda, un "procés de fragmentació generalitzada", és

² SALES, A., GARCÍA; R. *Programas de educación intercultural*. 1ª ed. Bilbao: Desclée de Bruwer, 1997.

³ RUIZ SANZ, M. *Sociedades multiculturales y sistemas jurídicos: intersecciones y confrontaciones*. Derechos y Libertades, 2015, nº 32. p. 82.

a dir, tenen lloc al mateix temps dues conjuntures completament oposades, fent que, consegüentment, cada cultura hagi d'encaixar per si mateixa en aquesta realitat. A més a més, Naïr determina que aquesta necessitat que tenen les cultures de fer-se un lloc en aquest món globalitzat provoca que en certes ocasions es produeixin situacions que donen pas al xoc cultural al qual abans havíem fet referència, provocant que moltes d'elles se sentin oprimides i esclafades pel procés unificador que pretén la globalització. L'Islam no és una excepció pel que fa aquesta qüestió, ja que el fet d'haver entrat amb contacte amb la societat europea, una societat molt més liberal i contrària a molts dels preceptes inherents a aquesta religió, ha provocat que amb el pas dels anys s'hagi anat laïcitzant i que tot aquell que ha tractat de rendir culte a aquesta religió al peu de la lletra hagi estat senyalat i estigmatitzat per la majoria de la societat, la qual tatxa aquesta conducta d'islamisme radical i fanatisme religiós⁴.

Respecte aquesta qüestió, MARIO RUIZ SANZ indica que els musulmans, els quals són integrats en la societat occidental “de qualsevol manera”, han estat víctimes de la influència de canvis normatius orientats al multiculturalisme, fet que comporta “transformacions” que provoquen que a aquestes persones se'ls doni un “missatge equivocat”⁵.

Així mateix, és també interessant saber com es posicionen alguns dels dirigents europeus més destacats davant aquest fenomen a partir de declaracions que han fet en els darrers anys.

En primer lloc, la cancellera Angela Merkel, en un debat sobre la immigració a Alemanya l'any 2010, va concloure que l'intent de crear una societat multicultural havia fracassat completament, ja que els immigrants no s'havien integrat a la societat com s'havia previst. La cancellera va remarcar que dels gairebé quatre milions de musulmans que vivien al país, una gran part no mostrava disposició a adaptar-se ni a aprendre l'alemany, fet que dificultava als més joves tenir bons resultats acadèmics i, consegüentment,

⁴ Universitat de Barcelona. Observatori Conflicte Social. (15-06-13) *Entrevista a Sami Naïr. Las revoluciones árabes: islam y transición democrática (Ira parte)*. [Vídeo] Disponible a <<http://revistes.ub.edu/index.php/ACS/article/view/6371>>

⁵ RUIZ SANZ, M., op. cit., p. 101.

endinsar-se al mercat laboral⁶.

Per la seva part, l'expresident francès Nicolas Sarkozy també va considerar el multiculturalisme com un fracàs a França i a nivell europeu. L'ex-mandatari va justificar la seva valoració negativa sobre el multiculturalisme apel·lant que només ens preocupem per la identitat d'aquells que arriben i no per la identitat del país acollidor. A més a més, Sarkozy va afegir que no volia una societat amb diversitat cultural, sinó que volia una comunitat nacional, convidant a marxar aquells immigrants que no ho acceptessin⁷.

Alhora, el primer ministre britànic David Cameron també va parlar sobre el fracàs del multiculturalisme l'any 2011, afegint que els joves musulmans eren sensibles al radicalisme i que el que necessitaven els països europeus era despertar i fer front al terrorisme i a les ideologies extremistes mitjançant operacions militars a l'estranger⁸.

Així doncs, arrel d'aquestes declaracions, se'n desprèn la realitat en la que viu actualment la societat europea, una societat que, com hem pogut comprovar, no ha estat capaç d'adaptar-se al que semblava un model idíl·lic de convivència entre cultures i civilitzacions, ja que a l'hora de posar-se en pràctica s'ha demostrat que Occident no està preparat per donar un pas més enllà i acceptar d'una vegada per totes que el pluralisme cultural és una qüestió que està a l'ordre del dia.

1.1.2 Les polítiques europees enfront l'auge del fenomen migratori

Un dels majors reptes que ha assumit Europa al llarg de la seva història i que al mateix temps ha suposat una de les majors preocupacions a nivell internacional és la immigració, fet que demostren els constants canvis que han sofert les polítiques europees relatives a la matèria en les darreres dècades, especialment a partir del 2008, quan van tenir lloc

⁶ El Mundo. Merkel: 'El intento de crear una sociedad multicultural ha fracasado por completo'. [En línia]. 1ª ed. Postdam (Alemania): Reuters, 18 d'octubre de 2010 [data de consulta: 15-02-16] [Accés gratuït] <<http://www.elmundo.es/elmundo/2010/10/17/internacional/1287269452.html>>

⁷ El Mundo. Sarkozy también considera que el multiculturalismo es un 'fracaso'. [En línia]. 1ª ed. París: Efe, 11 de febrer de 2011 [data de consulta: 15-02-16] [Accés gratuït] <<http://www.elmundo.es/elmundo/2011/02/10/internacional/1297374185.html>>

⁸ El País. David Cameron da por fracasado el multiculturalismo en Reino Unido. [En línia]. 1ª ed. Londres, 5 de febrer de 2011 [data de consulta: 16-02-16] [Accés gratuït] <http://internacional.elpais.com/internacional/2011/02/05/actualidad/1296860429_850215.html>

importants canvis legislatius amb l'aprovació de Directives com la 2009/52/CE, relativa a les sancions contra la contractació de residents il·legals nacionals de tercers països, o la 2011/98/UE, més coneguda com la Directiva del permís únic.

A tot això, cal dir que el fenomen de la immigració no és quelcom nou, sinó que és una qüestió que ha estat sempre present, ja que és inherent a la història de la humanitat. Malgrat tot, un dels motius pels quals aquest tema ha estat en el punt de mira en els darrers anys és perquè irremeiablement aquest fenomen tindrà cada vegada una major repercussió en la nostra societat any rere any, per tant, ha de ser atès com és degut per part dels països de la Unió per tal d'evitar mals majors. En aquest sentit, tal i com assenyala SAMI NAÏR (com es va citar a SUSÍN BERTRÁN, 2012) aquests processos migratoris, marcats principalment per motius estructurals, econòmics i demogràfics, són un autèntic repte per les societats receptores, en aquest cas per la societat occidental, les quals es veuen obligades a reflexionar i reconsiderar la manera en la que es veuen a sí mateixes, això és, concernint a qüestions relatives a la identitat nacional, que alhora deriva cap a un cert sentiment de por i angoixa ocasionalment conduït cap al rebuig i l'odi al proïsme, és a dir, cap a un comportament reticent a acceptar el que ve de fora de la frontera, fet que veurem amb posterioritat. Pel que fa l'augment del flux migratori al que hem fet referència, el mateix SAMI NAÏR concreta que les xifres es dispararan a mesura que ens apropem al 2050, data en la qual s'espera que la població mundial rondi els 9.000 milions. A banda de les causes econòmiques i demogràfiques que indica l'autor, hi haurà causes circumstancials, com la inestabilitat política i la inseguretat en els països d'origen, que faran augmentar exponencialment en els propers anys la xifra de 200 milions d'immigrants internacionals que hi ha al món⁹.

A grans trets, els líders europeus han intentat afrontar aquesta qüestió sense èxit a través de dues vies. En primer lloc, mitjançant la plena integració de l'immigrant independentment de la seva identitat cultural, ètnica o religiosa, partint de la idea que la integració és la clau de l'èxit de la immigració, tot promovent la contribució de la immigració legal en el desenvolupament socioeconòmic de la Unió Europea (a partir

⁹ SUSÍN BERTÁN, R. *Fronteras y retos de la ciudadanía: El gobierno democrático de la diversidad*. 2ª ed. Logroño: Perla Ediciones, 2012. p. 28.

d'ara UE)¹⁰. Malgrat tot, com ja hem dit, els esforços per tal d'aconseguir un model de societat obert i amb un mínim d'homogeneïtzació cultural han fracassat estrepitosament.

Aquest fet és degut, d'una banda, a les circumstàncies de crisi en les que es troba el continent europeu des de fa anys, agreujada recentment per l'anomenada Crisi dels refugiats a Europa que a hores d'ara continua sacsejant el continent europeu, la qual va suposar, segons l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats i l'Organització Internacional per a les Migracions, l'entrada de més d'un milió de persones a través de les fronteres d'Europa, la majoria de les quals sol·licitaven asil polític a causa de l'escalada de la violència que havia tingut lloc a Síria a causa de la Guerra Civil que viu el país i de la por generada pels actes atroços provocats per grups armats i organitzacions terroristes com l'autoproclamat Estat Islàmic, tot conformant la crisi migratòria i humanitària més greu des de la Segona Guerra Mundial¹¹. El motiu pel qual fem menció especial a aquesta crisi en concret no és només perquè té certa relació amb el xoc entre la cultura islàmica i la europea, fet que estarà present en moltes de les reflexions i comentaris al llarg d'aquesta anàlisi, sinó perquè també ha estat la gota que ha fet vessar el got respecte al projecte europeu, deixant entreveure les carències i la trista realitat respecte al repte i el compromís que Europa té amb la immigració i la seva integració del qual n'estem fent referència a grosso modo.

D'altra banda, la mala gestió en les polítiques en aquest àmbit també ha contribuït a conduir un projecte, el qual prometia enriquir la nostra societat dotant-la d'un gran valor de compromís internacional fortament lligat amb el respecte i la vindicació dels Drets Humans, cap al desastre, ja que aquestes estan enfocades a la seguretat ciutadana i la preservació de la nacionalitat i identitat pròpies, provocant indirectament que la immigració sigui considerada com una amenaça o un problema, en comptes d'una oportunitat o un repte. Aquesta afirmació la podem veure reflectida en els resultats de l'estudi "Transatlantic Trends Immigration", dut a terme anualment per la German Marshall Fund dels EUA amb col·laboració amb la Fundació BBVA i altres entitats

¹⁰ *Comisión Europea*. Comunicación al Parlamento Europeo, al Consejo, al Comité Económico y Social Europeo y al Comité de las Regiones, de 17 de junio de 2008. Una Política Común de Emigración para Europa: Principios, medidas e instrumentos. (no publicat al Diari Oficial) [En línia] [data de consulta: 01-03-16] [Accés gratuït] <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=URISERV%3Ajl0001>>

¹¹ The New York Times. "A Mass Migration Crisis, and It May Yet Get Worse" [En línia] 1ª ed., 31 d'octubre de 2015 [data de consulta: 27-02-16] [Accés gratuït] <<http://nyti.ms/1Mzpgbs>>

europesos, el qual revela que la majoria dels espanyols (58%) considera que la immigració és un problema per la societat i no una oportunitat (31%), creient, fins i tot, que és una de les causes que han provocat que els salaris siguin més baixos avui en dia¹². Són també rellevants, quant a la seva relació amb el tema central d'aquesta anàlisi, els resultats d'una qüestió relativa a la integració dels immigrants musulmans en la nostra societat. Per la seva banda, un 53% dels europeus creu que s'estan integrant malament, mentre que el 68% dels espanyols creu el mateix¹³. En aquest sentit, un dels molts motius de l'existència aquesta reticència contra la immigració i comú en la nostra societat té el seu origen en el que DE LUCAS apunta. Segons aquest autor, el desenvolupament d'una cultura "forana" en el context propi d'una cultura "amfitriona" es tracta d'un "supòsit contrafàctic", ja que és impossible que, en el transcurs del procés d'integració de la nova cultura, la cultura amfitriona no resulti, d'una manera o altra, influenciada per aquesta¹⁴.

En segon lloc, els membres de la Unió també han tractat de solventar el tema de la immigració mitjançant la restricció als immigrants en situació irregular o il·legals de la pertinença als Estats on accedeixen eludint les fronteres o on són acollits. Malgrat tot, aquesta via també s'ha estat gestionant erròniament per part de les autoritats en els darrers anys, com per exemple en el cas d'Espanya, fortament criticada per les persistents "expulsions en calent" perpetrades a les seves fronteres i denunciades per organitzacions com Amnistia Internacional, que al·lega que "les expulsions sumàries i col·lectives, estan prohibides per tractats internacionals com el Protocol IV del Conveni Europeu de Drets Humans"¹⁵.

¹² ABC. *La inmigración está mal vista*. [En línia] Madrid, 20 de setembre de 2012. [data de consulta: 19-02-16] [Accés gratuït] <<http://www.abc.es/20091204/nacional-sociedad/inmigracion-esta-vista-20091204.html>>

¹³ Vegeu al respecte: Transatlantic Trends: Immigration [En línia] [data de consulta: 20-02-16] [Accés gratuït] <<http://trends.gmfus.org/immigration/key-findings/>>

¹⁴ DE LUCAS, J., *¿Qué quiere decir tener derecho a la cultura?* a ABRAMOVICH, V., ANON, M. J., COURTIS, C. (Comps.) *Derechos sociales. Instrucciones de uso*, México, Fontamara, 2003. pp. 311-312.

¹⁵ Amnistia Internacional. *Los derechos humanos en España*. [En línia] [data de consulta: 21-02-16] [Accés gratuït] <<https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/espana/>>

1.1.3 La reticència de la societat occidental a acceptar la diversitat

Havent vist a grans trets la manera amb la que Europa s'ha esta enfrontant al fenomen de la immigració i l'arribada de noves cultures a la nostra societat, podem entendre millor el context en el que ens trobem actualment al fer referència a un tema com és el del vel islàmic, sobre el qual aprofundirem amb posterioritat.

Respecte a aquesta qüestió, és important remarcar que la societat occidental ha arribat fins a un punt en el que identifica a tot el que engloba als immigrants com una cosa negativa, diferent i que forma part a col·lectius marginals, arribant fins i tot a ser assenyalats o discriminats en àmbits com les escoles, el mercat laboral o en llocs públics, on se'ls exclou pel fet de considerar-los com a no integrats, com és el cas de la població musulmana, la qual és víctima d'actes racistes i xenòfobs pel simple fet de “portar les seves tradicionals vestimentes en espais públics, a la vegada que experimenten discriminació laboral, marginalització en la participació política o expressions de violència o assetjament o hostilitat racial”¹⁶. Aquesta realitat xoca directament amb els valors que sempre ha defensat el projecte europeu i amb el principi de no discriminació que empara l'article 14 del Conveni Europeu per la Protecció dels Drets Humans i de les Llibertats Fonamentals (a partir d'ara CEDH), el qual disposa que “el gaudiment dels drets i les llibertats reconeguts en el present Conveni ha de ser assegurat sense cap distinció, especialment per raons de sexe, raça, color, llengua, religió, opinions polítiques o altres, origen nacional o social, pertinença a una minoria nacional, fortuna, naixença o qualsevol altra situació”¹⁷.

En aquest sentit, cal fer èmfasi en què a Espanya últimament s'han disparat els incidents relacionats amb la xenofòbia i el racisme. Segons l'Informe sobre incidents relacionats amb els delictes d'odi a Espanya de 2014 del Ministeri de l'Interior, el més recent relatiu a aquesta matèria, els delictes de racisme i odi contra minories s'han disparat un 25%

¹⁶ MARTÍNEZ, M. Universidad Autónoma de Madrid. *¿Es el multiculturalismo bueno para los inmigrantes?*. [En línia]. 1ª ed. Madrid: Reis 135, setembre de 2011. pp. 27-46. [data de consulta: 20-02-16] [Accés gratuït] <http://www.reis.cis.es/REIS/PDF/REIS_135_021310381247447.pdf>

¹⁷ *Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i de les Llibertats Fonamentals, Roma, 4 de novembre de 1950*. (BOE [en línia], núm. 243, 10-10-1979, pàg. 23564-23570). <<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1979-24010>> [Consulta: 28 de febrer de 2016]

respecte al de l'any anterior (2013), amb un total de 475 incidents. Quant al paper de Catalunya respecte aquest tema, aquesta va ser la Comunitat Autònoma més afectada amb 124 casos, encara que cal remarcar que la majoria d'aquestes agressions tipificades al Codi Penal no són denunciades per por de les víctimes per possibles futures represàlies.

Per la seva banda, organitzacions com SOS Racisme o Amnistia Internacional condemnen amb fermesa i de forma expressa aquesta conducta en auge a l'Estat espanyol. Aquesta última destaca que “la discriminació per motius de religió o de creences afecta la població immigrant a Espanya en àmbits de la vida com l'educació i l'ocupació, i pot arribar a tenir un impacte negatiu en les seves vides a causa de l'aïllament, l'exclusió i l'estigmatització a la que poden arribar a ser sotmesos”¹⁸, afirmació que suposa una clara representació del que ha originat el xoc entre l'arribada de noves cultures i la nostra societat. Aquesta organització també assenyala que, com ja havíem esmentat anteriorment, en el cas de les dones que duen les seves vestimentes tradicionals aquesta discriminació és palmària, sobretot en països com França i Bèlgica, on l'ús del vel integral en llocs públics està prohibit per llei. A més a més, denuncia que a Espanya “algunes autoritats locals han introduït prohibicions que s'apliquen en edificis i instal·lacions municipals” i que “en alguns col·legis espanyols també s'ha arribat a prohibir l'ús del mocador o altres peces de vestir tradicionals i religioses”, fets que són de gran transcendència pel que fa a l'anàlisi que estem duent a terme, els quals estudiarem amb deteniment tot seguit.

1.2 El paper del vel al món musulmà: orígens i simbologia religiosa.

Un cop desgranats els fets cabdals que conformen el context social en el que es troba actualment el vel islàmic, principalment pel que fa respecte al comportament o reacció de la societat occidental davant aquest, per tal de poder fer una anàlisi completa de la seva situació jurídica actual cal fer referència, primerament, a l'envergadura d'aquesta qüestió, identificant els drets i llibertats amb els que entra en contacte o en conflicte i,

¹⁸ Amnistia Internacional. *Los derechos humanos en España*. [En línia] [data de consulta: 21-02-16] [Accés gratuït] <<https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/espana/>>

posteriorment, tenint en compte la seva situació en els països europeus on la seva regulació és més polèmica i ubicant-lo en el marc legal de l'Estat i de Catalunya.

Per poder parlar amb propietat sobre la matèria del vel islàmic i així esbrinar els motius de conflicte amb el nostre ordenament jurídic i amb el de determinats països, en primer lloc cal delimitar el seu concepte i, alhora, distingir quins són els principals tipus de vestimentes que aquest engloba, a banda d'observar quins són els seus orígens i les principals justificacions d'aquest símbol religiós, és a dir, d'on prové “la decisió de moltes dones musulmanes de portar determinades peces de roba, distintives i molt visibles, que oculten part dels seus trets físics del seu cap o la cara (hijab, xador, niqab, burca, etc.) i que -segons la seva interpretació- resulten d'utilització moralment obligatòria per a una dona complidora dels preceptes de l'Islam”¹⁹.

Primerament, podem afirmar que aquesta decisió es desprèn del contingut de determinats versets o aleies de l'Alcorà, el qual fa al·lusió al vel o hijab amb termes com “cortina” o “pantalla”, i de les diverses interpretacions que es puguin arribar a fer del mateix text sagrat. Concretament, algunes de les aleies més destacades en aquest aspecte diuen el següent:

“Digues als homes creients que han d'abaixar la seva mirada i protegir el seu pudor, això serà una major puresa per a ells, i Déu està ben assabentat de tot el que fan.

I digues a les dones creients que han d'abaixar la seva mirada i protegir el seu pudor, i que no han de mostrar la seva bellesa i adorns, excepte el que sigui visible per si mateix, que han de col·locar els seus vels sobre el seu pit i no mostrar la seva bellesa, excepte als seus marits [...]”²⁰.

“Els que fustiguen als creients i a les creients immerescudament, porten (sobre si mateixos) una calúnnia i un greu pecat. ¡Profeta! Mana a les teves esposes, a les teves filles i a les dones dels creients que han de posar els mantells sobre les seves persones (fora de casa): Això és més convenient, perquè puguin distingir-se i no ser assetjades [...]”²¹.

¹⁹ MARTÍNEZ-TORRÓN, J., Universidad Complutense de Madrid. *La cuestión del velo islámico en la jurisprudencia de Estrasburgo*. [En línia]. 1ª ed. Delta Publicaciones, nº 4, 2009. pp. 87-109. [data de consulta: 18-02-16] [Accés gratuït] <http://www.deltapublicaciones.com/derechoyreligion/gestor/archivos/07_10_41_980.pdf>

²⁰ Alcorà (30-31: 24). Trad. pròpia del castellà al català.

²¹ Alcorà (59: 33). Trad. pròpia del castellà al català.

En aquest sentit, resulta obvi que el vel islàmic no pot ser considerat com un simple complement o vestimenta que porten les dones musulmanes per obligació dels homes per tal d'amagar-les i així evitar mirades indiscretes quan són a la via pública, sinó que es tracta d'un dels fonaments del que representa la civilització musulmana, forma part de la simbologia de l'Islam i, alhora, consisteix en una "expressió de modèstia, de pudor, un signe de castedat i puritanisme de costums", segons afirma Bernabé López García, catedràtic d'Història de l'Islam Contemporani del Departament d'Estudis Àrabs i Islàmics de la Universitat Autònoma de Madrid²².

Així mateix, l'escriptora i sociòloga FÀTIMA MERNISSI (1999) afirma que reduir el concepte de hijab a una simple peça de tela imposada pels homes musulmans només fa que buidar-lo de significat religiós, ja que, com veurem més endavant, el vel islàmic té un sentit que està molt allunyat d'aquest²³. Tanmateix, el propi text no detalla quin és el tipus de vel que s'ha d'utilitzar en concret, ni tampoc imposa una obligació expressa de portar-lo, sinó que aquesta pot derivar de les interpretacions del text, la llei islàmica imposada en determinats països com l'Àrab Saudita o de la pròpia consciència de cada dona creient, encara que, a vegades, també hi pot influir el context social o familiar en el que es trobi.

Pel que fa a les interpretacions derivades del text sagrat en qüestió, la mateixa Mernissi afirma que diversos musulmans experts en la matèria han tractat, d'una manera o altra, de deformar la personalitat del Profeta Mahoma a través d'aquestes, dient que el Profeta privava a les dones de la via pública, obligant-les a confinar-se a casa seva i a dedicar-se exclusivament a les tasques de la llar. La mencionada autora constata que les manipulacions que ha patit l'Alcorà, sempre presents al llarg de la història de l'Islam, són una característica intrínseca de l'exercici de poder en el món musulmà, les quals, en no

²² RTVE. *El velo islámico, de signo de sumisión de la mujer a símbolo de "rebeldía" frente al mundo occidental*. [En línia] 29 d'abril de 2010 [data de consulta: 22-02-16] [Accés gratuït] <<http://www.rtve.es/noticias/20100429/velo-islamico-signo-sumision-mujer-simbolo-rebeldia-frente-mundo-occidental/329424.shtml>>

²³ MERNISSI, F. *El harén político: El profeta y las mujeres*. 2ª ed. Madrid: Ediciones del oriente y del mediterráneo, 2002. p. 114.

poques ocasions, estaven orientades als interessos polítics i econòmics dels Estats per tal de justificar la seva forma d'actuar.

Des del mateix segle VI, data de fundació de l'Islam, aquestes interpretacions es van intentar estendre per la societat musulmana a través de falsos hadits, els quals són relats que narren les dites i vivències de Mahoma que fonamenten la sunna i de forma indirecta la llei islàmica o xaria, per tant, tenen un paper transcendental quant al sistema de fonts del Dret islàmic. Aquests falsos hadits, com ja hem dit, es van utilitzar en reiterades ocasions com a estratègia política, ja que, mitjançant els quals, es tractava de legitimar o justificar actituds o fets erronis per tal d'enganyar als fidels i així afavorir a certs sectors de la societat, fins el punt que es va haver de crear una ciència que s'encarregava d'analitzar tots els hadits per tal de discernir entre els hadits verídics i els inventats²⁴.

Tal i com descriu la mateixa autora, el hijab, concepte amb el qual engloba tot tipus de vel islàmic, té el seu origen durant l'any 627 d.C. (any 5 de la hègira)²⁵. Tanmateix, al contrari del que la majoria creu, l'ús del vel per part de la dona no té origen islàmic, sinó que aquest se situa durant el segle XIII a.C. a l'antiga Assíria, època en la qual s'obligava a les dones de la noblesa a portar el vel en públic per motius de distinció estamental, alhora que a les prostitutes, esclaves i altres dones pertanyents a classes socials inferiors se'ls prohibia portar-lo. A partir de llavors, determinades antigues cultures i societats, com la romana o la grega, van anar adoptant l'ús del vel per motius similars fins que també ho va fer l'Islam, encara que, però, en base a finalitats molt dissemblants a les anteriors, com ara veurem²⁶.

Altrament, segons la majoria d'intèrprets i exegetes de l'Alcorà, la figura del vel islàmic o hijab sorgeix principalment a partir del contingut de l'aleia 53 de la sura 33, la qual diu així:

²⁴ Ibid. pp. 19-20.

²⁵ Ibid. p. 103.

²⁶ Comunidad Ahmadiyya del Islam en España, Departamento de publicaciones. *El velo islámico (Hiyab*. [En línia]. 1ª ed. Córdoba: Departamento de publicaciones. [data de consulta: 07-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.islamahmadiyya.es/publicaciones/prensa/velo%20islamico.pdf>>

“Creients! No entreu a les habitacions del Profeta tret que se us autoritzi a això per menjar. No entreu fins que sigui hora. Quan se us digui, entreu i, quan hàgiu menjat, retireu sense posar-vos a parlar com si fóssiu de la família. Això molestaria al Profeta i, per vosaltres, li faria vergonya. Al·là, en canvi, no s'avergonyeix de la veritat. Quan els demaneu un objecte feu-ho des de darrere d'una cortina. És més decorós per a vosaltres i per a elles. No heu molestar a l'Enviat d'Al·là, ni casar-vos mai amb les que hagin estat les seves esposes. Això, per a Al·là, seria greu”²⁷.

La revelació d'aquesta aleia va tenir lloc històricament quan el Profeta Mahoma, per tal de preservar la seva intimitat davant la mirada de tercers mentre estava a la cambra nupcial amb la seva nova esposa, va excloure a un dels seus deixebles mitjançant una cortina. Així doncs, el text sagrat en cap moment menciona de forma explícita l'ús de la “cortina” o vel com a peça de roba amb la que les dones s'hagin de cobrir el cap davant la mirada d'homes adults, sinó que, com ja hem dit abans, aquest fet és fruit de diverses interpretacions descontextualitzades, ja que el que realment pretenia el Profeta en aquest cas era gaudir d'una mica d'intimitat. A més, MERNISSI, basant-se amb les interpretacions de l'historiador i exegeta de l'Alcorà AL-TABARI, indica que l'ús del vel és un remei al que va recórrer Al·là en forma de resposta davant les males costums de la societat que menyscabaven la intimitat i la timidesa de Mahoma²⁸. D'acord amb això, l'autora afegeix que una de les preocupacions de Déu era mantenir la salvaguarda de la discreció, fent saber als deixebles que havien de retre respecte al seu Profeta i actuant sempre amb consideració.

Cal remarcar que, a diferència de les aleies anteriorment citades, aquesta és considerada com el principal fonament de la implantació del hijab en la societat musulmana, ja que, encara que no és l'únic verset en el que es fa referència la figura del vel, va ser el primer de tots, és a dir, el punt de partida del que representa la divisió entre els homes musulmans. Diem que es produeix una escissió entre homes musulmans perquè la pròpia MERNISSI afirma que, des dels seus orígens, el hijab no ha estat considerat com una separació entre l'home i la dona, sinó entre dos homes, donant-nos a entendre que, avui

²⁷ Alcorà (53: 33). Trad. pròpia del castellà al català.

²⁸ MERNISSI, F., op. cit., p. 104.

dia, la majoria de la societat occidental té una concepció molt equivocada del vel islàmic quant a la seva simbologia religiosa²⁹.

Havent vist a grans trets els orígens del vel segons els textos sagrats de l'Islam, podem entendre millor el concepte de hijab al qual fa referència MERNISSI amb una minuciosa precisió. L'autora divideix aquesta noció en tres realitats o dimensions. La primera d'aquestes és visual, ja que el que es pretén és desviar o almenys minorar la mirada; la segona dimensió és de caire espacial, ja que mitjançant el vel es vol separar, posar una frontera o llinar entre dues esferes, la de dos homes; i, finalment, la tercera té una vessant abstracta, perquè, a diferència de la visió o l'espai, aquesta està orientada a la ètica, ja que segons l'autora, tot el que protegeix el hijab és sinònim de prohibit³⁰.

D'altra banda, com ja hem afirmat, a la religió islàmica hi ha diverses varietats de vel, cadascun amb les seves pròpies peculiaritats i, depenent del tipus al que ens estem referint, serà més o menys polèmic i afectarà en major o menor grau a un dret en concret. Els tipus més destacats són:

- *Hijab*: És el vel més comú en el món musulmà i sobretot a Occident, mitjançant el qual les dones es cobreixen els cabells, les orelles i el coll, únicament mostrant l'oval de la cara. En comparació amb la resta, aquest resulta el tipus de vel menys polèmic, encara que, com veurem, algunes regulacions tracten de limitar el seu ús.
- *Xador*: Es tracta d'un vel d'origen iranià que consisteix en una tela de color negre semicircular i oberta per davant, la qual cobreix a la dona de cap a peus excepte l'oval de la cara.
- *Niqab*: És una vestimenta comú als països del Golf Pèrsic format per dues parts. La primera consisteix en un vel que cobreix gairebé tota la cara de la dona, deixant una escletxa a l'alçada dels ulls i, la segona, és una túnica que arriba fins els peus. Aquest tipus de vel, juntament amb el burca, és el que ha generat més polèmica en molts països occidentals, alguns dels quals han emprat mesures legals per prohibir-lo en espais públics.

²⁹ Ibid. p. 103.

³⁰ Ibid. p. 112.

- *Burca*: Consisteix en una vestimenta d'origen afgà que cobreix tot el cos de la dona i està dotada d'una reixeta que li permet veure i respirar amb dificultat. El seu ús deriva d'una interpretació de l'Alcorà, ja que el text, com ja hem vist, no preveu expressament l'obligació de la dona de cobrir-se el cos sencer. Dels vels que hem esmentat, aquest és el que dificulta amb major grau la identificació de les persones.³¹

Partint d'una primera impressió podem determinar que la diferència que hi ha entre els tipus de vel esmentats és abismal, ja que és cert que no és el mateix parlar del vel integral, això és, una vestimenta que et cobreix completament el cos i que limita la comunicació de la persona que el porta i al mateix temps impedeix la identificació d'aquesta, que parlar del vel no integral, on la persona que el porta és totalment identificable. Quant a aquesta afirmació, l'arabista i impulsora de Casa Àrabe GEMA MARTÍN MUÑOZ (com es va citar a TAMZALI, 2012) distingeix que al vel que només cobreix el cap (hijab) no se'l pot dotar del mateix valor que al vel integral, doncs d'aquests últims se'n desprèn una notòria tendència o finalitat de mantenir un controvertit ordre patriarcal a partir del qual la figura de la dona queda relegada a un segon pla, vetant-la de personalitat pròpia en els llocs públics. Per ella, l'ús del hijab ha estat causa d'una autèntica revolució en la societat musulmana, ja que ha minorat el paper que representa el vel integral pel que fa respecte a la dominació de les dones musulmanes³².

Tanmateix, si analitzem el rerefons de la qüestió, aquestes vestimentes no són tant diferents quant al debat que hi ha actualment sobre el seu ús i que comprèn, com veurem a continuació, des del respecte al dret a la llibertat religiosa, fins als drets de les dones portadores amb els que s'entra en conflicte, fet a partir del qual un important sector de la societat només hi veu la materialització de la transgressió d'un dels pilars fonamentals de la societat occidental, la igualtat entre l'home i la dona, mentre que els fidels a aquesta

³¹ La Razón. *Así es el mapa del velo islámico en Europa*. [En línia] 1ª ed. 25 de juny de 2010 [data de consulta: 10-03-16] [Accés gratuït] <http://www.larazon.es/historico/172-asi-es-el-mapa-del-velo-islamico-en-espana-PLLA_RAZON_279801#.Ttt1BhOyOpbRdtK>

³² TAMZALI, W. *El burka como excusa: Terrorismo intelectual, religioso y moral contra la libertad de las mujeres*. 2ª ed. España: Saga editorial, 2012. p. 122.

religió al·leguen en aquest sentit que aquells que s'oposen a l'ús del vel desconeixen el seu veritable significat religiós.

Quant al dret a la llibertat religiosa i al fet que el vel islàmic, tant integral com no integral, sigui considerat un símbol religiós, convé fer un incís mencionant el que determina la jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans (a partir d'ara TEDH), concretament la Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans (a partir d'ara STEDH), assumpte Eweida i altres contra el Regne Unit, de 15 gener de 2013, respecte al dret la llibertat, de consciència i de religió, el qual és el següent:

El dret a la llibertat de pensament, consciència i religió requereix opinions que arribin a un cert grau de contundència, serietat, cohesió i importància [...] Si això es compleix, el deure de l'Estat de neutralitat i imparcialitat és incompatible amb qualsevol poder per part de l'Estat de valorar la legitimitat de les creences religioses o les formes d'expressió d'aquestes creences³³.

Per tant, podem dir que el fet que el el nostre Estat sigui neutral (aconfessional) pel que fa a la religió, com veurem més endavant³⁴, pot obrir la porta a debats moralistes en els que es discuteixi el caràcter religiós del vel islàmic i es pugui posar en dubte el seu emparament per part del dret a la llibertat religiosa.

Arribats aquest punt, vist el concepte del vel islàmic, convé fer especial menció a la seva raó de ser, és a dir, el veritable significat que suposa per una dona musulmana el fet de portar-lo. Com el propi títol d'aquest apartat indica, el vel islàmic té un paper molt important al món musulmà, sobretot a finals del segle XX, més concretament a partir dels anys vuitanta, quan l'ús d'aquesta vestimenta va proliferar en el si de la societat occidental com a mostra d'un dels estendards o insígnies de la cultura i la religió islàmica. Autors com ÁNGELES RAMÍREZ, antropòloga social, denomina a aquest procés com el de "hijabització" i explica que moltes dones musulmanes van adoptar l'ús del vel com un signe d'identitat, afinitat als valors que proclama l'Islam i el repudi a la forma de vida actualment estandarditzada en les societats occidentals, la qual té una forta tendència a difondre's per tot el món, incloent els països musulmans com Marroc o Tunis³⁵. Respecte

³³ Trad. pròpia del castellà al català.

³⁴ Cfr. epígraf 2.2.2., pàgina 47 d'aquesta mateixa obra.

³⁵ RAMÍREZ, A. *La trampa del velo: El debate sobre el uso del pañuelo musulmán*. 1ª ed. Madrid: Catarata, 2011. p. 22.

aquesta mateixa qüestió, l'autora WASSYLA TAMZALI (2012) indica que, gràcies a la islamofòbia provinent dels països occidentals i la seva utilització per part de grups fonamentalistes musulmans com a símbol politicoreligiós, l'ús del vel islàmic com a marca cultural s'ha popularitzat últimament, especialment en els darrers vint anys, entre les joves musulmanes, concretament entre les segones i terceres generacions d'immigrants³⁶.

Anys enrere, segons el que afirma GÖLE (com es va citar a RAMÍREZ, 2011), el fet de portar hijab era un distintiu que condemnava a l'estigmatització a aquelles persones que el portaven, ja que era considerada una vestimenta poc ortodoxa per motius de modernitat. No obstant això, arran dels assidus moviments islamistes que hi va haver durant aquella època, es va crear el context perfecte per l'eclosió del procés de la "hijabització". A partir de llavors i d'acord amb el que afirma la mateixa autora, el vel islàmic es va convertir en una autèntica arma de doble tall per les dones musulmanes pertanyents a moviments islamistes, ja que, d'una banda, els ha ajudat a erigir la seva pròpia identitat de cara a l'exterior i, d'altra banda, els ha permès reivindicar el seu propi paper polític en les organitzacions on militen³⁷.

Malgrat tot, aquest esmentat procés va anar evolucionant al pas dels anys fins l'actualitat, on el paper del vel islàmic ja no es vincula tant a la militància de moviments islamistes, sinó que s'ha anat més enllà, ja que ens trobem actualment en un procés de reislamització que implica que els progenitors musulmans transmeten als més joves els valors de la seva cultura i religió, sense ànim d'inculcar a aquest públic idees revolucionàries o polítiques, sinó que, segons GÓMEZ GARCÍA (com es va citar a RAMÍREZ, 2011), es tracta d'imposar el que s'anomena com una "moral pública", concernent, en part, a la figura de la dona i el seu cos, on el vel hi té un paper essencial, i amb la qual es tracta de fixar un modus operandi pel que fa respecte a les relacions socials³⁸.

Així mateix, ÁNGELES RAMÍREZ constata que, en molts d'aquells països on impera la llei islàmica, la pressió social és tan gran pel fet de portar el vel que moltes dones ho han de

³⁶ TAMZALI, W., op. cit. p. 123.

³⁷ RAMÍREZ, A., op. cit. p. 25.

³⁸ Ibid. p. 52.

fer en contra de la seva voluntat pel risc existent a que siguin senyalades i excloses del que és adequat. Per tant, com afirma la pròpia autora, hi haurien dues realitats o motivacions diferents pel que fa respecte a l'ús del vel islàmic, la primera seria la realitat que viuen moltes dones en països occidentals on el porten per motius de reivindicació o resistència, tot professant, en alguns casos, les idees que els han infós els seus progenitors, encara que també, en certes ocasions, moltes dones adopten l'ús del vel per tal de mostrar al món la seva pròpia independència i així sentir-se lliures per sortir al carrer i relacionar-se amb la resta de la societat, però sempre conservant la modèstia i el pudor que proclamen els textos corànics; i la segona seria la que viuen dones en països on l'ús del vel és obligatori i en alguns casos penat per llei com en el cas d'Iran, les quals són forçades a portar-lo.

A la vegada, esdevé essencial destacar la perspectiva que té RAMÍREZ respecte la figura de la dona, la qual considera que en ambdues realitats coexisteix un rerefons de dominació de les dones musulmanes a través de la normativització dels seus cossos, per una part, en el sentit de l'islamofòbia, ja que aquesta fa ús del vel islàmic com a símbol de fractura entre les diferents cultures i com a pretext per legitimar les restriccions que pateixen les minories musulmanes i, per l'altra, en el sentit patriarcal, ja que en molts contextos l'ús del vel és sinònim de “control de la sexualitat” femenina³⁹.

³⁹ Ibid. p. 22.

2. Situació jurídica actual del vel islàmic

2.1 *La qüestió del vel islàmic en el Dret comparat*

Un altre punt a tenir en compte, i que ens pot servir com a base per poder entendre l'enrenou que s'ha generat a escala internacional respecte aquest tema i com a pronòstic del full de ruta que seguirà Espanya en un futur pel que fa a la regulació del seu ús, és la legislació relativa al vel islàmic en els països europeus, dels quals podem diferenciar-ne diverses postures.

Segons RAMÍREZ, i com ja hem indicat anteriorment, el debat sobre la regulació de l'ús del vel no va arribar a ser un tema de forta transcendència política i social a Europa fins els anys vuitanta, quan van augmentar les reivindicacions de l'Islam a nivell polític tant a dins com a fora de les fronteres d'Occident, començant així una consolidació en el sí de la societat europea d'una població que fins aleshores havia estat ignorada, al haver estat considerada una minoria insignificant. A més, la mateixa autora afirma que la controvèrsia que s'ha generat en aquest sentit, sempre comporta el fet que es qüestioni a la població musulmana i reiteradament se l'acusi de no integrar-se, a banda de considerar-la com un fenomen que necessita ser regulat a causa del que denomina com “unes atribuïdes essències culturals”⁴⁰.

Arran de les tendències que han seguit aquests països en els darrers anys respecte a la manera amb la que han respost davant el plantejament d'aquesta controvèrsia dins de les seves fronteres, podem determinar que hi ha tres postures ben diferenciades, encara que no són completament oposades. D'acord amb el que afirma SOYSAL (com es va citar a RAMÍREZ, 2011), cada país té les seves pròpies normes per tal de regular la immigració i l'Islam, així com el seu propi model d'incorporació, per la qual cosa, al estar parlant de règims completament diferents, la situació que es viu en cadascun dels estats pot ser molt dispar en aquest tema⁴¹.

⁴⁰ Ibid. p. 74.

⁴¹ Ibid. p. 75.

Abans de comentar la situació del vel en el marc jurídic de cada país, però, és important destacar el que va demanar el Consell Europeu respecte aquest tema a partir de la Resolució 1743 (2010) i la Recomanació 1927 (2010) sobre Islam, islamisme i islamofòbia a Europa, amb data de 23 de juny de 2010. Pel que fa a la Resolució, l'Assemblea Parlamentària denuncia que l'ús del vel integral, percebut com un símbol de submissió de les dones als homes, és vist per molts musulmans no com una obligació imposada per l'Islam, sinó com una tradició històrica, la qual, segons l'òrgan en qüestió, pot suposar una amenaça per la llibertat i la dignitat de les dones i, per tant, els estats membres han d'estudiar l'elaboració d'una regulació que pugui mitigar aquesta circumstància.

Malgrat tot, l'Assemblea afirma que això no sempre és així, ja que moltes dones adopten aquestes vestimentes per pura voluntat en virtut de l'article 9 de la CEDH, el qual inclou el dret a que les persones puguin triar lliurement portar o no portar roba o símbols religiosos tant en públic com en privat, per tant, en cas que un Estat establís una prohibició general de portar burca o niqab, s'estaria atemptant contra la CEDH, concretament amb el dret abans esmentat. A més, l'Assemblea indica que només es podria justificar una prohibició d'aquest tipus quan aquesta sigui necessària en la societat democràtica, concretament per raons de seguretat o per garantir la neutralitat religiosa dels treballadors públics. Si això no fos així, aquest organisme adverteix que una restricció d'aquest tipus podria generar efectes encara més nocius per les dones afectades i agreujaria el risc de ser excloses de la resta de la societat, ja que es veurien obligades a allunyar-se dels llocs públic i a deixar la feina, si es donés el cas⁴².

D'altra banda, amb l'esmentada Recomanació, el Consell Europeu va demanar als Estats membres que acatessin la Resolució 1753 (2010) i no establissin cap prohibició general per vetar el vel integral dels carrers, sinó que implantessin mesures per protegir a les dones de les coaccions físiques i psicològiques que poguessin patir al ser obligades a portar-lo, a banda de respectar la llibertat de les dones musulmanes de portar vestimentes d'aquesta índole i garantir la igualtat d'oportunitats perquè aquestes poguessin participar

⁴² Resolució 1743 (2010) del Consell d'Europa, de 23 de juny de 2010, sobre l'Islam, islamisme i islamofòbia a Europa. <<http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17880&lang=en>> [Consulta: 14 març 2016]

en la vida pública amb absoluta normalitat⁴³. Tanmateix, això no va ser així, ja que, com veurem a continuació, diversos països van ignorar tal Recomanació al no ser una norma vinculant, tot establint prohibicions generals respecte l'ús del vel integral.

Tornant a fer menció de les diferents postures adoptades pels països europeus, podem dir que actualment en aquests no existeix un consens polític i jurídic respecte aquesta qüestió.

En primer lloc hi ha els Estats que s'han pronunciat amb contundència i fermesa pel que fa a la prohibició del seu ús, sobretot pel que fa al vel integral, del qual n'han prohibit el seu ús a tots els espais públics a nivell estatal, com són França, Bèlgica, Països Baixos i Turquia.

En segon lloc, hi ha països, com són Itàlia, Alemanya i Suïssa que, si bé han tingut episodis relatius a prohibicions a nivell local o en alguns dels seus centres escolars, aquests de moment es mantenen al marge respecte aquesta qüestió, malgrat que alguns d'ells estudien actualment la conveniència de regular o no el seu ús a nivell estatal. En tercer lloc, destaca com afronta Regne Unit aquest conflicte, que, amb ànim i l'esperança de preservar els valors del multiculturalisme, no s'ha plantejat cap tipus de regulació per limitar o prohibir l'ús d'aquesta vestimenta, encara que això no significa que allà no hi hagin hagut casos polèmics relacionats amb el dret a la llibertat religiosa.

Finalment, voldríem fer un incís a la situació que es viu Canadà pel que fa respecte a la qüestió del vel islàmic, doncs, en tant que aquest no sigui un país del continent europeu, però sí catalogat com a país pertanyent a Occident, interessa la forma amb la que s'ha enfrontat al problema en els darrers anys.

Quant a la postura que Espanya ha adoptat fins ara davant aquest tema, aquesta correspon al segon grup de països, ja que, com veurem amb posterioritat, hi ha hagut diversos casos de prohibicions de l'ús del vel tant en els espais públics de determinats municipis mitjançant ordenances, com en algunes escoles públiques a través dels seus reglaments interns.

⁴³ *Recomanació 1927 (2010), del Consell d'Europa, de 23 de juny de 2010, sobre l'Islam, islamisme i islamofòbia a Europa.* <<http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17881&lang=en>> [Consulta: 14 març 2016]

2.1.1 França

Pel que fa a la situació a França, el país amb el major percentatge de població musulmana de tota Europa sense tenir en compte a Turquia, l'ús del vel islàmic va ser un tema que va tenir una forta repercussió mediàtica des de 1989 fins l'actualitat, període en el qual s'han aprovat dues lleis que han marcat un abans i un després en aquesta qüestió, ambdues promogudes per la seva obstinació per la conservació de la identitat nacional de la República a través de la laïcitat – ja que França és un Estat laic –, la qual es va materialitzar amb la prohibició del hijab a les escoles i del vel integral en tot espai públic de l'estat.

Els orígens de la controvèrsia a la República Francesa tenen lloc a una escola ubicada a la localitat de Creil l'any 1989, on el director va expulsar a tres alumnes que es negaven a treure's el vel durant les classes, al·legant que allò era contrari al principi de laïcitat que, d'una banda, empara l'article 2 de la Constitució republicana i, de l'altra, defensa l'article 28 de la Llei marc de 9 de desembre de 1905, que regulava l'ús de signes religiosos a les escoles, prohibint tot tipus de manifestació o simbologia religiosa en aquests espais, malgrat que aquesta no determinava amb precisió a qui se li aplicava la prohibició, si al professorat o a l'alumnat.

A partir de llavors, la polèmica sobre aquesta qüestió va anar en augment a mesura que anaven passant els anys, fins el punt que, l'any 2003, el president de la República en aquell moment, Jaques Chirac va ordenar la creació de la Comissió Stasi per tal de tractar el tema de la laïcitat a les escoles públiques, més concretament, per estudiar una possible prohibició de l'ús del vel en virtut de l'esmentat principi. Aquesta Comissió, al·legant que el dret a la llibertat religiosa no era absolut, va emetre una recomanació de vetar aquesta vestimenta als centres escolars que va instigar al president perquè aquest presentés una proposta davant l'Assemblea Nacional perquè es promulgés una llei que prohibís als estudiants l'ús de “roba o signes religiosos ostensibles” a les escoles públiques de primària i secundària, fruit de la qual es va acabar aprovant la Llei sobre laïcitat 2004-228, de 15 de març de 2004⁴⁴. Respecte aquesta qüestió, l'autora Ángeles

⁴⁴ El Periódico. *Francia prohíbe el uso del velo y los crucifijos en los colegios*. [En línia] 1ª ed. 12 de desembre de 2003 [data de consulta: 15-03-16] [Accés gratuït] <http://www.elperiodicoextremadura.com/noticias/sociedad/francia-prohibe-uso-velo-crucifijos-colegios_86669.html>

Ramírez considera que, darrere de la recomanació de la mencionada comissió i de tot aquest entramat legal que en va sorgir posteriorment, hi ha una mena de persecució a l'Islam en territori francès, el qual, darrerament, ha estat considerat com una amenaça⁴⁵.

Posteriorment, l'any 2010 el país francès va donar un pas més enllà amb l'aprovació d'una polèmica llei que prohibeix l'ús del vel integral (burca i niqab) en tots els espais públics francesos amb una finalitat que no era la salvaguarda del principi de la laïcitat que abans hem esmentat, sinó l'empara de la figura de la dona per tal d'evitar que aquestes pateixin els efectes negatius que poden provocar-lis aquestes vestimentes. Aquesta regulació es va començar a materialitzar a partir del nomenament d'una comissió per part de l'Assemblea Nacional francesa, que va indicar que el vel integral i el seu ús als carrers i llocs públics del país era totalment contrari als valors nacionals de la República.

Així doncs, es va acabar aprovant la Llei 2010-1192 d'11 d'octubre de 2010, en virtut de la qual se sanciona no només a les dones que portin aquestes vestimentes – a les quals se'ls imposaran multes de 150 euros i cursar unes classes de ciutadania –, sinó també a aquells que les obliguin a portar-les – podent ser sancionats amb penes de presó fins a un any i multa fins a 30.000 euros⁴⁶. Cal remarcar que aquesta llei va ser tant controvertida que, fins i tot, va arribar al TEDH d'Estrasburg l'any 2014, el qual a través de la STEDH, assumpte S.A.S. contra França, d'1 de juliol de 2014, va recolzar-la, no per raons de seguretat, sinó perquè el seu ús amenaça la convivència, tot al·legant que la cara té un paper essencial en la interacció social, per tant, pel Tribunal en qüestió, la prohibició de l'ús del vel integral en els espais públics a nivell estatal a França no suposa cap tipus de vulneració als drets a la llibertat de pensament, consciència i religió, al respecte de la vida privada i familiar i a la no discriminació⁴⁷. Per tant, França, al haver estat el país que va prendre la iniciativa en una regulació d'aquest tipus amb tanta contundència, va marcar

⁴⁵ RAMÍREZ, A., op. cit. p. 81.

⁴⁶ La Vanguardia. *Francia prohíbe el uso del burka y el nikab*. [En línia] 1ª ed. París: Efe. 15 de setembre de 2009 [data de consulta: 16-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.lavanguardia.com/internacional/20100914/54003151659/francia-prohibe-el-uso-del-burka-y-el-nikab.html>>

⁴⁷ Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte S.A.S. contra França, d'1 de juliol de 2014.

un possible model a seguir per la resta d'Europa, alguns dels quals ja han començat a traçar un camí similar, com ara veurem.

2.1.2 Bèlgica

Quant a la situació a Bèlgica, convé mencionar que va ser el primer país europeu en aprovar una llei que prohibeix l'ús del vel islàmic integral en els espais públics, la qual també va suscitar moles crítiques ja que gran una bona part de la població és musulmana⁴⁸. Abans de la promulgació d'aquesta llei, l'ús del burca i en niqab ja estava prohibit en determinats municipis d través d'ordenances locals, fet que, poc temps després, va suscitar que el Ministeri d'Integració belga demanés a una comissió especial elaborar un informe sobre la llibertat religiosa, el qual va excloure el vel integral com a símbol religiós, ja que aquesta vestimenta va ser considerada llavors com una manifestació de la condició d'esclavitud a la que es troben sotmeses les dones musulmanes que el porten. Arran d'aquest informe, la Cambra Baixa belga va aprovar la citada llei el 30 de març de 2010 per unanimitat, amb la que, per raons de seguretat i ordre públic, es prohibia no només l'ús del burca i niqab a tots els espais públics, incloent els carrers, sinó que també tot tipus de vestimenta que impliqui l'ocultació de la cara de la persona, ja sigui total o parcial. A més, la mateixa norma estableix que en cas d'incompliment es preveuen sancions de multa fins a 137,50 euros i pena de presó fins a 7 dies⁴⁹.

D'altra banda, pel que fa respecte al vel no integral, no hi ha cap norma a nivell estatal que limiti el seu ús com en el cas de França, però la promulgació d'aquella llei de laïcitat francesa el 2004 va despertar molta incertesa i dubtes sobre la conveniència de regular-ho. No obstant això, l'ús d'aquest tipus de vel sí que s'ha arribat a regular en casos particulars en aquest país, com és el cas d'alguns ajuntaments que prohibeixen als funcionaris portar-lo, sobretot quan aquests treballen de cara el públic, o com en el cas del reglament intern d'algunes escoles, que prohibeixen el seu ús tant al personal docent com als alumnes, fet que ha provocat que en certes ocasions hagi d'haver intervingut un

⁴⁸ La Razón. *Así es el mapa del velo islámico en Europa*. [En línia] 1ª ed. 25 de juny de 2010 [data de consulta: 16-03-16] [Accés gratuït] <http://www.larazon.es/historico/172-asi-es-el-mapa-del-velo-islamico-en-espana-PLLA_RAZON_279801#.Tt1BhOyOpbRdtK>

⁴⁹ Ibid.

tribunal o, fins i tot, el Consell d'Estat belga per tal de resoldre controvèrsies d'aquest tipus⁵⁰.

2.1.3 Turquia

El cas de Turquia és molt especial, ja que des de la fundació de la República, l'any 1923 es va tractar de protegir la laïcitat com un valor constitucional, per tal de conduir la seva població, la qual gairebé el 100% és d'origen musulmà, cap a un procés d'occidentalització tot promovent la igualtat entre homes i dones. Així doncs, cap als anys vuitanta es va prohibir a través d'una llei l'ús del vel, tant l'integral com el no integral, en tots els edificis públics com les universitats, les escoles, el parlament, entre d'altres, tant al personal que treballa en els espais mencionats com a aquelles persones que en fan ús, com els estudiants.

Tal com ja va passar amb la llei francesa, el TEDH es va haver de pronunciar respecte aquesta qüestió amb diverses sentències, d'entre les quals en destaca la STEDH, assumpte Leyla Sahin contra Turquia, de 10 de novembre de 2005. En aquest cas Sahin va demandar a Turquia perquè se li va prohibir dur a terme un examen a la Universitat d'Estambul pel fet de portar vel a partir d'una circular que va emetre el Rectorat l'any 1988. La demandant va al·legar que se li havien vulnerat diversos drets fonamentals continguts als articles 8, 9, 10 i 14 de la CEDH, però el que reclamava principalment era que la prohibició de portar el vel islàmic era totalment contrària al dret a la llibertat de pensament, consciència i religió.

Amb tot, el Tribunal va resoldre que no se li havien vulnerat a Sahin els drets que aquesta indicava, ja que considerava que les mesures que s'havien imposat per tal de restringir l'ús del vel eren justificades i necessàries per "protegir el sistema democràtic a Turquia", inhibint-se a favor de la postura de l'Estat en qüestió⁵¹. Davant aquesta postura del TEDH, RELAÑO (com es va citar a RAMÍREZ, 2011) considera que es tracta d'una actitud equivocada, ja que, a banda d'haver passat per alt en la seva resolució els drets de les

⁵⁰ El País. *Cómo legisla Europa sobre el velo*. [En línia] 1ª ed. 20 d'abril de 2010 [data de consulta: 17-03-16] [Accés gratuït] <http://elpais.com/elpais/2010/04/20/actualidad/1271751438_850215.html>

⁵¹ Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte Leyla Sahin contra Turquia, de 10 de novembre de 2005.

minories, en aquest cas el Tribunal tenia una bona oportunitat per donar una definició del que representava el vel davant la igualtat de gènere, doncs la prohibició d'aquest es funda en la protecció dels drets de la dona i la igualtat⁵².

Tornant a la regulació del vel, l'any 2008 el Parlament Turc va aprovar una esmena constitucional que suprimia la prohibició del vel a les universitats. Tanmateix, aquesta va ser immediatament derogada pel Tribunal Constitucional turc en virtut del principi constitucional de la laïcitat.

2.1.4 Països Baixos

Pel que fa a la situació als Països Baixos, aquesta s'assimila a Bèlgica, doncs no hi ha cap llei a nivell estatal que prohibeixi l'ús del vel no integral en cap circumstància, malgrat que sí que hi ha prohibicions de caràcter local o en determinats centres escolars pel professorat i l'alumnat, sempre i quan es tracti d'evitar situacions discriminatòries. D'altra banda, l'ús del vel integral en llocs públics també va ser prohibit en aquest país. En primera instància es va aprovar una llei al 2012 que preveia aquesta prohibició, però les fortes crítiques que va rebre al entrar en vigor van provocar que el Govern rectificqués i fes fes marxa enrere. Malgrat tot, l'any 2015 el Govern holandès va decidir tornar a implantar la prohibició d'aquest tipus de vel a les escoles, transport i edificis públics, la qual comporta una multa de 405 euros a tota persona que ignori la norma⁵³.

2.1.5 Itàlia

En el cas d'Itàlia, la regulació del vel islàmic actualment passa per un moment d'incertesa. Inicialment, arran de la llei francesa de 2004 sobre la prohibició del vel a les escoles, diversos sectors de la societat italiana, sobretot diversos partits polítics de dretes, van reclamar que se seguís el mateix camí que el país veí. De fet, es van presentar al Parlament projectes de llei que regulaven la prohibició de l'ús del vel per part de les menors de 16 anys a les escoles o la modificació de la llei antiterrorista per prohibir vestimentes que cobrien la cara, però van fracassar. Pel que fa a l'ús del vel integral, aquest, com en molts

⁵² RAMÍREZ, A., op. cit. p. 99.

⁵³ El País. *El Gobierno holandés prohíbe el uso del velo integral en lugares públicos*. [En línia] 1ª ed. La Haia. 22 de maig de 2015 [data de consulta: 17-03-16] [Accés gratuït] <http://internacional.elpais.com/internacional/2015/05/22/actualidad/1432317101_468759.html>

països europeus, va començar a ser prohibit a nivell local per diversos municipis afins a idees de dretes, però els tribunals italians van anular les disposicions de les normes locals que imposaven aquesta proscripció. Posteriorment, un cop es va aprovar a França la llei que prohibia el vel integral als espais públics al 2010, l'any següent es va fer una proposta formal aprovada pel Govern italià per tal de reformar la Llei 152/1975 de Seguretat, que preveu la prohibició de l'ús de mitjans que impedeixin el reconeixement de la persona en un lloc públic i obert sense justificació, de manera que, amb la reforma, l'ús religiós del vel integral no sigui justificable en aquests casos per eludir la prohibició. Tanmateix, aquesta llei no ha arribat de moment a bon port, per la qual cosa la polèmica encara està servida a hores d'ara⁵⁴.

2.1.6 Alemanya

Quant al paper d'Alemanya respecte al vel islàmic, podem dir que és un país que sempre s'ha caracteritzat per defensar el principi de la neutralitat, principalment pel que fa a les orientacions religioses i polítiques dels treballadors del sector públic, encara sempre ha mostrat una certa predilecció cap al cristianisme, doncs des de sempre s'ha considerat que és inherent a la cultura del país. Amb l'arribada de la polèmica del vel islàmic a Europa a partir del 2004, la majoria dels Estats federats van aprovar lleis que prohibien exclusivament al professorat l'ús del vel a les escoles públiques per tal de salvaguardar el principi de neutralitat davant als alumnes, ja que són considerats un col·lectiu molt influenciable.

Nogensmenys, aquesta prohibició es va aixecar l'any 2015, arran d'una sentència del Tribunal Constitucional alemany, permetent al personal docent portar el vel durant les classes, excepte en els casos que hi hagi un "perill concret d'alteració de l'ordre escolar" o quan el principi de neutralitat esdevingui clarament vulnerat⁵⁵. En el cas del vel integral, el seu ús va ser prohibit per primera vegada a Alemanya l'any 2011, concretament va ser

⁵⁴ El Mundo. *Italia da el primer paso hacia la prohibición del burka en lugares públicos*. [En línia] 1ª ed. Roma: Efe. 3 d'agost de 2011 [data de consulta: 18-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.elmundo.es/elmundo/2011/08/03/internacional/1312356412.html>>

⁵⁵ El Mundo. *El Tribunal Constitucional alemán acepta el velo en las escuelas*. [En línia] 1ª ed. Berlín. 13 de març de 2015 [data de consulta: 19-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.elmundo.es/internacional/2015/03/13/5502fbccce2704e787e8b4578.html>>

a l'Estat de Hessen, però aquesta mesura només afectava als treballadors del sector públic. Altres Estats alemanys també tenen la intenció d'estendre aquesta prohibició als espais públics, com és el cas de l'Estat de Baviera, del que la seva ministra de Finances, Ilse Aigner, va declarar que una societat en la que no ens podem veure els uns als altres amb absoluta llibertat no seria coherent, per la qual cosa també pretén imposar aquesta norma als turistes musulmans⁵⁶.

2.1.7 Suïssa

Pel que fa a la situació de Suïssa respecte aquesta qüestió, és cert que fins ara no hi ha hagut cap norma a nivell estatal que prohibeixi l'ús del vel no integral. Malgrat tot, hi ha una sentència del TEDH molt important relativa a aquesta matèria pel precedent que va crear respecte al dret a la llibertat religiosa al país helvètic. Estem parlant de la STEDH, assumpte Dahlab contra Suïssa, de 15 de desembre de 2001, a través de la qual el TEDH resol el supòsit en el que la peticionària reclama que se li ha vulnerat el dret a la llibertat religiosa previst a l'article 9 de la CEDH, ja que se li va prohibir impartir classe a una escola pública i laica pel fet de portar hijab. El Tribunal va acabar resolent que no existia aquesta vulneració, ja que el que es pretenia amb aquesta prohibició era garantir la neutralitat religiosa a l'escola pública, el respecte a les conviccions de tota la societat i el manteniment de la pau religiosa⁵⁷.

D'altra banda, quant a la regulació de l'ús del vel integral a aquest país cal remarcar que aquest va ser prohibit l'any 2015 només a un cantó, concretament a Ticino. Aquesta prohibició destaca perquè s'estén a tots els llocs públics de l'esmentada regió i perquè, a més, a diferència de proscripcions que han tingut lloc a altres països als que hem fet referència anteriorment, aquesta no afecta a màscares, passamuntanyes o cascs, per la

⁵⁶ Die Welt. *Warum diese Muslimin doch ihren Schleier gelüftet hat*. [En línia] 1^a ed. Munic. 17 de març de 2016 [data de consulta: 19-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.welt.de/regionales/muenchen/article153397940/Warum-diese-Muslimin-doch-ihren-Schleier-gelueftet-hat.html>>

⁵⁷ Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte Dahlab contra Suïssa, de 15 de desembre de 2001.

qual cosa es desprèn que el sentit d'aquesta norma no és més que la materialització de la reticència i el repudi existent envers el fonamentalisme islàmic⁵⁸.

2.1.8 Regne Unit

Com havíem mencionat anteriorment, el Regne Unit segueix un model concret a partir del qual pretén respectar el dret de les minories a favor d'una societat multicultural, tot protegint la llibertat religiosa dels seus ciutadans. Això ho demostra la manca de regulacions a nivell estatal o local sobre l'ús del vel islàmic ni tampoc d'altres símbols religiosos, ja que, d'acord amb el sistema de Case Law, analitzen els possibles conflictes que sorgeixin cas per cas, això és, de manera individual. Tanmateix en aquest país hi ha hagut casos concrets que han sembrat la polèmica arreu de l'Estat, però, com ja hem dit, actualment no hi ha cap intenció per part del Govern de promulgar una llei que limiti l'ús del vel en aquest país⁵⁹.

2.1.9 Canadà

Quant a la situació a Canadà, cal fer especial menció a l'existència de tribunals arbitral religiosos com a mètode de desconcentració de procediments judicials, entre els quals destaquen els tribunals islàmics d'arbitratge que van tenir lloc a Ontàrio. Malgrat tot, arran de l'enrenou que es va generar quan l'Institut Islàmic de Justícia Civil va proposar que la resolució de conflictes civils entre musulmans es dugués a terme aplicant el Dret islàmic mitjançant aquests tribunals, el Govern canadenc va constatar que en tots els arbitratges en matèria civil s'aplicaria la llei comú⁶⁰.

D'altra banda, convé destacar que Canadà és un país que gairebé va arribar estar en la mateixa línia que els països que han adoptat una posició més extremada en aquesta matèria. Així doncs, un dels episodis més polèmics relatius al vel islàmic va tenir lloc al

⁵⁸ Independent. *Women facing fines of up to £6,500 for wearing burkas in Swiss region*. [En línia] 1^a ed. 25 de novembre de 2015 [data de consulta: 19-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/women-to-be-fined-up-to-6500-for-wearing-burkas-in-swiss-region-a6747936.html>>

⁵⁹ 20 minutos. *Regular el uso del burka en la calle: ¿es necesario? ¿Atenta contra la libertad religiosa?*. [En línia] 1^a ed. 5 de setembre de 2014 [data de consulta: 20-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.20minutos.es/noticia/2230899/0/burka/prohibicion/calle/>>

⁶⁰ RUIZ SANZ, M., op. cit., p. 96.

desembre de 2011, quan es va prohibir als nous ciutadans l'ús del vel integral durant les cerimònies de naturalització, és a dir, durant el procediment d'assumpció de la ciutadania canadensa⁶¹. Tot i això, poc temps després es va impugnar aquesta norma, la qual va ser declarada nul·la pel Tribunal Federal d'Apel·lacions al setembre de 2015, argumentant que es tractava d'una mesura contrària a la Llei de Ciutadania canadensa, la qual estableix que els jutges han de permetre la màxima llibertat religiosa durant l'esmentada cerimònia⁶².

Un cop hem analitzat la situació amb la que es viu la qüestió del vel islàmic en determinats països europeus, convé il·lustrar el panorama internacional que hi ha actualment a partir de la taula següent en la qual inclourem Espanya, per determinar el nivell amb el que el país està afrontant aquest tema.

País	Prohibicions
França	- Prohibició del vel integral a nivell estatal. - Prohibició del vel no integral a totes les escoles públiques.
Turquia	- Prohibició del vel a tots els edificis públics.
Bèlgica	- Prohibició del vel integral a nivell estatal. - Prohibició del vel no integral a nivell local o en reglaments escolars.
Països Baixos	- Prohibició del vel integral a nivell estatal.

⁶¹ El Periódico. *Canadá prohíbe naturalizaciones de mujeres cubiertas con burkas o niqab*. [En línia] 1ª ed. Efe. 12 de desembre de 2011 [data de consulta: 20-04-16] [Accés gratuït] <http://www.elperiodicodearagon.com/noticias/internacional/canada-prohibe-naturalizaciones-mujeres-cubiertas-burkas-niqab_721298.html>

⁶² Agencia Efe. *Harper endurece su postura contra el niqab en la campaña electoral de Canadá*. [En línia] 1ª ed. Toronto (Canadà): Efe. 7 d'octubre de 2015 [data de consulta: 20-04-16] [Accés gratuït] <<http://www.efe.com/efe/espana/sociedad/harper-endurece-su-postura-contra-el-niqab-en-la-campana-electoral-de-canada/10004-2731682>>

	- Prohibició del vel no integral a nivell local o en reglaments escolars.
Suïssa	- Prohibició del vel integral a un cantó.
Alemanya	- Prohibició del vel no integral a escoles aixecada pel Tribunal Constitucional. - Prohibició del vel integral a alguns Estats federats.
Itàlia	- Prohibició del vel integral a nivell local aixecada pels tribunals. - Proposta de prohibició de vel integral a nivell estatal.
Espanya	- Prohibició del vel integral a nivell local aixecada pels tribunals. - Prohibició del vel no integral en reglaments escolars.
Regne Unit	- Prohibició del vel a nivell particular.

Com es pot observar, Espanya es troba al vuitè lloc de la taula, entre Itàlia i el Regne Unit, ja que malgrat que hi ha hagut limitacions de l'ús del vel islàmic en determinats llocs del territori estatal, no hi ha hagut, de moment i com veurem amb posterioritat, cap projecte de llei formal que demostrés la pretensió del Govern a regular aquesta qüestió. No obstant això, la tendència del conjunt dels països europeus respecte aquest tema és clara i això encara anirà a més, fent que encara més països se sumin al camí que van començar a traçar França i Bèlgica, no només per lluitar contra les idees dels fonamentalistes i garantir la igualtat de gènere, sinó que també, com ja hem afirmat a l'inici d'aquesta anàlisi, amb ànim de garantir una major seguretat dels ciutadans davant la greu amenaça terrorista que existeix a tot el continent avui en dia.

A tot això, també volem destacar la postura que ha adoptat el TEDH com a màxima autoritat judicial per la garantia dels drets humans i llibertats fonamentals que és, quan se li han plantejat conflictes d'aquesta matèria. Pel que fa al radicalisme islàmic, aquest ha mostrat una forta preocupació, la qual, segons el Catedràtic de Dret Eclesiàstic MARTÍNEZ-TORRÓN, és "comprensible", tot i que el Tribunal únicament ha de basar la

seva decisió en l'anàlisi imparcial de proves i principis jurídics concloents, no en simples sospites⁶³. A més, tal i com apunta MCGOLDRICK (com es va citar a RAMÍREZ, 2011), la jurisprudència del Tribunal en qüestió gairebé en tots els casos peca en inclinar-se cap a la postura dels Estats contra els quals se'ls presenten les reclamacions i, a més, en moltes ocasions no entra a valorar el fons de l'assumpte, sinó que únicament es centra en comentar i associar el tema del vel islàmic i l'Islam amb la falta de respecte dels drets humans⁶⁴.

2.2 El vel islàmic en l'Ordenament Jurídic espanyol

2.2.1 El debat a Espanya i a Catalunya avui dia

Per tal de fer referència a la situació jurídica del vel islàmic a Catalunya, irremeiablement cal tenir en compte de forma paral·lela la situació que també es viu actualment a la resta de l'Estat espanyol, veient com s'està afrontant aquest problema de manera global abans d'acotar-lo territorialment.

A diferència dels països als que hem fet referència anteriorment, Espanya manté gairebé un silenci absolut a nivell estatal en aquest aspecte des de fa uns quants anys, ja sigui perquè s'està evitant un tema respecte el qual pot comportar pels partits polítics implicats una gran pèrdua de vots al posicionar-se degut a la connotació política inherent a aquest, o perquè realment encara no s'ha fet una proposta de llei ferma a les Corts per tal de regular aquesta qüestió d'una vegada per totes. En aquest sentit cal destacar que, en paraules de TAMZALI (2012), el que hauria d'haver sigut un autèntic debat polític i raonable es va acabar convertint en un simple politiqueig⁶⁵. Tanmateix, esdevé important remarcar que, fins avui, s'han fet fins a tres propostes o intents de regular aquesta matèria,

⁶³ MARTÍNEZ-TORRÓN, J., Universidad Complutense de Madrid. *La cuestión del velo islámico en la jurisprudencia de Estrasburgo*. [En línia]. 1ª ed. Delta Publicaciones, 2009 [data de consulta: 19-03-16] [Accés gratuït] <http://www.deltapublicaciones.com/derechoyreligion/gestor/archivos/07_10_41_980.pdf>

⁶⁴ RAMÍREZ, A., op. cit. p. 102.

⁶⁵ TAMZALI, W., op. cit. p. 107.

especialment quant a l'ús del vel integral, per part de les autoritats espanyoles que han acabat en paper mullat.

El primer intent de regular aquesta mateixa matèria el 23 de juny de 2010, quan el Partit Popular (PP), amb el suport de Convergència i Unió (CiU) i Unió del Poble Navarrés (UPN), va impulsar una moció al Senat amb la qual s'instava al Govern a “realitzar les reformes legals i reglamentaries necessàries per prohibir l'ús, en espais públics o esdeveniments públics que no tinguin una finalitat estrictament religiosa, de vestimentes o accessoris [...] que provoquin que el rostre quedi completament cobert i dificultin així la identificació i la comunicació visual, al suposar aquesta pràctica una discriminació contrària a la dignitat de les persones i lesionar la igualtat real i efectiva dels homes i les dones”⁶⁶. Dues setmanes després, CiU, aquest cop només amb el suport del PP va presentar una segona moció amb la que no es demanava la prohibició de l'ús del vel als espais públics, sinó que es va sol·licitar al Consell d'Estat un estudi sobre la regulació del seu ús en el marc de l'ordenament jurídic que no va arribar mai, alhora que es va pretendre sensibilitzar a la població respecte aquest tema⁶⁷.

En segon lloc, vist l'enrenou que es va generar al voltant de les proposicions que arribaven des del Senat i la situació que vivien altres països europeus, el debat sobre l'ús del vel islàmic integral, el qual va provocar que el propi Govern, seguint els passos que havia marcat Bèlgica en aquell mateix any, s'arribés a plantejar la possibilitat de presentar un projecte de llei sobre llibertat religiosa amb l'objectiu de regular l'ús del vel en espais públics, va acabar arribant al Congrés dels Diputats el 20 de juliol de 2010. En aquest cas, el PP, que comptava novament amb el suport de CiU, va presentar una moció a la Cambra baixa per tal de prohibir l'ús del vel integral en els llocs públics, la qual es va acabar rebutjant per 183 vots en contra davant de 162 a favor⁶⁸. Aquest fet va demostrar que existia una certa preocupació per part de les autoritats espanyoles respecte a aquesta

⁶⁶ Ibid. pp. 114-115.

⁶⁷ El País. *El Consejo de Estado dictaminará sobre el 'burka'*. [En línia] 1ª ed. Madrid: Efe. 8 de juliol de 2010 [data de consulta: 20-03-16] [Accés gratuït] <http://elpais.com/diario/2010/07/08/sociedad/1278540004_850215.html>

⁶⁸ RAMÍREZ, A., op. cit. pp. 125-126.

qüestió, les quals volien donar impuls a les resolucions que havien estat aprovades aquell mateix any tant al Senat com a diversos ajuntaments.

En tercer lloc, pel que fa a la proposta més recent d'aquestes, cal destacar les paraules que va pronunciar l'ara ministre de l'Interior en funcions, Jorge Fernández Díaz, al setembre de 2014. Aquest va referir-se a la possibilitat d'incloure una limitació o prohibició en l'ús del burca i el niqab als espais públics en la Llei Orgànica 4/2015, de 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana, aprofitant l'avinentsa que suposava la tramitació d'una llei d'aquestes característiques, tot al·legant que l'ús del vel integral "atempta contra la dignitat de les dones" i contra la seguretat ciutadana, ja que, segons el mateix Fernández Díaz, "dificulta la identificació d'una persona que pogués cometre un acte il·lícit"⁶⁹. Tanmateix, posteriorment, el suggeriment del ministre no va arribar a bon port al no ser tinguda en consideració pel Congrés durant l'aprovació d'aquesta llei, fet que va deixar aparcada una polèmica que, avui dia, encara no s'ha tornat a destapar a nivell estatal.

Centrant-nos ara amb el paper que va jugar Catalunya en aquest àmbit, podem dir que, a banda del degoteig constant d'ordenances que s'anaven aprovant per part de molts dels ajuntaments d'arreu del territori, fet del qual en farem especial menció amb posterioritat, hi ha hagut dues propostes al Parlament per tal d'intentar regular l'ús del vel islàmic. Curiosament, la primera proposta d'aquesta mena que va tenir lloc al Parlament va arribar inclús abans que la del Senat que hem mencionat abans. Així doncs, es demostra que, realment, Catalunya ha estat l'ambaixadora de la controvèrsia i la problemàtica que suscita aquest tema i, per tant, la que va donar el tret de sortida a una possible regulació en un futur, la qual sembla que no acaba d'arribar degut a que aquesta polèmica es troba avui dia estancada o, almenys, eclipsada pel procés independentista i el context d'inestabilitat política que viu el país a hores d'ara.

El debat de l'ús del vel integral es va obrir al maig de 2010, pocs dies després que s'aprovés l'ordenança que prohibia el burca i el niqab a Lleida. El 30 de juny d'aquell mateix any es van votar al Parlament la presentada pel PP i CiU, jornada que va destacar

⁶⁹ El Periódico. *Fernández Díaz abre la puerta a regular el burka*. [En línia] 1ª ed. Madrid. 4 de setembre de 2014 [data de consulta: 21-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.elperiodico.com/es/noticias/sociedad/fernandez-diaz-abre-puerta-regular-burka-3493819>>

per la polèmica que es va viure. Aquesta moció, la qual va acabar sent rebutjada per la majoria de parlamentaris, es va votar en dues parts, la primera de la qual pretenia assolir una reforma legal per prohibir el vel integral i la segona es tractava d'una instància dirigida al Govern a fi que aquest donés el suport necessari a aquells ajuntaments que prohibissin el seu ús⁷⁰.

Pel que fa al segon intent d'afrontar aquest tema ens remuntem a l'any 2013, quan, primerament el Parlament va rebutjar la proposta del partit polític Ciutadans, la qual aspirava a sol·licitar al Congrés la modificació de la Llei de Llibertat Religiosa i així prohibint el vel integral per raons de seguretat i discriminatòries de la dona, pel fet d'haver estat considerada com una mesura contraproductent i intranscendent⁷¹.

Tanmateix, la Cambra en qüestió va canviar de postura tres mesos després al aprovar una moció amb la qual s'instava a la Conselleria d'Interior a aprovar una llei que prohibís de forma immediata el vel integral i altres vestimentes que tapin la cara als edificis públics, però no al carrer. Aquest acord va fer posar el crit al cel a diverses entitats socials, de defensa dels drets humans i d'immigrants de Catalunya com SOS Racisme, Amnistia Internacional o la Confederació d'Associacions Veïnals de Catalunya, les quals consideren que el burca i el niqab són un problema molt minoritari a Catalunya i actualment no suposa cap problema i que, a més a més, es tractaria d'una norma que podria augmentar la xenofòbia i l'estigmatització envers les dones musulmanes, doncs les que els pugui afectar una norma d'aquestes característiques veurien com se'ls dificultaria el fet de poder accedir a serveis tant bàsics com la salut, l'educació o l'oci.

Així doncs, estem parlant d'un acord que va ser adoptat per tal de donar suport legal als ajuntaments que havien aprovat ordenances en aquesta matèria, tot legitimant encara més al Govern per poder materialitzar aquesta prohibició⁷².

⁷⁰ TAMZALI, W., op. cit. p. 119.

⁷¹ El País. *El Parlament rechaza pedir al Congreso que prohíba el 'burka'*. [En línia] 1ª ed. Barcelona. 24 d'abril de 2013 [data de consulta: 28-03-16] [Accés gratuït] <http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/04/24/catalunya/1366805686_075115.html>

⁷² El Periódico. *El Parlament reclama el veto del burka en edificios públicos*. [En línia] 1ª ed. Barcelona. 19 de juliol de 2013 [data de consulta: 28-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.elperiodico.com/es/noticias/sociedad/parlament-reclama-veto-del-burka-edificios-publicos-2516085>>

No obstant això, com ja hem dit anteriorment, sembla que els efectes d'aquest acord han quedat paralitzats, ja que, des de llavors, el Parlament no s'ha tornat a pronunciar respecte aquest tema, per la qual cosa, podem determinar que, aparentment, l'aprovació d'una nova norma o la modificació d'una altra com la Llei Orgànica de Llibertat Religiosa o la Llei Orgànica de protecció de la seguretat ciutadana no sembla que sigui quelcom que hagi de succeir imminentment o en un futur proper, doncs, tot i el context social al que hem estat fent referència al llarg d'aquesta anàlisi, la situació política que es viu avui dia, tant a Catalunya com a la resta de l'Estat, precisament no acompanya a creure en aquesta possibilitat.

Havent vist el panorama actual del vel islàmic, més concretament pel que fa al vel integral, que es viu a les Cambres legislatives Estatals i catalanes, és important remarcar els casos més recents i polèmics relatius a aquesta matèria que s'han viscut fins ara arreu del territori, dels quals en farem un breu repàs a continuació.

D'una banda, pel que fa al vel no integral, cal remarcar els conflictes que hi ha hagut sobretot en matèria educativa, dels quals podem destacar-ne, com bé fa el catedràtic de Dret Constitucional BENITO ALÁEZ CORRAL, les existents prohibicions implícites de l'ús del vel islàmic en determinades relacions socials i espais públics com a via per tal de tallar de soca-rel gran part dels problemes que ha comportat l'augment de la població immigrant al nostre país⁷³.

Un dels episodis que ha tingut més ressò en els darrers anys va tenir lloc l'abril de 2010, data en la que l'Institut Públic d'Ensenyament Secundari de Pozuelo de Alarcón va prohibir a una alumna l'ús del hijab a l'aula per part, el qual es basava en l'aplicació de l'article 32 del Reglament de Règim Interior del centre aprovat pel Consell Escolar l'any 2007, que disposa que "a l'interior de l'edifici no es permetrà l'ús de gorres ni de cap altra peça que cobreixi el cap", és a dir, en aquest cas no es va tenir en compte el hijab com un símbol religiós, sinó com un mer complement o indumentària. L'alumna, al ser sancionada per aquest motiu, va portar el cas als tribunals al·legant que se li havien vulnerat els seus drets fonamentals, el qual va acabar anant a parar en mans del Tribunal

⁷³ ALÁEZ CORRAL, B.; RUIZ RUIZ, J. J., *Democracia constitucional y prohibición del velo islámico en los espacios públicos*. 1ª ed. Madrid: Fundación Coloquio Jurídico Europeo, 2014. p. 71.

Superior de Justícia de Madrid (a partir d'ara TSJM). Aquesta postura va ser defensada per JUAN FERREIRO, el qual va ser apartat del càrrec de subdirector general de Coordinació i Promoció de la Llibertat Religiosa al Ministeri de Justícia al dir que (com es va citar a Ramírez, 2011), en virtut de l'article 9.2 de la Constitució Espanyola (a partir d'ara CE)⁷⁴, l'Estat ha de protegir el dret a professar una creença, el qual inclou el dret a expressar, exterioritzar o vestir-se de acord amb les mateixes i, a més a més, va precisar que el fet "que una alumna porti vel en una escola pública no ofèn els drets fonamentals dels altres ni l'ordre públic (seguretat, sanitat i moralitat pública)", remarcant, alhora, que actualment "no hi ha cap llei que prohibeix a les alumnes portar el hijab a classe"⁷⁵. Finalment, el TSJM, a través de la Sentència 129/2013, es va acabar pronunciant a favor de l'esmentat institut, al·legant que en cap moment es va vulnerar el dret a la llibertat religiosa o dignitat de l'alumna, sinó que la prohibició era fruit de les normes de convivència del centre⁷⁶.

Així doncs, arran de casos com aquest que han tingut lloc arreu de l'Estat es reafirma el modus operandi amb el que, segons ALÁEZ CORRAL, Espanya ha estat enfrontant-se darrerament a qüestions relatives amb la pluralitat religiosa i cultural que deriven de la immigració, això és, fent ús del "patrimoni legal existent, tractant de deduir interpretativament dels diversos textos legals i reglamentaris sectorials" prohibicions d'aquesta índole⁷⁷.

Cal destacar també un cas que va causar cert rebombori a Catalunya, concretament a Girona, a l'abril del 2007 on una nena de tan sols set anys va ser obligada a treure's el vel degut a la normativa interna de la seva escola, la qual estava orientada a refusar tot tipus de discriminació entre els alumnes, fet que implicava que s'havia d'evitar l'ús del vel al context de l'escola. Malgrat tot, la Generalitat, considerant que el que prevalia era el dret

⁷⁴ CE, art. 9.2: *Correspon als poders públics promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en què s'integra siguin reals i efectives; remoure els obstacles que impedeixin o dificultin la seva plenitud i facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social.* Trad. pròpia. del castellà al català.

⁷⁵ RAMÍREZ, A., op. cit., pp. 125-122.

⁷⁶ El País. *El Tribunal Superior avala al centro que vetó a una alumna por llevar velo.* [En línia] 1ª ed. Madrid. 2 d'abril de 2013 [data de consulta: 01-03-16] [Accés gratuït] <http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/04/02/madrid/1364932389_921756.html>

⁷⁷ ALÁEZ CORRAL, B.; RUIZ RUIZ, J. J., op. cit., p. 71.

de la nena a l'educació o a ser escolaritzada, va ordenar la seva readmissió tres setmanes després, deixant conclosa la polèmica⁷⁸. Arran de la polèmica que s'ha anat generant al llarg dels anys amb casos com aquests, s'ha arribat a plantejar la possibilitat de regular aquesta qüestió a nivell estatal, tot i que les autoritats catalanes no s'han mostrat partidàries a tal possibilitat, doncs es considera que aquest assumpte ha de ser resolt pels propis centres educatius i que conflictes com aquests s'han convertit en autèntics escàndols en molt poques ocasions⁷⁹.

D'altra banda, pel que fa al vel integral, a banda de les polèmiques ordenances que s'han aprovat a diversos ajuntaments a fi de prohibir o limitar el seu ús, per tal de fer-nos una idea de les dimensions que pot arribar a tenir aquest debat, podem destacar dues situacions peculiars i interessants de tenir en compte.

En primer lloc, és important fer referència a la qüestió de la fotografia del passaport i el Document Nacional d'Identitat, doncs, a partir de 2007 es va aconseguir que les dones musulmanes que portaven hijab poguessin fotografiar-se amb aquesta finalitat⁸⁰. Tanmateix, pel que fa al burca i el niqab, existeix una prohibició tàcita, tant al Reial decret 896/2003, d'11 de juliol, pel qual es regula l'expedició del passaport ordinari i es determinen les seves característiques, com al Reial Decret 1553/2005, de 23 de desembre, pel qual es regula l'expedició del document nacional d'identitat i els seus certificats de signatura electrònica. Concretament, aquesta es troba recollida als articles 4.1.c) i 5.1.b) respectivament, els quals disposen que, per poder sol·licitar el document identificatiu es requereix “una fotografia del rostre del sol·licitant mida carnet, en color i amb fons clar, llis i uniforme, presa de front, i sense ulleres de vidres foscos o qualsevol altra peça que impedeixi la identificació de la persona”⁸¹.

⁷⁸ RAMÍREZ, A., op. cit., pp. 119-120.

⁷⁹ El País. *¿De verdad hace falta regular el velo en clase?*. [En línia] 1^a ed. 29 d'abril de 2010 [data de consulta: 07-03-16] [Accés gratuït]
<http://elpais.com/diario/2010/04/29/sociedad/1272492001_850215.html>

⁸⁰ RAMÍREZ, A., op. cit., p. 123.

⁸¹ ALÁEZ CORRAL, B.; RUIZ RUIZ, J. J., op. cit., p. 73.

En segon lloc, convé remarcar els fets que van succeir el 23 de setembre de 2009, durant un judici per terrorisme a l'Audiència Nacional. Durant el transcurs del judici, el propi jutge va ordenar a una testimoni que s'aixequés el niqab que duia en aquell moment per poder-li veure la cara durant la seva declaració⁸². A partir d'aquí va ser quan el tema del vel integral va començar a tenir més repercussió mediàtica, polèmica que també es va estendre al hijab i al seu ús durant el transcurs d'un judici. En aquest sentit, l'advocada Zoubida Barik Edidi va ser expulsada pel jutge al haver-se negat a treure's el vel islàmic d'acord amb l'article 37.1 del Reial Decret 658/2001, de 22 de juny, pel qual s'aprova l'Estatut General de l'Advocacia Espanyola⁸³ i l'article 33 del Reglament 2/2005, de 23 de novembre, d'Honors, Tractaments i Protocol en els actes judicials Solemnes⁸⁴. Posteriorment, aquesta decisió va ser avalada pel Consell General del Poder Judicial i el Tribunal Suprem, òrgan que va desestimar la seva pretensió per qüestions formals⁸⁵. Actualment el cas està pendent de resolució del TEDH, doncs aquest va admetre a tràmit la demanda de l'advocada musulmana al setembre de 2013.

2.2.2 El conflicte de drets fonamentals: Marc constitucional i legal actual

Arribats a aquest punt, convé fer especial referència a l'etern debat que sempre ha estat present respecte aquesta qüestió, el qual, com ja hem dit, en aquests últims anys ha tornat a estar en el punt de mira de la societat arran de certs esdeveniments com, entre d'altres, l'escalada de l'amenaça terrorista islamista arreu del món.

Abans d'entrar a comentar la manera amb la que s'ubica actualment el vel islàmic al nostre sistema normatiu, és important mencionar que Espanya és un Estat aconfessional

⁸² RAMÍREZ, A. op. cit., p. 125.

⁸³ RD 658/2001, art. 37.1: *Els advocats compareixeran davant dels tribunals vestint toga i, potestativament, birret, sense distintiu de cap classe, excepte el col·legial, i adequar la seva indumentària a la dignitat i prestigi de la toga que vesteixen i al respecte a la Justícia.* Trad.pròpia del castellà al català.

⁸⁴ Reglament 2/2005, art. 33: *Fiscals, secretaris, jutges de pau, Advocats de l'Estat i altres lletrats de Serveis Jurídics de les Administracions Públiques, advocats, procuradors i graduats socials en actes solemnes judicials i actes jurisdiccionals que tinguin lloc a les estrades, usaran toga i, si escau placa i medalla. En tot acte jurisdiccional portaran vestit o vestimenta d'acord amb la solemnitat de l'acte.* Trad. pròpia del castellà al català.

⁸⁵ ALÁEZ CORRAL, B.; RUIZ RUIZ, J. J., op. cit., p. 72.

tal i com reconeix l'article 16.3 de la CE⁸⁶, això és, un Estat que no reconeix cap religió com a oficial, doncs arrel d'aquest article es regula la llibertat religiosa dels individus i de les comunitats amb el qual es propugna la aconfessionalitat i la laïcitat de l'Estat, així com la cooperació dels poders públics amb l'església catòlica i altres confessions.

Tanmateix, la no confessionalitat de l'Estat espanyol no significa que aquest desconeixi o ignori el fet religiós, sinó el contrari, en sentit de valoració positiva en la dimensió personal i comunitària que, segons reiterada jurisprudència del Tribunal Constitucional com la Sentència 46/2001, de 15 de febrer del 2001, “veda qualsevol tipus de confusió entre fins religiosos i estatals”⁸⁷. En aquest sentit, la Doctora de Dret Constitucional SONIA GARCÍA VÁZQUEZ creu que en el nostre ordenament existeix “un presumpte trencament del principi d'igualtat constitucional”, ja que, pel que fa als procediments de subscripció d'acords entre l'Estat espanyol i les confessions. L'autora precisa que existeix un tracte preferent cap a l'Església catòlica pel qual se segueix el procediment previst pels Tractats Internacionals, mentre que les altres confessions queden relegades a l'aplicació del Dret intern, fet que deriva a que en aquest aspecte existeixi “una distinta naturalesa jurídica dels acords establerts”⁸⁸.

Dit això, a priori podem determinar que la present i futura realitat que viuen tant Espanya com Catalunya està molt allunyada de la francesa, país en el que impera el laïcisme, és a dir, on la religió passa a un segon terme sense que aquesta pugui ser objecte de manifestació en els espais públics, doncs es tracta d'un assumpte exclusivament personal i privat.

Per consegüent, costa molt d'imaginar, almenys en un futur proper, que a Espanya es visqui quelcom similar al que es va viure a França, com ja hem vist anteriorment⁸⁹, a

⁸⁶ CE art. 16.3: *Cap confessió tindrà caràcter estatal. Els poders públics tindran en compte les creences religioses de la societat espanyola i mantindran les consegüents relacions de cooperació amb l'Església Catòlica i les altres confessions.* Trad. pròpia del castellà al català.

⁸⁷ Sentència del Tribunal Constitucional 46/2001, de 15 de febrer de 2001.

⁸⁸ GARCÍA VÁZQUEZ, S., Universidad de A Coruña. *El derecho a la libertad religiosa y el uso del velo islámico. Marco constitucional, normativo y jurisprudencial.* [En línia]. 1ª ed. Anuario da Facultade de Dereito da Universidade da Coruña, nº 17, 2013. pp. 371-408 [data de consulta: 02-04-16] [Accés gratuït] <http://ruc.udc.es/xmlui/bitstream/handle/2183/12565/AD_17_2013_art_18.pdf?sequence=1>

⁸⁹ Cfr. epígraf 2.1.1., pàgina 30 d'aquesta mateixa obra.

partir de l'aprovació de la Llei de Laïcitat de 2004, tot i que hi podria cabre la possibilitat que el legislador tracés un camí similar, ja que, actualment i com veurem a continuació, hi ha determinades justificacions o fonaments jurídics amb els quals es podria jugar per tal d'aconseguir anàlogues finalitats. Tot això amb l'ànim de maquinari una autèntica recerca de l'excusa perfecta per tal de fer front al que, com ja hem esmentat amb anterioritat i també apunta el Doctor de Dret Constitucional JUAN JOSÉ RUIZ RUIZ, s'ha estat criticant reiteradament en els darrers anys per part de la societat occidental, això és, la manca d'adaptació dels musulmans i l'ús del vel islàmic, tant integral com no integral, com a instrument per desafiar els valors que proclama la Constitució⁹⁰.

D'antuvi, cal remarcar que ara per ara no existeix cap normativa que estableixi una limitació o prohibició general de forma expressa l'ús del vel islàmic, ni tan sols es fa una mínima referència a la Llei Orgànica 7/1980, de 5 de juliol, de llibertat religiosa (a partir d'ara LOLR), tot i que últimament s'ha estat valorant la possibilitat de dur a terme renovació d'aquesta norma a fi de seguir el camí que han traçat alguns dels països europeus als que hem fet referència prèviament. És cert que n'hi ha hagut de parcials en alguns municipis destinades a vedar la presència del vel integral als edificis públics, però aquestes han acabat anul·lades pel Tribunal Suprem, com veurem al següent punt.

Certs autors com ÁNGELES RAMÍREZ afirmen que tant el burca com el niqab ja es troben, d'alguna manera, prohibits avui dia en aquest sentit, doncs el Codi Penal de forma implícita prohibeix l'accés als serveis i equipaments públics amb la cara tapada. Amb això, la mateixa autora vol dir que, el fet de voler regular una qüestió que ja està jurídicament resolta no és més que una tàctica de les autoritats per tal d'estigmatitzar a una comunitat sencera, assenyalar-la tendenciosament com la font de tots els problemes que deriven d'aquesta qüestió i situar-la fora de la llei, conducta ha estat contínuament alimentada pel sensacionalisme dels mitjans de comunicació. A més a més, volem destacar la manera amb la que xoca el paral·lisme que fa RAMÍREZ entre aquest problema i el que va tenir lloc anys enrere amb el tema de la mutilació genital, el qual és un autèntic reflex de, com ja hem esmentat anteriorment, la manera amb la que la majoria de la societat occidental ha reaccionat davant el fenomen migratori, això és, el fet que

⁹⁰ ALÁEZ CORRAL, B.; RUIZ RUIZ, J. J., op. cit., p. 125.

aquest sigui considerat com un nou problema o inclús una amenaça⁹¹. Així doncs, al tipificar-se explícitament aquesta conducta al Codi Penal a través de la reforma que aquest va patir l'any 2003 quan ja existien els suficients instruments legals per castigar-la, consegüentment, segons la mateixa autora, es va senyalar a tota la comunitat d'immigrants procedents de l'Àfrica subsahariana⁹².

Com dèiem, és cert que no hi ha cap llei que explícitament reguli la matèria en qüestió, si bé, hi ha disposicions normatives que poden tenir una certa connexió, de les quals el seu contingut desprèn la tendència que ha seguit l'Estat espanyol en aquesta matèria fins ara. Altrament, és important tenir en compte que les conseqüències que tindria l'aprovació d'una norma que recolzés la veda del vel islàmic integral en llocs públics, ja que no només s'estaria marcant de per vida a les dones musulmanes, especialment a les que opten per portar el vel integral, sinó que s'entraria en el risc de cometre una múltiple vulneració dels seus drets fonamentals.

Així doncs, és una matèria que, d'una manera o altre, entra en contacte amb l'esfera de diversos drets al mateix temps, els quals es troben reconeguts a la CE. Concretament, estem parlant del dret a la llibertat individual que preveuen els articles 9.2 i 10.1, el dret a la igualtat reconegut a l'article 14, el dret a la llibertat religiosa que estableix l'article 16, el dret a la pròpia imatge previst a l'article 18 i, depenent del cas, al dret a l'educació que reconeix l'article 27.

D'altra banda, el fet d'esmentar el xoc de drets fonamentals que existeix actualment respecte la qüestió del vel islàmic i que fonamenta l'etern debat que acompanya la matèria ens condueix a desgranar-la i així poder fer-nos una idea del que ens podria deparar una futura regulació. Quant a aquesta controvèrsia, sempre hi ha hagut dues postures completament oposades, de les quals, si n'analitzem els punts en conflicte, en podrem extreure quina és l'exigència ètica actual respecte aquest tema, com també la necessitat d'elaborar una regulació d'aquesta qüestió racional i coherent amb les circumstàncies socials actuals.

⁹¹ Cfr. epígraf 1.1.2., pàgina 12 d'aquesta mateixa obra.

⁹² RAMÍREZ, A., op. cit., p. 124.

Per una part, hi ha aquells que consideren que el vel islàmic és un dels símbols d'identitat de l'Islam per antonomàsia, tot atribuint el seu ús al respecte del dret a la llibertat religiosa, doncs una bona part d'experts en la matèria consideren que el fet que totes les dones que duguin aquest tipus de vel siguin fidels a la religió islàmica, és una evidència suficient per afirmar que es tracta d'un símbol protegit per aquest dret fonamental⁹³. Aquest dret, reconegut per les normes constitucionals de les democràcies modernes i que suposa la clau de volta de la convivència entre el fet religiós i la societat, es troba establert a l'article 18 de la Declaració Universal dels Drets Humans (a partir d'ara DUDH) de 10 de desembre de 1948, el qual preveu el següent:

Tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió; aquest dret inclou la llibertat de canviar de religió o de creença, així com la llibertat de manifestar la seva religió o la seva creença, individualment i col·lectivament, tant en públic com en privat, per l'ensenyament, la predicació, el culte i l'observança.⁹⁴

Per la seva part, el CEDH recull, a més a més, els requisits que els Estats han de complir per tal d'imposar límits al dret a la llibertat religiosa a l'article 9.2., els quals consisteixen en que les restriccions en qüestió resultin “mesures necessàries, en una societat democràtica, per a la seguretat pública, la protecció de l'ordre, de la salut o de la moral públiques, o la protecció dels drets o les llibertats dels altres”⁹⁵. Així doncs, la llibertat religiosa no s'identifica únicament amb la llibertat de pensament o la llibertat de consciència, sinó que és un dret en virtut del qual l'Estat ha d'evitar que tant els creients com els no creients, a nivell individual i també col·lectiu, tinguin un tracte discriminatori, fet que, com hem vist anteriorment, denunciï organitzacions partidàries d'aquesta postura com Amnistia Internacional, les quals també adverteixen a Espanya de la seva passivitat respecte a aquest tema, malgrat la pròpia Constitució Espanyola reconegui als articles 14 i 16 la no discriminació per motius religiosos, així com la llibertat religiosa i de culte dels individus. Per la seva part, el Tribunal Suprem, en la Sentència de 14 de

⁹³ ALÁEZ CORRAL, B.; RUIZ RUIZ, J. J., op. cit., pp. 125-126.

⁹⁴ *Nacions Unides, Assembla General. Declaració Universal dels Drets Humans*, de 10 de desembre de 1948. art. 18. <<http://www.un.org/es/documents/udhr/>> [Consulta: 2 abril 2016] Trad. pròpia del castellà al català.

⁹⁵ *Convenio Europeo para la Protección de los Derechos Humanos y de las Libertades Fundamentales*, Roma, 4 de novembre de 1950. art. 9.2. (BOE [en línia], núm. 243, 10-10-1979, pàg. 23564-23570). <<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1979-24010>> [Consulta: 2 d'abril de 2016]

febrer de 2013, Fonament de Dret Vuitè, va precisar que en el cas que s'arribés a posar en dubte el caràcter o la simbologia religiosa del vel islàmic, ja sigui l'integral o el no integral, "no se li podria negar el seu caràcter d'expressió d'una ideologia que, en tant que és una llibertat constitucional, té el mateix tractament que la llibertat religiosa"⁹⁶.

Quant a la possible promulgació d'una llei que limiti aquest dret, RUIZ RUIZ indica que només s'hauria d'admetre aquesta quan es trobi "legitimada per alguna justificació favorable a l'efectivitat democràtica dels drets"⁹⁷, ja que el que pretén el nostre Ordenament Jurídic és garantir la convivència ciutadana, però sempre assegurant el manteniment del respecte entre les diferents cultures i religions. En virtut d'això, tant les autoritats locals, com les catalanes i les estatals, en els darrers anys han tractat d'argumentar, encara que de moment sense gaire èxit, la prohibició de l'ús del vel islàmic en llocs públics a través del civisme i la seguretat ciutadana, justificació que degut al cotext actual podria agafar encara més força avui dia, convertint-se amb una de les finalitats constitucionalment legítimes per donar pas a una futura limitació o prohibició, com veurem més endavant.

El que volem destacar en aquest aspecte és que el conflicte de drets fonamentals ha arribat a un punt que el legislador juga un paper clau i summament complicat al mateix temps, en tant que si se li presentés la possibilitat de regular aquesta matèria, es veuria obligat a ponderar entre la protecció o la prevalença del dret a la llibertat religiosa de la dona musulmana i la preservació de l'ordre públic i la seguretat en detriment de la mateixa llibertat religiosa, cosa que implicaria fer un gran sacrifici en aquest àmbit.

Respecte a aquesta qüestió, ALÁEZ CORRAL és partidari a considerar que el vel islàmic es tracta d'un símbol religiós degut a que, tant les dones musulmanes que el porten com la societat occidental que s'oposa al seu ús, el relacionen amb la religió islàmica. A més a més, a banda d'indicar que la seva simbologia es desprèn dels ja esmentats versets 24:31 i 33:59 de l'Alcorà, justifica aquesta afirmació a través de la reiterada jurisprudència del TEDH relativa a la llibertat religiosa que protegeix l'article 9 de la CEDH com, per exemple, la ja citada STEDH, assumpte Dahlab contra Suïssa, de 15 de desembre de 2001,

⁹⁶ Sentència del Tribunal Suprem (Sala Tercera, del Contenciós-Administratiu), de 14 de febrer de 2013 (recurs 4118/2011). FD 8è.

⁹⁷ ALÁEZ CORRAL, B.; RUIZ RUIZ, J. J., op. cit., p. 127.

o la STEDH, assumpte Leyla Sahin contra Turquia, de 10 de novembre de 2005, a banda de la jurisprudència de tribunals constitucionals i suprems d'arreu d'Europa. A més a més, el mateix autor posa cert èmfasi en el fet que la majoria dels tribunals que han tractat casos d'aquest tipus, principalment el TEDH, no van més enllà d'apreciar si realment existeix o no una vulneració del dret a la llibertat religiosa en aquesta matèria, passant totalment per alt el dret a la pròpia imatge. A priori, aquest dret també protegiria el fet de portar el vel islàmic, sempre i quan aquest sigui conseqüència de la seva autonomia de la voluntat, doncs l'autor entén que, encara que pugui considerar-se que el vel podria aïllar a aquestes persones, a través de la seva pròpia imatge les dones musulmanes poden igualment "realitzar la seva dignitat personal"⁹⁸.

Per contra, hi ha autors que discrepen totalment d'aquest punt de vista quan el tema de debat és el vel islàmic integral, és a dir, el burca i el niqab. Aquest és el cas de TAMZALI, la qual entén que aquest no es tracta d'un símbol religiós, al·legant la inexistència de passatges de l'Alcorà que facin referència a aquesta vestimenta, sinó que realment és un "símbol polític de dominació"⁹⁹, cosa que significaria que, segons el seu parer, l'ús del vel islàmic integral no podria ser objecte de protecció del dret a la llibertat religiosa. En la mateixa línia, la catedràtica de Dret Eclesiàstic MARIA TERESA ARECES creu que les dones musulmanes "no poden al·legar aquest dret, perquè no hi ha cap paràgraf de l'Alcorà que obligui a les dones a portar vel; tot i que sí que cal vestir amb pudor"¹⁰⁰.

Tornant al debat al que fèiem referència anteriorment, per l'altra part, hi ha d'altres que consideren que l'ús d'aquesta vestimenta atempta contra el dret a la igualtat, ja que, segons aquest criteri, el fet de portar vel és considerat com un fet denigrant i discriminatori per la dona musulmana. D'acord amb el que defensa aquest sector de la societat, el vel islàmic no és un símbol religiós, sinó un símbol de la violència de gènere i de la violació dels drets de la dona i una discriminació de la feminitat, al·legant que "normalment l'ús d'aquesta vestimenta és imposada pels homes a les dones com una

⁹⁸ Ibid. pp. 75-78.

⁹⁹ TAMZALI, W., op. cit. pp. 102-103.

¹⁰⁰ El Huffington Post. *Uso del burka en España, ¿problema real o ficticio?*. [En línia] 2ª ed. 4 de setembre de 2014 [data de consulta: 06-04-16] [Accés gratuït] <http://www.huffingtonpost.es/2014/09/04/prohibicion-burka-espana_n_5764646.html>

qüestió de dominació cultural i constitueix una de les tantes formes de violència a què les persones de sexe femení són sotmeses”¹⁰¹.

Molts autors creuen que el vel islàmic, sobretot pel que fa respecte a l’integral, és imposat a la dona musulmana per qüestions familiars, religioses o culturals, afirmació que, en el cas que fos certa, ALÁEZ CORRAL creu que no només seria un problema que afectés a aquest col·lectiu, ja que la desigualtat de gènere també és un problema que afecta a molts altres grups ètnics o religiosos, damnejant la dignitat de la dona. A més a més, el mateix autor indica que l’Estat disposa d’altres instruments per fer front a aquestes situacions molt més eficaces que posar en risc la tutela dels seus drets fonamentals a partir de la prohibició del vel, tot i que l’autor els titlla d’impopulars¹⁰². En aquest sentit, cal recordar que l’article 1 de la DUDH estableix que “tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i drets [...]”¹⁰³; i, altrament, l’article 2.1 de la mateixa preveu el següent:

“Tota persona té tots els drets i llibertats proclamats en aquesta Declaració, sense cap distinció de raça, color, sexe, idioma, religió, opinió política o de qualsevol altra mena, origen nacional o social, posició econòmica, naixement o qualsevol altra condició”¹⁰⁴.

Sense anar més lluny, la CE reconeix aquest mateix dret a tenor del que disposa el contingut del seu article 14, per la qual cosa, en el cas que l’Estat espanyol considerés la possibilitat de limitar l’ús del vel islàmic, un dels molts aspectes que haurà de valorar a l’hora de promulgar una llei d’aquesta categoria és si el seu ús suposa una vulneració efectiva d’aquest dret fonamental.

Altrament, els sectors contraris a l’ús d’aquesta vestimenta també defensen que aquest fomenta la discriminació de la dona que el porta en llocs públics o en l’àmbit laboral i que, com ja hem dit, aquest pot comprometre la seguretat ciutadana i la prevenció, ja que

¹⁰¹ MEDINA, G. *Las vestimentas que violan los derechos humanos de las mujeres. Burka y velo islámico en la jurisprudencia de la corte de derechos humanos de Europa*. [En línia]. 1ª ed. Revista boliviana de derecho nº 19, gener 2015. pp. 164-181. [data de consulta: 28-02-16] [Accés gratuït] <http://www.scielo.org.bo/pdf/rbd/n19/n19_a07.pdf>

¹⁰² ALÁEZ CORRAL, B.; RUIZ RUIZ, J. J., op. cit., pp. 78-80.

¹⁰³ *Nacions Unides, Assembla General. Declaració Universal dels Drets Humans*, de 10 de desembre de 1948. art. 1. <<http://www.un.org/es/documents/udhr/>> [Consulta: 9 abril 2016] Trad. pròpia del castellà al català.

¹⁰⁴ Ibid. art. 2.1. Trad. pròpia del castellà al català.

difficulta la identificació de les persones, fet que ha motivat a alguns països a prohibir-lo en espais públics.

En aquest sentit, recordant els instruments als que feia al·lusió ALÁEZ CORRAL, és important fer especial menció d'algunes de les normes existents a nivell estatal per fer front a aquest problema i que tenen una forta connexió amb la matèria que estem tractant, a banda de les que ja hem anat fent referència al llarg d'aquesta anàlisi. En primer lloc, destaca el contingut de l'article 11.1 de la Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes, el qual estableix el següent:

Per tal de fer efectiu el dret constitucional de la igualtat, els poders públics han d'adoptar mesures específiques en favor de les dones per corregir situacions patents de desigualtat de fet respecte dels homes. Aquestes mesures, que s'han d'aplicar mentre subsisteixin aquestes situacions, han de ser raonables i proporcionades en relació amb l'objectiu perseguit en cada cas¹⁰⁵.

Tenint en compte aquesta disposició, TAMZALI es formula la pregunta sobre si els polítics espanyols consideren que la prohibició del vel integral no és proporcionada per poder arribar a corregir la desigualtat existent entre l'home i la dona musulmana, doncs la mateixa autora considera que el legislador haurà de buscar la fórmula per corregir a aquest col·lectiu i així pal·liar la seva vulnerabilitat¹⁰⁶. En segon lloc, també convé remarcar el que disposa l'article 1 de la mateixa Llei Orgànica 3/2007:

Les dones i els homes són iguals en dignitat humana, i iguals en drets i deures. Aquesta Llei té per objecte fer efectiu el dret d'igualtat de tracte i d'oportunitats entre dones i homes, en particular mitjançant l'eliminació de la discriminació de la dona, sigui quina sigui la seva circumstància o condició, en qualsevol dels àmbits de la vida i, singularment, en les esferes política, civil, laboral, econòmica, social i cultural per, en el desenvolupament dels articles 9.2 i 14 de la Constitució, una societat més democràtica, més justa i més solidària¹⁰⁷.

Aquest article, que exposa l'objecte de la citada llei orgànica, rebutja qualsevol mínim símptoma de desigualtat entre la figura de l'home i la dona, posant contra les cordes a aquells que volen implantar les seves idees patriarcales, menyspreant la dona obligant-la a

¹⁰⁵ Trad. pròpia del castellà al català.

¹⁰⁶ TAMZALI, W., op. cit. p. 129.

¹⁰⁷ Trad. pròpia del castellà al català.

portar el vel islàmic per evitar mirades innecessàries. Aquestes dones formen part d'un grup de la societat molt vulnerable el qual la llei els ofereix emparament, doncs compten amb els mecanismes de tutela necessaris per fer front a aquest tipus de situacions. Tot i això, com ja hem dit, en la majoria de casos són les pròpies dones que actuen amb plena llibertat de decisió. La investigadora en Drets Humans DOLORES MORONDO afirma que aquestes dones són les que han triat uns valors que, per elles, són més importants que els pertanyents a la societat occidental, molt més propers a la igualtat de sexe, tot i que aquesta autonomia de la voluntat ha de ser respectada per damunt de tot, prevalent la seva llibertat religiosa¹⁰⁸. El que s'ha de tenir en compte en aquest punt és que el fet de portar el vel islàmic, integral o no integral, no menyscaba la llibertat de les dones que opten per portar-lo, sinó que el que elimina les seves llibertats és el fet d'imposar una prohibició general en el seu ús. Paradoxalment, la promulgació d'una normativa d'aquestes característiques seria, segons DOLORES MORONDO, discriminatòria, ja que s'obligaria a un grup concret de dones "a adoptar majors estàndards de compliment del principi d'igualtat de gènere" que altres grups de dones que també són víctimes del sistema patriarcal¹⁰⁹.

D'altra banda, cal destacar també el marc legal relatiu a la presència del vel islàmic a les escoles, ja que hem anat veient alguns casos en els que els reglaments de règim intern de les escoles o instituts estableixen prohibicions de portar vestimentes que tapin el cap, entre les quals es troba el vel islàmic. Respecte aquesta qüestió, ALÁEZ CORRAL troba que la justificació formal d'aquest tipus de limitacions és relativament senzilla. Segons l'autor, l'exercici de certs drets fonamentals de l'alumnat es troba regulat pels deures que inclou la Llei Orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació, concretament a l'article 6.4. b), e), f) i g), en el que es reconeixen els deures de l'alumnat "a que es respectin la seva identitat, integritat i dignitat personals"; "a que es respecti la seva llibertat de consciència, les seves conviccions religioses i les seves conviccions morals, d'acord amb la Constitució"; "a la protecció contra tota agressió física o moral"; i "a participar en el funcionament i en la vida del centre, de conformitat amb el que disposen

¹⁰⁸ MORONDO TARAMUNDI. D., Instituto de derechos Humanos Pedro Arrupe, Universidad de Deusto. *El principio de igualdad entre mujeres y hombres frente a la prohibición del velo islámico integral*. [En línia]. 1ª ed. Anuario de filosofía del derecho, nº 30, 2014. pp. 291-307. [data de consulta: 10-04-16] [Accés gratuït] <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4810170>>

¹⁰⁹ Ibid.

les normes vigents”. A més a més, a través de la STC 83/1984 de 24 de juliol, justifica que els reglaments de règim intern podran fixar particularment aquests deures, actuant com a límit, sempre garantint els drets dels alumnes i el correcte funcionament del servei educatiu i, alhora, aplicant la norma al cas concret. L'autor, a tall d'exemple, indica que, en els casos en els que el conflicte té la seva arrel en l'ús del vel islàmic per part d'una alumna, s'haurà de demostrar cas per cas si l'ús d'aquesta vestimenta causa tal perjudici a la resta de l'alumnat que impedeix el bon funcionament del servei educatiu que ofereix el centre¹¹⁰. En canvi, si l'origen del conflicte es trobés en l'ús del vel per part d'una professora en l'àmbit escolar, aquest quedaria resolt, segons el mateix ALÁEZ CORRAL, mitjançant l'aplicació dels articles 18.1¹¹¹ de la Llei Orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació i 52¹¹² del Reial Decret Legislatiu 5/2015, de 30 d'octubre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei de l'Estatut Bàsic de l'Empleat Públic¹¹³.

Finalment, abans de centrar-nos amb la problemàtica que hi va haver amb les ordenances “anti-burca” aprovades per alguns ajuntaments i la posterior anàlisi jurisprudencial de les resolucions judicials més destacades, és important tenir en compte les possibilitats, finalitats o vies per les que el legislador estatal o autonòmic podria optar si finalment es decidís regular la prohibició del vel integral una vegada per totes, complint sempre amb els requisits que exigeix tant la CE com la CEDH, concretament els que exigeix el ja mencionat article 9.2. Havent observat el parer de diversos experts en la matèria, podem dir que, a grans trets, existeixen dos opcions diferents, d'una banda, la preservació de la dignitat de la dona i la igualtat de gènere i, d'altra banda, el manteniment la seguretat ciutadana.

¹¹⁰ ALÁEZ CORRAL, B.; RUIZ RUIZ, J. J., op. cit., pp. 88-89.

¹¹¹ LO 8/1985 art. 18.1: *Tots els centres públics desenvoluparan les seves activitats amb subjecció als principis constitucionals, garantia de neutralitat ideològica i respecte de les opcions religioses i morals a què fa referència l'article 27.3 de la Constitució.* Trad. pròpia del castellà al català.

¹¹² RDL 5/2005 art. 52: *Els empleats públics han de desenvolupar amb diligència les tasques que tinguin assignades i vetllar pels interessos generals amb subjecció i observança de la Constitució i de la resta de l'ordenament jurídic, i han d'actuar d'acord amb els següents principis: objectivitat, integritat, neutralitat, responsabilitat, imparcialitat, confidencialitat, dedicació al servei públic, transparència, exemplaritat, austeritat, accessibilitat, eficàcia, honradesa, promoció de l'entorn cultural i mediambiental, i respecte a la igualtat entre dones i homes, que inspiren el Codi de Conducta dels empleats públics configurat per els principis ètics i de conducta regulats en els articles següents.* Trad. pròpia del castellà al català.

¹¹³ ALÁEZ CORRAL, B.; RUIZ RUIZ, J. J., op. cit., p. 90.

Pel que fa al primer motiu, podem dir que és cert que des de el primer moment en el que es va despertar la polèmica en la nostra societat, aquesta va sentenciar l'ús del vel islàmic com un fet denigrant i vexatori que materialitza la dominació de l'home envers la dona, considerant-lo incompatible amb els valors occidentals i que havia de ser prohibit a tota costa. Per l'exdirector d'Assumptes Religiosos JUAN FERREIRO (com es va citar a RAMÍREZ, 2011) aquest argument no hi ha per on agafar-lo, ja que la punibilitat jurídica no pot operar automàticament quan es considera que una conducta és “moralment reprovable”. Així doncs, precisa que només hi cabria la possibilitat de sancionar per aquest motiu en els casos en els que la dona no actua per voluntat pròpia sinó que l'ús d'aquesta vestimenta li és imposat per algú altre, el qual hauria de ser el subjecte que hauria d'assumir el càstig i no la dona, que no és més que una simple víctima. A més, destaca l'al·lusió que fa a la violència domèstica per acabar dubtant de la congruència d'una greu penalització enfront la llibertat d'una dona que ha decidit de forma totalment autònoma portar el vel islàmic¹¹⁴.

En la mateixa línia, ALÁEZ CORRAL adverteix del problema que suposaria l'aplicació d'aquesta prohibició davant d'aquests casos en els que la dona que opta per portar lliurement el vel, fet que “pressuposa una construcció objectiva i no subjectiva de la dignitat de la persona i del principi d'igualtat de gènere”, doncs només haurien de ser les pròpies dones musulmanes, i no la resta de la societat, les que haurien de valorar si això els priva de l'exercici dels seus drets. Fent palesa la contundència amb la que es caracteritza aquest argument, l'autor afirma que l'única excepció existent en aquest cas és que s'arribés a demostrar l'existència d'una relació causal entre el “missatge masclista” que desprèn l'ús del vel i un agreujament de la situació de les dones a Espanya en general pel que fa al respecte dels seu drets fonamentals¹¹⁵. Si no es demostrés aquesta realitat i igualment les autoritats optessin per prohibir el vel islàmic, el que s'estaria fent és, segons RUIZ RUIZ, vedar una conducta no lesiva d'un col·lectiu, el qual és senyalat per la resta de la societat i acusat d'incomplir el “deure de disposició de l'individu per conviure”,

¹¹⁴ RAMÍREZ, A., op. cit., pp. 127-128.

¹¹⁵ ALÁEZ CORRAL, B.; RUIZ RUIZ, J. J., op. cit., pp. 94-97.

volent dir que s'estaria justificant la prohibició de l'ús del vel mitjançant la moral pública¹¹⁶.

Quant al segon motiu, cal recordar que la seguretat ciutadana, sobretot pel que fa a la identificació de la persona, és el factor que s'ha intentat utilitzar per justificar l'últim intent de regulació d'aquesta prohibició a nivell estatal i al que s'han recolzat els ajuntaments que han aprovat les polèmiques ordenances.

En aquest punt, tenint en compte el context en el que viu el país avui dia i l'aterroriment de la societat en general causat per les constants amenaces i atacs perpetrats pel terrorisme islamista en el continent europeu, convé destacar que Catalunya, igual que la resta d'Espanya, es troba en un nivell de quatre sobre cinc d'alerta antiterrorista, situació en la que va arribar al gener de 2015, després dels atemptats de París que van tenir lloc en aquella data. Aquest nivell d'alerta corresponent al Pla de Prevenció i Protecció Antiterrorista, el qual estableix les directrius generals per tal de detectar i analitzar el risc existent d'atemptat terrorista, així com també la posada en marxa o el desplegament de dispositius de prevenció. L'adopció de cada nivell d'alerta que preveu aquest Pla comporta la posada en marxa d'una sèrie de mesures adequades segons el tipus d'amenaça terrorista davant la que es trobin els cossos i forces de seguretat¹¹⁷.

Així doncs, existeix la possibilitat que en un futur s'arribi a aprovar una mesura que impliqui la limitació o prohibició del vel integral depenent de les circumstàncies d'aquell moment, atenent al risc d'atemptat terrorista i el vincle d'aquest risc amb el fet de portar aquesta vestimenta. Tot i això, ara per ara, tal i com indica ALÁEZ CORRAL, ni a Espanya ni a la resta d'Europa no s'ha pogut demostrar l'existència d'una relació de causalitat entre les dones musulmanes que porten vel islàmic integral amb l'augment del risc d'atemptat terrorista¹¹⁸.

¹¹⁶ Ibid. p. 202.

¹¹⁷ Ministerio del Interior. Secretaria de Estado de Seguridad. Sala de Prensa. *Nivel de Alerta Antiterrorista*. [En línia] [data de consulta: 15-04-16] [Accés gratuït] <<http://www.interior.gob.es/prensa/nivel-alerta-antiterrorista>>

¹¹⁸ ALÁEZ CORRAL, B.; RUIZ RUIZ, J. J., op. cit., p. 98.

Pel que fa a la seguretat ciutadana com a dret fonamental, cal fer especial menció JUAN FERREIRO (com es va citar a RAMÍREZ, 2011), el qual forma part del sector dels que opinen que no és necessària la regulació d'una prohibició d'aquest tipus, ja que actualment ja existeixen els instruments legals necessaris per castigar a aquell que incompleix el deure d'identificar-se en la via pública¹¹⁹. Aquest és el cas de l'article 16.1 de la Llei Orgànica 4/2015, de 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana, el qual estableix a grans trets que els agents de les Forces i Cossos de Seguretat podran requerir “la identificació de les persones el rostre no sigui visible totalment o parcialment per utilitzar qualsevol tipus de peça o objecte que el cobreixi, impedit o dificultant la identificació, si cal als efectes indicats”¹²⁰.

Respecte aquesta afirmació, tal i com afirma RUIZ RUIZ, convé matisar que aquesta actuació policial no es tracta d'una “obligació de permanent identificabilitat a simple vista”, doncs només seria de caràcter puntual, per la qual cosa aquest argument no ofereix una suficient fermesa per poder legitimar una prohibició general de l'ús del vel integral en edificis públics¹²¹. A banda, continuant amb el parer de FERREIRO, aquest apunta que les conseqüències serien molt perjudicials per la víctima al ser aquesta penalitzada, doncs s'estaria obligant a aquestes a la seva reclusió, quedant dràsticament apartades de la societat, al mateix temps de l'avversió que aquesta decisió generaria en la comunitat musulmana. Enlloc de la penalització d'aquest col·lectiu, l'autor considera que el més sensat seria optar per la mediació i el diàleg¹²².

2.3 El repte frustrat dels Ajuntaments catalans en la regulació del vel

En els darrers anys alguns municipis d'arreu de l'Estat han tractat de prohibir l'ús del vel integral a través de les seves ordenances locals, la majoria dels quals formaven part del territori català. En aquest punt recapitularem la situació que s'ha viscut en dos dels

¹¹⁹ RAMÍREZ, A., op. cit., p. 128.

¹²⁰ Espanya. Llei Orgànica 4/2015, de 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana. (BOE [en línia] núm. 77, 31-03-2015, pàgines 27216-27243). <https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2015-3442> [Consulta: 16 abril 2016]

¹²¹ ALÁEZ CORRAL, B.; RUIZ RUIZ, J. J., op. cit., p. 165.

¹²² RAMÍREZ, A., op. cit., p. 128.

consistoris catalans on aquest tema tant controvertit ha tingut més repercussió – Lleida i Reus – per, posteriorment, poder dur a terme una anàlisi detallada de les sentències que han tingut més transcendència pel panorama català envers la regulació de l'ús del vel islàmic en els espais públics.

El primer i un dels casos més destacats va ser el de la ciutat de Lleida, on al 2010 el Ple de l'Ajuntament va aprovar una modificació de l'Ordenança Municipal de Civisme i Convivència que prohibia l'accés a serveis i equipaments municipals a persones que facin ús del vel integral o altres elements que dificultin la visió de la cara i impedeixin la seva identificació, amb la possibilitat sancionar aquesta conducta amb multes fins a 600 euros¹²³. Aquesta ordenança, que també va generar un gran enrenou, va ser impugnada per l'Associació musulmana Watani per la Llibertat i la Justícia, la qual considerava que l'ajuntament no tenia competència per regular aquesta matèria. En un primer moment, la reclamació va arribar al Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (a partir d'ara TSJC), el qual va suspendre cautelarment l'ordenança fins que va resoldre la qüestió a través de la Sentència 489/2011 de 7 de juny de 2011, resolució que serà analitzada amb posterioritat. Aquest Tribunal va desestimar el recurs presentat per l'associació esmentada, ja que, entre d'altres coses, considerava que l'Ajuntament lleidatà tenia competència en matèria sancionadora¹²⁴.

Arribats a aquest punt, és important plantejar-nos si realment els ajuntaments tenen competència per regular l'exercici dels drets fonamentals i llibertats públiques dels ciutadans. En aquest sentit, la Catedràtica de Dret Eclesiàstic de l'Estat MARIA TERESA ARECES, basant-se en la doctrina del Tribunal Constitucional relativa en la matèria, afirma que, mitjançant les ordenances municipals, podran regular l'exercici d'aquests drets

¹²³ El Mundo. *Lleida multará hasta con 600 euros a quien use 'burka' en edificios públicos*. [En línia] 1ª ed. Lleida: Efe. 29 de juny de 2010 [data de consulta: 01-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.elmundo.es/elmundo/2010/06/29/barcelona/1277839493.html>>

¹²⁴ La Vanguardia. *El Tribunal Superior de justicia catalán avala prohibir el burka en instalaciones municipales de Lleida*. [En línia] 2ª ed. 8 de juny de 2011 [data de consulta: 17-04-16] [Accés gratuït] <<http://www.lavanguardia.com/politica/20110608/54168304229/el-tribunal-superior-de-justicia-catalan-avala-prohibir-el-burka-en-instalaciones-municipales-de.html>>

sempre i quan aquesta es basi en els aspectes accessoris del dret en qüestió, sense poder adoptar mesures limitatives de caràcter general¹²⁵.

Finalment, la qüestió va arribar a la Sala 3ª del Contenciós-Administratiu del Tribunal Suprem, el qual, a través de la Sentència de 14 de febrer de 2013 va tombar l'ordenança al·legant que aquesta suposava una "limitació a la llibertat religiosa" a fi d'evitar riscos que pot generar "l'efecte pervers de negar la integració en els espais públics a la dona que es pretén protegir"¹²⁶. A banda, l'Alt Tribunal va concretar que els municipis no tenen competència per regular els drets fonamentals, contravenint així el criteri anteriorment emprat per la Sala del Contenciós del TSJC, que avalava la mencionada ordenança dient que s'havien d'evitar "pertorbacions en la tranquil·litat ciutadana"¹²⁷.

D'aquesta manera, les ordenances d'altres municipis que van intentar seguir els mateixos passos que la ciutat de Lleida, com per exemple Barcelona o Tarragona, van quedar en no-res. Tot i això, hi ha alguns juristes, com ALÁEZ CORRAL, que no comparteixen el mateix criteri en el que es va basar el Tribunal Suprem. Aquest considera que les limitacions que es troben recollides a les controvertides ordenances municipals, com és el cas de la de Lleida, tindrien cobertura legal a la Llei 7/1985, de 2 d'abril, reguladora de les Bases del Règim Local (a partir d'ara LBRL), sempre i quan la finalitat d'aquestes sigui la tutela de valors constitucionals, com és el cas del correcte funcionament dels serveis municipals i que la seva aplicació en el cas concret s'orienti al respecte a l'exigència de la reserva de llei, doncs el mateix autor indica que la finalitat que preveu la LBRL seria la prohibició de l'accés als serveis públics municipals a les persones que portin aquestes vestimentes, no sent així amb la seva permanència, un cop la identitat d'aquestes persones ja ha estat confirmada¹²⁸.

¹²⁵ ARECES PIÑOL, M., Universitat de Lleida. *¿El velo integral, burka y niqab, queda amparado por el legítimo ejercicio de la libertad religiosa?*. [En línia]. 1^a ed. Revista General de Derecho Canónico y Derecho Eclesiástico del Estado, n° 26, 2011. [data de consulta: 17-04-16] [Accés gratuït] <http://www.unav.edu/matrimonioyfamilia/observatorio/documentos/Areces_RGDC26_Velo-integral.pdf>

¹²⁶ Sentència del Tribunal Suprem (Sala Tercera, del Contenciós-Administratiu), de 14 de febrer de 2013 (recurs 4118/2011).

¹²⁷ Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya 489/2011 (Sala contenciosa administrativa, secció 5a), 7 de juny de 2011 (recurs 394/2010).

¹²⁸ ALÁEZ CORRAL, B.; RUIZ RUIZ, J. J., op. cit., pp. 86-88.

Malgrat tot, la STEDH, assumpte S.A.S. contra França, d'1 de juliol de 2014, que ja hem citat amb anterioritat i que analitzarem a continuació, ha donat esperances a l'Ajuntament de Lleida perquè aquesta està en la mateixa línia del que defensava el propi consistori. En aquest sentit, l'Alcalde Àngel Ros va demanar al Parlament de Catalunya que legislés la situació, al mateix temps que afirmava que, tal com havia resolt el TEDH, no s'admet la justificació per criteris religiosos en el cas de vestimentes que oculten totalment el rostre de les persones, sinó justament tot el contrari¹²⁹.

Poc temps després hi va haver un altre Ajuntament que també va desafiar als tribunals en aquesta matèria. Estem parlant concretament del consistori de la ciutat de Reus, el qual ho va fer el 2014 mitjançant l'aprovació de l'Ordenança de Civisme pel Ple de l'Ajuntament, en la que hi havia dos articles que prohibien expressament l'ús del “vel integral, burca, nicab, passamuntanyes, casc integral (tret del previst per la normativa general de circulació) o altres vestimentes o accessoris que impedeixin o dificultin la identificació”. Posteriorment, l'equip de govern del consistori, a fi d'evitar una resolució judicial contrària a l'Ordenança, va rectificar eliminant els conceptes de burca i niqab de l'ordenança i així demostrar que aquesta està exclusivament orientada a garantir la seguretat ciutadana i sense cap tipus de motivació religiosa.

Tanmateix, aquesta disposició de caràcter general va tenir poc temps de vida, ja que l'any següent el TSJC, a través de la Interlocutòria 1/2015, va suspendre cautelarment l'executivitat d'ambdós articles basant-se amb els fonaments de dret de la Sentència del Tribunal Suprem relativa al cas de l'Ordenança de la ciutat de Lleida abans mencionada¹³⁰. Finalment, l'ordenança en qüestió va quedar sense efecte el 13 de juliol de 2015 gràcies a una moció presentada pels grups municipals de la CUP i el PSC, els quals van al·legar que “l'ordenança va contra la llibertat individual de les persones”¹³¹.

¹²⁹ Europa Press. *Lleida reclama al Parlament que siga al TEDH y prohiba el 'burka' en espacios públicos*. [En línia] 1ª ed. Lleida. 2 de juliol de 2014 [data de consulta: 01-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.europapress.es/catalunya/noticia-lleida-reclama-parlament-siga-tedh-prohibe-burka-espacios-publicos-20140702135331.html>>

¹³⁰ Interlocutòria del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (Sala contenciosa administrativa, secció 5a), de 29 de gener de 2015 (recurs 361/2014)

¹³¹ El Periódico. *Reus deroga la ordenanza de civismo que prohíbe el uso del burka*. [En línia] 1ª ed. Reus. 14 de juliol de 2015 [data de consulta: 01-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.elperiodico.com/es/noticias/sociedad/reus-deroga-ordenanza-civismo-prohibe-uso-burka-4355016>>

Gairebé un any després, concretament al maig de 2016 es va aprovar al Ple de l'Ajuntament la nova Ordenança de Civisme, derogant l'anterior, fet que materialitzava el triomf d'aquells que estaven en contra de la prohibició que havia aixecat tanta polèmica a la ciutat¹³².

¹³² Reus Diari. *Es podrà anar amb la cara tapada per Reus*. [En línia] 1ª ed. 4 d'abril de 2016 [data de consulta: 20-04-16] [Accés gratuït] <<http://delcamp.cat/reusdiari/noticia/573/es-podr-anar-amb-la-cara-tapada-per-reus>>

3. Anàlisi de la jurisprudència relativa a la qüestió

A continuació, analitzarem detingudament quatre sentències que tenen una forta connexió amb el problema de la regulació del vel islàmic integral per part dels Ajuntaments catalans a partir d'un esquema amb la pretensió d'observar l'evolució que hi ha hagut respecte aquest tema, esbrinar els motius pels quals es justifica un Ajuntament no pot regular prohibicions d'aquest tipus i si, actualment, hi ha la possibilitat de traslladar el cas francès per tal que els Ajuntaments comptin amb la cobertura legal suficient per regular la qüestió. En aquest apartat bàsicament ens centrarem en, primerament, l'estudi de les resolucions judicials més importants en el territori català relatives a la matèria, com és el cas de les següents:

- 1) Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya 489/2011 (Sala contenciosa administrativa, secció 5a), de 7 de juny de 2011 (recurs 394/2010)
- 2) Sentència del Tribunal Suprem (Sala Tercera, Contenciosa Administrativa), de 14 de febrer de 2013 (recurs 4118/2011)
- 3) Interlocutòria del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya 1/2015 (Sala contenciosa administrativa, secció 5a), de 29 de gener de 2015 (recurs 361/2014)

En segon lloc, prosseguirem amb l'anàlisi dels trets més destacats de la Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte S.A.S. contra França, d'1 de juliol de 2014, ja que considerem que, degut a la forta vinculació d'aquesta resolució amb el debat existent dintre de les nostres fronteres, podria obrir les portes d'un possible canvi en el criteri emprat pel Tribunal Suprem, fet que suposaria un replantejament total de la situació actual.

3.1 STSJC 489/2011 de 7 de juny de 2011

- *Nom i dades del tribunal:* Sentència nº 489/2011 del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (Barcelona), Sala del Contenciós, 7 juny 2011. Numero de recurs 394/2010. Procediment: Recurs protecció jurisdiccional. Numero de resolució 489/2011. Ponent: Maria del Pilar Rovira y del Canto.

- *Definició del supòsit:* La sentència en qüestió és la que va encetar el periple de les ordenances “anti-burca” pels tribunals judicials, la qual arribava després que l'Ordenança

Municipal de Civisme i Convivència aprovada pel Ple de l'Ajuntament de Lleida hagués estat suspesa cautelarment pel mateix tribunal.

- *Fets:*

- 1) L'Associació Watani per la Llibertat i la Justícia va presentar un recurs contenciós-administratiu per la protecció jurisdiccional dels drets fonamentals de la persona, nº 394/2010, contra la resolució de l'Ajuntament de Lleida de 25 d'octubre de 2010.
- 2) Aquesta resolució desestimava les al·legacions presentades en relació a la suspensió de l'executivitat de l'aprovació inicial de la modificació de l'Ordenança Municipal de Civisme i Convivència, així com l'anul·lació de la modificació de l'ordenança aprovada i dels seus actes complementaris.
- 3) Es van presentar els respectius escrits de demanda i contestació, en els quals es va suplicar, per una part, anul·lació dels actes objecte del recurs i, per l'altra, l'anul·lació del mateix recurs.

- *Fonaments de dret:*

- a) L'Acord del Ple de l'Ajuntament de Lleida de 8 d'octubre de 2010 impugnat va incloure modificacions en l'Ordenança de Civisme i Convivència, entre les quals es trobava la prohibició d'accés o permanència als espais o llocs o serveis públics a tota persona que porti vel integral, a banda de la tipificació d'una nova infracció lleu, la qual era sancionable amb multa de 30 a 600 euros, consistent en infringir aquella prohibició. En la mateixa demanda, l'Associació Watani també al·lega la falta de competència de l'Ajuntament per legislar en matèria de drets fonamentals; la suficiència de les lleis estatals per complir amb la identificació de les persones; i la vulneració de disposicions tals com l'art. 16 de la CE (dret a la llibertat ideològica i religiosa), la LOLR, l'art.14 de la CE (dret a la igualtat), l'art 16 CEDH (prohibició de discriminació) i els art. 10 i 23 de la CE, de la Llei electoral i de la Directiva 93/100/CE.

- b) El Tribunal, tenint en compte la polèmica que envolta aquest tema, entén que aquesta vestimenta que porten algunes dones que professen la religió islàmica es tracta d'una manifestació d'una creença religiosa, per tant, un símbol religiós. En aquest Fonament de Dret el tribunal, principalment, pretén comprovar si és necessària una norma amb rang de Llei, estatal o autonòmica, per tal de regular una prohibició d'aquest tipus. El Tribunal, en base a la Carta Europea d'Autonomia Local de 15 d'octubre de 1985 i la LBRL, entre d'altres disposicions, considera que l'Ajuntament pot establir un règim sancionador en aquesta matèria, ja que en la nostra cultura, el fet d'ocultar el rostre en la realització de tasques quotidianes produeix una pertorbació a la tranquil·litat i a l'exercici de drets legítims per part d'altres persones, per la falta de visió de la cara de la persona que l'amaga portant el vel. Així doncs, determina que l'Ajuntament té plena competència per limitar l'accés o romandre als espais municipals amb el vel integral i tipificar com infracció l'incompliment d'aquest, tot i que es tracti d'un dret fonamental, doncs justifica mitjançant jurisprudència del Tribunal Suprem que aquests òrgans poden regular matèries accessòries d'aquests drets. A més, també justifica la prohibició per motius de seguretat en els espais municipals, ja que considera que el manteniment d'aquesta correspon a l'Ajuntament, sense perjudici de l'obligació de la identificació de persones que preveu l'art. 20 de la Llei de Protecció de la Seguretat Ciutadana. Respecte a aquesta qüestió, conclou aquest fonament assenyalant que, tal com indica la CE, el dret de tota persona a manifesta lliurement les seves creences religioses estarà limitat pel manteniment de l'ordre públic. Així doncs, no es podrà protegir el dret a comportar-se en totes les circumstàncies de la vida d'acord amb les pròpies creences de cada persona.
- c) Al Fonament de Dret tercer el Tribunal afirma que no admet la falta de competència municipal, la vulneració de l'art. 16 de la CE, ni la de l'art. 9 del CEDH. Respecte aquest últim, el Tribunal afirma que es compleixen tots els requisits que aquest recull, és a dir, indica que aquesta prohibició està prevista per llei, justificant que s'admeten els textos de rang infralegislatiu com l'Ordenança; que persegueix una finalitat legítima, aquesta és la protecció dels drets i llibertats alienes i l'ordre públic; i que és necessària en una societat democràtica, indicant que aquesta vestimenta xoca amb un dels valors i principis irrenunciables de la

nostra societat com és la igualtat entre homes i dones.

- d) Pel que fa a la resta de peticions de la part recurrent, el Tribunal reitera tot el que ha afirmat anteriorment, doncs aquest considera que no es pot apreciar la vulneració dels drets que es reclamen al no haver motius suficients per fonamentar tal pretensió.

- *Conclusions:*

El TSJC va desestimar el recurs que va presentar l'Associació Watani contra l'Ajuntament de Lleida al considerar, en primer lloc, que els ens locals tenen competència per regular matèries accessòries dret fonamental com és el de la llibertat religiosa. Com hem dit al llarg d'aquesta anàlisi, l'ús del vel islàmic, en aquest cas integral, és un dels pilars que conformen simbologia de l'Islam, fet pel qual trobem a faltar una justificació o precisió pel que fa al barem emprat pel Tribunal a l'hora de considerar com a accessori el fet de vedar a les persones que porten vel la permanència als edificis municipals un cop aquestes han estat correctament identificades al accedir al recinte. A més a més, xoca la manera amb la que descriu els efectes que produeix l'ús d'aquesta vestimenta a la resta de la societat, afirmant que pertorba la tranquil·litat i l'exercici de drets legítims de les altres persones. Diem que és quelcom desconcertant perquè en l'actualitat el nombre de persones que porten aquestes vestimentes és molt minoritari, cosa que el Tribunal en qüestió passa totalment per alt.

Actualment, malauradament no disposem d'un cens oficial que indiqui el numero de persones que fan ús d'aquestes vestimentes, però podem fer-nos una idea de quina seria aquesta xifra observant la situació que es viu a França. En aquest país uns 5 milions de persones professen la religió islàmica, mentre que, segons el que les autoritats franceses van indicar l'any 2011, menys de 2.000 persones portaven burca¹³³. Per tant, tenint en compte que el nombre actual de musulmans a Espanya no supera els 2 milions i que a Catalunya en resideixen uns 500.000¹³⁴, la xifra de persones que fan ús d'aquest tipus de

¹³³ El Mundo. *Francia destierra el velo integral*. [En línia] 1ª ed. París. 11 d'abril de 2011 [data de consulta: 22-04-16] [Accés gratuït] <<http://www.elmundo.es/elmundo/2011/04/10/internacional/1302468180.html>>

¹³⁴ Europa Press. *Los musulmanes en España superan los 1,8 millones*. [En línia] 1ª ed. París. 30 de març de 2015 [data de consulta: 22-04-16] [Accés gratuït] <<http://www.europapress.es/sociedad/noticia-musulmanes-espana-superan-18-millones-20150330182141.html>>

vel estaria molt per sota del miler arreu de l'Estat i rondaria el centenar de persones a Catalunya. Per tant, atesa la reduïda xifra de persones que porten el vel integral i l'impacte negatiu que podria implicar una prohibició d'aquesta mena sobre aquestes, considerem que el fet d'afirmar que el fet de portar aquesta vestimenta pertorba la tranquil·litat dels ciutadans és un tant desproporcionat. Una altra interessant afirmació del TSJC és la que fa al Fonament de Dret segon, amb la qual diu, basant-se en diverses sentències, que l'article 16 de la CE no empara el dret a comportar-se en totes les circumstàncies de la vida d'acord amb les pròpies creences, volent dir que aquest article no empararia l'ús del vel islàmic al topar amb l'ordre públic, tot i que, com hem dit anteriorment, aquest no es veuria afectat si la persona que el porta ha estat degudament identificada a l'accedir a l'espai públic.

Finalment, destaca el contingut del Fonament de Dret quart quan el Tribunal fa menció de la necessitat de la prohibició en una societat democràtica, tot precisant que el vel integral trenca amb el principi d'igualtat entre homes i dones i al·legant com a únic motiu el fet que només és portat per les dones. Respecte aquesta afirmació podem dir que el TSJC no té en compte que el vel islàmic, sobretot l'integral, és una vestimenta que porten algunes dones musulmanes en l'exercici de la seva autonomia de la voluntat i que, segons molts dels autors que hem anat citant en aquesta anàlisi, trencaria amb el principi de la igualtat quan existeixi algun tipus d'imposició aliena a la dona en concepte de dominació sobre aquesta per part de l'home.

- Observacions:

Aquesta sentència va confirmar i alimentar el debat i la polèmica de la qüestió del vel islàmic que es vivia en aquella època. El cert és que va generar un fort descontentament i repudi per part de la comunitat musulmana que van sentir-se indefensos en aquest aspecte i no van dubtar ni un segon en recórrer aquesta resolució per tal d'arribar al Tribunal Suprem.

3.2 STS de 14 de febrer de 2013

- Nom i dades del tribunal: Sentència del Tribunal Suprem, Sala tercera, del Contenciós-Administratiu, de 14 de febrer de 2013. Numero de recurs 4118/2011. Procediment: Recurs de cassació. Ponent: Vicente Conde Martin de Hijas.

- *Definició del supòsit:* La sentència en qüestió és la que es pronuncia sobre la desestimació del recurs presentat contra l'Ordenança "anti-burca" aprovada pel Ple de l'Ajuntament de Lleida l'any 2010, resolució que servirà com a precedent i així tombar les ordenances similars que s'havien anat aprovant en diversos municipis catalans fins el 2013.

- *Fets:*

- 1) El TSJC va dictar sentència el 7 de juny de 2011 desestimant el recurs numero 394/2010 per la protecció dels drets fonamentals de la persona.
- 2) L'Associació Watani per la Llibertat i la Justícia va anunciar recurs de cassació contra la sentència anterior.
- 3) La recurrent va interposar recurs de cassació demanant al Tribunal Suprem que revoqués la sentència recorreguda i estimés la demanda declarant nul·la la modificació de l'Ordenança municipal aprovada per l'Ajuntament de Lleida.
- 4) La contrapart va formalitzar escrit d'oposició demanant que es desestimés el recurs interposat contra la sentència del TSJC i es confirmés aquesta.
- 5) El Fiscal va formular les seves al·legacions per escrit.
- 6) Un cop concloses les actuacions, per votació i fallo es va celebrar l'audiència el dia 6 de febrer de 2013.

- *Fonaments de Dret:*

- a) La part recurrent, en la STSCJ, sol·licitava la tutela dels drets fonamentals de la llibertat ideològica i religiosa, el dret a la igualtat i el dret de participació en els assumptes públics. El Tribunal Suprem, a fi de delimitar l'objecte de la sentència, menciona que l'única prohibició que s'impugna de l'Ordenança en qüestió és l'ús del vel integral. El que resta de Fonament de Dret primer consisteix en un sumari dels Fonaments de Dret amb els que el TSJC va justificar la seva resolució, els

quals ja hem comentat anteriorment.

- b) Al Fonament de Dret Segon el Tribunal considera oportú fer unes consideracions generals per tal de delimitar l'abast de la sentència. En primer lloc afirma que el tema del vel islàmic és un problema polític del qual no s'ha arribat a cap consens a nivell europeu, com dèiem anteriorment¹³⁵. Aquest, a fi de demostrar el debat que s'havia viscut fins aquella data en relació a aquella matèria, cita jurisprudència del TEDH i una resolució de Nacions Unides, fent menció al fet que a Occident no existeixen prohibicions d'aquest tipus, a excepció de països com França o Bèlgica. A banda, destaca el fet que d'un tema amb tanta transcendència política i jurídica encara no s'hagi promulgat una Llei estatal que prohibeixi l'ús del vel limitadora d'un dels continguts de l'exercici del dret fonamental de llibertat religiosa, sobretot quan s'han plantejat fer-ho posant d'exemple la moció que va fer el Senat instant al Govern regular la qüestió o la moció que es va presentar al Parlament de Catalunya, situacions que hem citat amb anterioritat. En segon lloc, el Tribunal considera que el context en el, segons l'Ordenança, s'hauria d'aplicar la prohibició és tant ampli que s'entén que aquesta prohibició s'estendria a tot l'espai municipal, on els ciutadans desenvolupen la seva vida principalment. A més, remarca que la prohibició de l'ús del vel integral no té un sentit conseqüencial, sinó a l'inrevés, és a dir, aquesta, juntament amb el contrast cultural que implica l'ús d'aquesta vestimenta, és la causa de la modificació de l'Ordenança. En tercer lloc, el propi Tribunal vol aclarir que no vol respondre a si en el marc constitucional espanyol tindria cabuda o no una prohibició de l'ús del vel en els espais públics com la llei francesa, sinó que només atendra el cas concret.
- c) En els Fonaments de Dret tercer, quart i cinquè el Tribunal en qüestió fa referència als arguments que al·leguen les parts i el Ministeri Fiscal, als quals donarà resposta en els ulteriors Fonaments de Dret.

¹³⁵ Cfr. epígraf 1.2., pàgina 17 d'aquesta mateixa obra.

- d) Pel que fa al primer motiu amb el que es fonamenta el recurs de cassació, aquest és desestimat per la Sala, doncs no comparteix l'existència d'una falta total de motivació de la sentència, ni incongruència, ni tampoc que s'hagi produït indefensió.
- e) Quant al segon motiu del recurs, el Tribunal creu convenient que, abans d'analitzar la incompetència de l'Ajuntament en matèria del dret a la llibertat religiosa, s'ha de resoldre el motiu relatiu a la vulneració de l'art. 16 CE que al·lega la part recurrent. No obstant això, el tribunal creu convenient precisar primerament que, del que afirma la STSJC sobre que el criteri general és que l'Ajuntament pot regular matèries accessòries dels drets fonamentals, com és el cas de la llibertat religiosa en el cas de la prohibició del vel integral, es tracta d'una afirmació "constitucionalment inacceptable". El Tribunal aclareix que s'ha de diferenciar la regulació d'aspectes accessoris del dret fonamental del contingut essencial del mateix, el qual està reservat exclusivament a la regulació a través d'una llei, és a dir, l'ens local no pot establir limitacions a un dret fonamental en espais públics per sí mateix.
- f) A partir del Fonament de Dret vuitè, el Tribunal Suprem entra a valorar si efectivament s'ha vulnerat o no l'art. 16 CE i a la LOLR. Primerament, justifica que l'ús del vel integral és una manifestació de l'exercici del dret a la llibertat religiosa. La Sala, basant-se amb doctrina constitucional, avisa que la sentència recorreguda no encaixa amb aquesta, doncs en aquests casos és necessària l'existència d'una llei prèvia, la qual no existeix en l'actualitat, que reguli els límits de l'exercici del dret a la llibertat religiosa que empara l'ús del vel integral. Per tant, l'Ordenança, al mancar de suport legal en aquest sentit, vulneraria aquest dret fonamental i, segons el propi Tribunal, la justificació en la que es fonamenta el TSJC utilitzant la jurisprudència del TEDH a fi de pal·liar aquesta deficiència no tindria cap sentit. Per tant, al haver justificat la vulneració d'aquest dret fonamental, es justifica alhora l'extralimitació competencial de l'Ajuntament, doncs no podria aprovar una disposició d'aquest tipus en tant que no hi havia cap norma prèvia que establís el límit per l'exercici del dret de llibertat religiosa.

- g) El Tribunal considera oportú pronunciar-se sobre alguns punts de la sentència recorreguda, com ara la qüestió de la pertorbació de la tranquil·litat en la nostra cultura occidental que produeix l'ús del vel islàmic integral en la realització de les activitats quotidianes, fet que el Tribunal rebutja totalment al mancar d'una ferma demostració. Així doncs, el que era l'argument bàsic de la sentència, queda totalment desmuntat, succeint el mateix amb els arguments relatius a la seguretat i l'ordre públic que utilitza la sentència, així com la protecció dels drets i llibertats de la resta de la societat, ja que és inconcebible justificar la protecció de drets i llibertats aliens a partir de la limitació d'un dret fonamental d'una persona.
- h) Un altre dels punts clau de la sentència que resol el Tribunal és l'afirmació que fa referència a la incompatibilitat de l'ús del vel integral amb la igualtat de gènere, independentment que el seu ús sigui voluntari o no. En aquest sentit, la Sala remarca que la dona té absoluta llibertat per escollir la seva vestimenta i no es pot justificar la prohibició pressuposant que aquesta és obligada o forçada a portar el vel integral, doncs aquesta ja disposa dels instruments necessaris per fer front a aquesta situació. A més, el Tribunal va més enllà dient que aquesta prohibició posaria en risc a la dona musulmana, la qual es veuria enclaustrada en el seu entorn familiar i, pel que fa a la seva integració, s'obtingrien resultats totalment contraris als que la nostra societat pretén.
- i) En el Fonament de Dret onzè, s'afirma que la modificació de l'art. 21 el Reglament del Servei de Transports Urbans de Viatgers de Lleida, segons el propi Tribunal, es diferencia de la resta de disposicions. Aquesta no hauria de ser anul·lada, ja que, tenint en compte que l'exigència d'identificació que recull el Reglament és un control de l'ús d'un benefici al que les persones que porten vel s'acullen lliurement, no s'estableix una limitació del dret a la llibertat religiosa com fan la resta de disposicions esmentades.
- j) Finalment, abans de declarar la nul·litat de ple dret dels acords i normes als que fa referència la sentència, excepte el Reglament esmentat, el Tribunal desestima el motiu del recurs pel qual s'al·lega la infracció de l'art. 10 de la CE i la Llei electoral, ja que la part recurrent va exposar una argumentació que va ometre en

l'anterior instància, fet que no està permès en cassació.

- Conclusions:

La sentència del Tribunal Suprem en qüestió estima el recurs de cassació presentat per l'Associació Watani, al mateix temps que, sense ànim de dur a terme un mandat al legislador pel que fa aquesta matèria, dona diverses pistes sobre el que s'ha de fer i el que no s'ha de fer i la situació del vel islàmic en el context actual. En aquesta conclusió volem destacar els tres punts amb els que el Tribunal Suprem discrepa del que va resoldre el TSJC.

El primer dels quals és el fet que hi hagi d'existir una llei prèvia en matèria de delimitació de l'exercici del dret fonamental de la llibertat religiosa quant a l'ús del vel islàmic integral per tal que aquesta pugui ser regulada pels ens locals, afirmant contundentment que totes les Ordenances que s'havien anat aprovant als Plens d'alguns Ajuntaments fins aquella data quedaven automàticament anul·lats, al mateix temps que demanava implícitament a les autoritats autonòmiques o estatals actuar davant la necessitat de legislar una situació que avui dia compta amb tanta transcendència política i jurídica.

El segon punt que volem destacar és que el Tribunal Suprem troba que la sentència del TSJC peca de manca d'argumentació quan diu que l'ús del vel islàmic pertorba la tranquil·litat dels ciutadans i que aquest posa en risc la protecció dels drets i llibertats de la resta de ciutadans, fet que demostra que l'Ordenança en qüestió estava deliberadament orientada a sancionar a tot un col·lectiu limitant el seu dret pel simple fet de vestir diferent a la resta de la ciutadania per tal d'afavorir a la col·lectivitat.

El tercer punt en el que es diferencia la primera sentència de la segona és que el TSJC no té en compte que en la majoria dels casos són les pròpies dones musulmanes les que decideixen per elles mateixes portar aquesta vestimenta, ni les greus conseqüències que podria tenir una regulació d'aquest tipus per aquestes, doncs, si no fos prou el rebuig que pateixen al ser senyalades com un problema, també se les estaria obligant a aïllar-se o apartar-se de la societat si aquestes decidissin lliurement continuar sent totalment fidels sacrificant la seva participació en la vida pública.

Per acabar, volem destacar el fet que Tribunal Suprem hagi acceptat la modificació Reglament del Servei de Transports Urbans de Viatgers de Lleida, el qual ho justifica afirmant que les persones que porten vel que s'acullen lliurement a aquest servei públic han de ser degudament identificades per fer dur a terme un control de l'ús. En aquest sentit, podríem dir que aquesta mesura també es podria aplicar per analogia a altres serveis públics com, per exemple, la biblioteca municipal, o en altres edificis com el propi Ajuntament. En aquest cas no estem fent referència a la permanència en aquests espais, el qual sí que seria motiu de vulneració del dret a la llibertat religiosa com indica el propi Tribunal, sinó que el que volem dir és que sí que es podria admetre un control d'accés a aquests llocs per, igual que en el cas dels transports públics, identificar a aquestes persones que decideixin fer ús del servei que correspongui a fi de garantir el seu correcte funcionament, tal com indica ALÁEZ CORRAL, afirmació del qual ja hem citat amb anterioritat¹³⁶.

- *Observacions:*

Havent analitzat aquesta sentència i la que va dictar el TSJC hem pogut veure que el debat i les diferències que actualment hi ha respecte a aquest tema també són presents en seu judicial, fet que denota l'existent i imperiosa necessitat d'un pronunciament per part de les autoritats estatals o autonòmiques respecte aquest conflicte, el qual sembla, ara per ara, aturat en tots els municipis en els que s'havia aprovat una Ordenança com la de Lleida gràcies al precedent creat per aquesta resolució del Tribunal Suprem.

3.3 Interlocutòria del TSJC de 29 de gener de 2015

- *Nom i dades del tribunal:* Interlocutòria del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (Barcelona), Sala del Contenciós, 29 de gener de 2015. Recurs ordinari (Llei 1998) 361/2014. Secció BE (PS).

- *Definició del supòsit:* Aquesta interlocutòria deriva del recurs que es va presentar contra l'Ordenança de Civisme “anti-burca” que va ser aprovada pel Ple de l'Ajuntament de

¹³⁶ Cfr. epígraf 2.3., pàgina 60 d'aquesta mateixa obra.

Reus l'any 2014, tenint en compte el que havia resolt l'any anterior el Tribunal Suprem respecte l'Ordenança de Lleida.

- *Fets:*

- 1) Un conjunt d'associacions i comunitats islàmiques van presentar un recurs contra l'Ordenança de Civisme de la ciutat de Reus amb el que se sol·licitava la suspensió cautelar d'aquesta, demanant que es declarés la nul·litat en ple dret dels articles 10.4 i 44.4 de la mateixa norma.

- *Fonaments de Dret:*

- a) El primer fonament jurídic indica el contingut dels dos articles impugnats per la part recurrent. Per la seva part, l'art. 10.4 disposa que les persones que portin vel integral, burca, nicab o altres vestimentes o accessoris que impedeixin o dificultin la identificació no podran romandre a la via pública ni accedir o romandre als equipaments o instal·lacions municipals. D'altra banda, l'art. 44.4 estableix que incomplir el que determina l'article esmentat anteriorment serà considerat com una infracció lleu.
- b) Quant al fonament jurídic segon, el Tribunal cita a jurisprudència relativa als tres aspectes que s'han de distingir al adoptar mesures cautelars, les quals són el fonament, els pressupostos i la ponderació dels interessos en conflicte. La Sala presta especial atenció a l'aparença de bon dret o *fumus boni iuris*, doncs afirma que la doctrina relativa a aquesta qüestió s'ha de tenir en compte al sol·licitar-se la nul·litat d'un acte idèntic a un altre ja anul·lat jurisdiccionalment. En aquesta línia, el Tribunal fa referència a la Sentència del Tribunal Suprem anteriorment analitzada, a través de la qual es declara la nul·litat de l'Ordenança de Civisme de Lleida per vulnerar el dret a la llibertat religiosa de l'art. 16.1 de la CE, ja que no existeix cap llei prèvia que delimiti l'exercici d'aquest dret pel que fa a l'ús del vel islàmic. Finalment, el mateix Tribunal decideix suspendre l'executivitat dels articles impugnats de l'Ordenança de Civisme de Reus al no haver canviat la legislació en aquesta matèria des de que es va dictar la citada sentència.

- *Conclusió:*

El motiu pel qual hem analitzat aquesta interlocutòria és, a banda de la polèmica que havia comportat abans i després de la suspensió de l'executivitat dels articles mencionats, fer patent la rectificació del TSJC en aquesta matèria, el qual ha passat d'encobrir la manca d'una llei prèvia estatal o autonòmica que permeti als ajuntaments poder aprovar ordenances d'aquesta índole mitjançant l'ús de jurisprudència del TEDH, a reconèixer la necessitat de l'existència d'aquesta per poder prosseguir amb l'enjudiciament de la qüestió. Així doncs, fins que el legislador no mogui fitxa a través de la regulació de l'ús del vel islàmic en els espais públics, les Ordenances que es vagin aprovant i que, d'una manera o altra, vulnerin el dret fonamental reconegut per l'art. 16.1 de la CE, correran la mateixa sort que la de la ciutat de Reus.

- *Observacions:*

Com hem pogut veure, el precedent que ha creat la Sentència del Tribunal Suprem anteriorment analitzada ha provocat que molts ajuntaments hagin hagut de fer marxa enrere pel que fa a les ordenances que havien aprovat en aquesta matèria, fet que ha tallat de soca-rel la proliferació de consistoris que s'havien animat a regular aquesta qüestió per acontentar els seus ciutadans.

3.4 STEDH, assumpte S.A.S. contra França, d'1 de juliol de 2014

- *Nom i dades del tribunal:* Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans (Gran Sala), cas S. A. S. contra França, d'1 juliol 2014. Sol·licitud numero 43835/2011.

- *Definició del supòsit:* El motiu d'anàlisi d'aquesta sentència del TEDH relativa a la prohibició del vel integral en espais públics és la repercussió que aquesta va generar un cop es va dictar, ja que, per primera vegada, aquest Tribunal avalava aquesta prohibició declarant que la polèmica llei francesa promulgada el 2010 no vulnerava en cap circumstància el CEDH. Així doncs, és important tenir-la en compte en aquest anàlisi degut a la seva importància i el grau d'influència que aquesta pot tenir pel que fa al nostre ordenament jurídic i a la concepció que detenen els nostres tribunals respecte aquesta matèria. Per tant, no farem una anàlisi massa extensa d'aquesta resolució, sinó que n'extraurem els motius més significatius.

- *Fets:*

- 1) Una persona resident a França va interposar una demanda davant el TEDH contra la Llei francesa 2010-1192 d'11 d'octubre de 2010, la qual prohibeix l'ús del vel islàmic integral (burca i niqab) en tots els espais públics, al entendre que aquesta violava els articles 3, 8, 9, 10, 11 i 14 del CEDH.
- 2) La demandant professa la religió islàmica i porta burca i niqab en el seu dia a dia d'acord amb les seves creences, cultura i conviccions personals sense que el seu marit ni cap altre membre de la seva l'obligui a fer-ho. La mateixa demandant afirmava portar aquesta vestimenta tant en públic com en privat, concretament en determinats moments especials per la seva religió amb l'ànim d'expressar la seva fe.
- 3) El Tribunal fa una anàlisi de la Llei 11 d'octubre de 2010, tot comentant els seus antecedents legislatius, els informes que es van elaborar prèviament, el dictamen del Primer Ministre, la sentència emesa per la Cort de Cassació, opinions d'organismes internacionals com la Comissió de Drets Humans de Nacions Unides i el dret comparat, en el que destaca l'al·lusió que fa a la Sentència del Tribunal Suprem de 6 de febrer de 2013 que hem analitzat prèviament.

- Fonaments de Dret:

- a) La part demandant va al·legar que s'havia produït una vulneració dels articles 3, 8, 9, 10, 11 i 14 del CEDH. Quant a l'art. 9.2, aquesta argumenta que la llei no està enfocada a la seguretat pública sinó que simplement és una prohibició general de l'ús del burca, que és una mesura desproporcionada en tant que no respecta les exigències mínimes de vida en societat i que no es compleix amb el requisit relatiu a la necessitat en una societat democràtica que estableix el propi art. 9.2, doncs la demandant considera que es podria aconseguir per una altra via.
- b) Un altre dels arguments més destacats d'aquesta part és que se li ha vulnerat el dret a la intimitat, ja que se sent amenaçada de rebre sancions quan porta el vel islàmic en públic i també que la prohibició que inclou la llei és causa de vulneració de l'art. 14 del CEDH, és a dir, la prohibició de discriminació.

- c) Per la seva part, el Govern francès va admetre que la prohibició que inclou la Llei en qüestió pugui ser considerada com una limitació de l'article 9.2, però constata era quelcom necessari en una societat democràtica i que els seus objectius encaixen perfectament amb el CEDH, entre els quals es troba la salvaguarda de la seguretat ciutadana.
- d) En aquest procediment van intervenir-hi tercers com el Govern belga, Amnistia Internacional i altres ONG vinculades a la protecció dels drets humans.
- e) A partir del paràgraf 106 el TEDH duu a terme la seva valoració particular, la qual es basa principalment en el respecte dels articles 8 i 9 del CEDH per part de la llei francesa, la qual ha de complir els requisits que estableixen els articles 8.2 i 9.2.
- f) Pel que fa al primer d'aquests, això és, que la prohibició s'estableixi per llei, el TEDH indica que es compleix, ja que es tracta d'una norma de rang de llei que es va aprovar gairebé per unanimitat del Senat i l'Assemblea Nacional.
- g) Quant al segon requisit, el TEDH valora la legitimitat dels objectius o finalitats de la prohibició en qüestió. En primer lloc, aquest posa en dubte que la llei estigui orientada a garantir la seguretat pública, no mostrant-se del tot conforme amb que la llei hagi sorgit de la necessitat d'identificar a les persones en els espais públics, tal i com defensava el Govern francès. La segona finalitat en la que el TEDH fa cabal és la protecció dels drets i llibertats dels altres. Aquest considera vàlida i proporcional la prohibició sempre i quan es justifiqui que el seu manteniment respon als compliment dels requisits mínims de vida en comú, doncs, en el marc de la interacció social, la cara és un element transcendental per establir relacions interpersonals.
- h) El tercer requisit consisteix en la necessitat en una societat democràtica, el qual justifica el propi Tribunal a través de jurisprudència. Per argumentar la postura, torna a fer menció a les dues finalitats anteriors. Quant a la seguretat pública, el Tribunal afirma al paràgraf 139 que només seria proporcional si existís una amenaça global de vulneració de la seguretat pública, situació a la que França no enfocava a través d'aquesta norma. L'obligació a la identificació de persones no

és suficient per acreditar tal realitat, doncs el compliment d'aquesta s'hagués pogut garantir a través d'una norma més tolerant. En canvi, pel que fa a la protecció dels drets i llibertats dels altres, la Sala considera que la prohibició és justificada a fi de garantir la vida en societat.

- i) Aquesta, després de contrastar, d'una banda, els arguments contraris a la prohibició, entre els quals destaca l'impacte negatiu en els subjectes i el col·lectiu afectat, el reduït nombre de dones afectades, entre d'altres, i, d'altra banda, els arguments favorables com la falta de consens a nivell europeu en aquesta matèria, resol a favor del Govern francès. El Tribunal afirma que aquesta prohibició no vulnera el contingut del CEDH i que es feia front a un fenomen contrari i incompatible als valors de la República i democràtics, la base dels quals resideix en la interacció entre les persones .

- Conclusió:

Havent observat el que ha resolt el TEDH respecte la polèmica Llei francesa de 2010 que prohibeix l'ús del vel islàmic, el qual és partidari a una prohibició o limitació d'aquest tipus sempre i quan s'estableixi per afavorir la vida en societat o en comú en detriment de la manifestació de les creences de determinades persones en els espais públics, convé observar si existeix la possibilitat de traslladar aquest cas a Catalunya, per tal de poder comprovar si els Ajuntaments tenen alguna possibilitat d'aferrar-se a la citada STEDH.

La resposta a la qüestió plantejada és que no hi cabria aquesta possibilitat. En primer lloc, hem de tenir en compte que el TEDH afirma en la seva sentència que un dels requisits essencials és el de legalitat, és a dir, que la prohibició estigui regulada per una norma amb rang de llei, fet que també va assenyalar el Tribunal Suprem, ja que es tracta d'un dret fonamental. En segon lloc, cal remarcar que el context d'Espanya i França és molt diferent, en tant que aquest últim és un Estat laic en el qual s'han de respectar els valors republicans a través de la garantia de la interacció de les persones i de la vida en societat.

Tot i això, aquest argument seria un dels punts on els consistoris podrien trobar una escletxa legal per regular la qüestió, però, tret que el Tribunal Suprem canviï de doctrina en els propers anys o s'aprovi una llei estatal o autonòmica, els Ajuntaments tenen nul·les possibilitats, doncs el propi TEDH també es mostra reticent a regular la prohibició en cas

que s'argumenti per altres motius que no siguin aquest que hem esmentat, com és el cas de la seguretat ciutadana, ja que actualment, i com hem mencionat reiteradament en aquesta anàlisi, existeixen altres mecanismes per dur a terme la identificació.

Conclusions finals

Aquest treball de fi de grau, que té per objecte l'anàlisi socio-jurídica del vel islàmic a Catalunya, no es pot acabar de perfilar sense abans extreure'n les principals conclusions.

1. Primerament, com hem demostrat al llarg de tot el treball i com han reiterat els tribunals europeus i estatals en diverses ocasions, no hi ha cap dubte que el vel islàmic és un dels símbols més importats i identitaris de la religió musulmana. Per tant, el seu ús es troba protegit pel dret fonamental a la llibertat religiosa reconegut als articles 9 del CEDH i 16 de la CE.
2. En segon lloc, tenint en compte l'afirmació anterior i el contingut de la jurisprudència analitzada, els Ajuntaments, ara per ara, no poden regular una prohibició de l'ús d'aquesta vestimenta sota cap concepte, doncs per això és necessari que aquesta estigui inclosa en una norma de rang de llei, sempre i quan també es persegueixin una o més finalitats legítimes recollides al CEDH i es compleixi amb el requisit de la necessitat d'aquesta prohibició en una societat democràtica que indica el TEDH. A tot això, s'obre la possibilitat, encara que molt remota, que des del Govern espanyol o català es posin mans a l'obra i decideixin pronunciar-se respecte aquesta matèria, doncs, com ja hem esmentat anteriorment, amb el primer en funcions i a l'espera de la celebració d'unes noves eleccions al mes de juny i amb el segon en ple procés independentista, tot fa pensar que només el fet que es torni a plantejar la possibilitat d'elaborar una llei d'aquestes característiques es diferirà força en el temps.

Amb tot, si es donés el cas que en un futur proper s'arribés a promulgar una norma que establís una prohibició general de l'ús del vel islàmic integral en els espais públics, aquesta precisament no brillaria per la seva eficàcia, ja que, en l'actualitat, l'ús d'aquest tipus de vel, tant a Espanya com a Catalunya, és minoritari o pràcticament inexistent. Així doncs, una llei d'aquesta índole aconseguiria tot el contrari al provocar tensions innecessàries en un sector de la població que agrupa gairebé dos milions de persones arreu de l'Estat, una quarta part de les quals resideixen a Catalunya. Tot això podria desembocar a la radicalització de bona part d'aquest col·lectiu, o bé a una escalada o increment en l'ús d'aquestes vestimentes com a mostra dels sentiments de ràbia i impotència que aquestes persones podrien arribar a sentir al veure amenaçades les seves conviccions i valors culturals i religiosos. A banda, com ja hem esmentat

amb anterioritat, això no faria més que recloure a les dones musulmanes afectades a la seva vida privada, les quals quedarien aïllades i estigmatitzades de per vida, fet que irremeiablement promouria la discriminació i la islamofòbia. En aquest sentit, tampoc ens hem d'oblidar que aquests efectes també es produirien, encara que en menor escala, en el cas dels centres educatius en els que els seus reglaments interns prohibeixen l'ús del vel integral i no integral en detriment del dret a l'educació de les alumnes que el porten.

3. En tercer lloc, tenint en compte la comparació de la manera amb la que determinats ordenaments jurídics europeus afronten aquest conflicte, no podem precisar, de moment, quin és el camí que seguirà Espanya, doncs per això és necessari que les autoritats es pronunciïn fermament sobre la qüestió. A priori pensem que l'Estat espanyol no seguirà el camí dels països que han optat per una via més extremada com és el cas de França o Bèlgica, sinó que, tenint en compte les circumstàncies actuals, el més lògic seria que optés per un terme mig com és el cas d'Alemanya. Tot i això, el futur sobre aquesta qüestió a arreu d'Europa és incert, havent-hi, alhora, una tendència dels Estats a limitar l'ús del vel per tal de garantir la vida en societat, les relacions interpersonals i la seguretat pública.
4. En quart lloc, podem afirmar que el context social actual, això és, el present atemoriment que ha envaït la població arran dels recents atemptats perpetrats per terroristes islamistes a França i a Bèlgica, conforma la tempesta perfecta perquè les autoritats acordin regular l'esmentada prohibició fent ús d'una de les finalitats constitucionalment legítimes de les que hem fet referència en aquest estudi, la seguretat ciutadana. Tot i això, com ja hem esmentat prèviament al analitzar la STEDH relativa a aquesta qüestió, perquè una prohibició d'aquest tipus sigui proporcional haurà de ser aprovada en el marc d'una manifesta amenaça general a la seguretat pública, la qual avui dia podria ser fàcilment justificable per part de les autoritats aprofitant-se de l'escalada de les constants amenaces terroristes dirigides a Occident. En contra, podem determinar que a fi d'aconseguir el mateix objectiu que tindria una llei d'aquest tipus, que no és més que garantir la identificació de les persones en els espais públics, actualment ja disposem dels mecanismes suficients per tal de dur-ho a terme de forma eficaç. Així doncs, l'aprovació d'una norma que establís una prohibició general del vel islàmic que tingués com a justificació la seguretat ciutadana

no només mancaria de sentit, sinó que tindria un rerefons maquiavèl·lic orientat a senyalar a tota la comunitat islàmica, contravenint alhora amb els valors del multiculturalisme i la integració que tant s'han intentat promoure en els darrers anys.

5. Per acabar, pel que fa a l'anàlisi jurisprudencial que hem dut a terme anteriorment, podem dir que, a falta d'una regulació de la prohibició del vel islàmic en els espais públics a nivell estatal o autonòmic, la Sentència del Tribunal Suprem de 14 de febrer de 2013 dona diverses pistes sobre com hauria de regular-se aquesta qüestió, tot desmuntant els arguments que al·legava el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, el qual va haver de canviar radicalment el seu discurs. Altrament, l'Alt Tribunal considera que l'ús d'aquesta vestimenta no implica cap risc en la protecció de drets i llibertats de la resta de ciutadans, ni suposa una pertorbació de la tranquil·litat d'aquests, sinó que s'integra en el dret fonamental a la llibertat religiosa que en el cas que es limités a través d'una norma d'aquest tipus obligaria a les musulmanes que porten aquesta vestimenta a sacrificar la seva participació en la vida pública. D'altra banda, com ja hem vist, la STEDH objecte d'estudi obre les portes a un replantejament de la situació jurídica actual del vel islàmic a Espanya, doncs aquest indica que el propi vel és un risc per la interacció entre les persones i la vida en societat, per la qual cosa acaba afirmant que una llei que regula una prohibició en aquest sentit com és el cas de França seria justificable. Tot i això, aquesta resolució no dota als Ajuntaments de la possibilitat de continuar promulgant ordenances "anti-burca" com les que s'han aprovat fins ara, sinó que, com ja hem dit, caldria restar a l'espera a que les autoritats estatals o autonòmiques moguin fitxa, doncs la realitat que es viu tant a Espanya com a Catalunya respecte a aquest tema és molt diferent a la francesa i el Tribunal Suprem no estarà disposat a canviar el seu criteri mentre no hi hagi una norma amb rang de llei que, de manera justificada, delimiti aquest dret fonamental.

Bibliografia

Referències bibliogràfiques citades

ALÁEZ CORRAL, B.; RUIZ RUIZ, J. J., *Democracia constitucional y prohibición del velo islámico en los espacios públicos*. 1ª ed. Madrid: Fundación Coloquio Jurídico Europeo, 2014. 247 pàgines. ISBN 978-84-616-8946-0.

DE LUCAS, J., *¿Qué quiere decir tener derecho a la cultura?* (a ABRAMOVICH, V., ANON, M. J., COURTIS, C. comps.) Derechos sociales. Instrucciones de uso, México D.F., Fontamara, México D.F., 2003.

MERNISSI, F. *El Harén Político: El Profeta y las mujeres*. 2ª ed. Madrid: Ediciones del oriente y del mediterráneo, 2002. 263 pàgines. ISBN 84-87198-80-5.

RAMÍREZ, A. *La trampa del velo: El debate sobre el uso del pañuelo musulmán*. 1ª ed. Madrid: Catarata, 2011. 158 pàgines. ISBN 978-84-8319-577-2.

RUIZ SANZ, M. *Sociedades multiculturales y sistemas jurídicos: intersecciones y confrontaciones*. Derechos y Libertades, 2015, nº 32. pàgines 72-105. ISSN 1133-0937.

SALES, A., GARCÍA; R. *Programas de educación intercultural*. 1ª ed. Bilbao: Desclee de Bruwer, 1997. 152 pàgines. ISBN 9788433012586.

SUSÍN BERTÁN, R. *Fronteras y retos de la ciudadanía: El gobierno democrático de la diversidad*. 2ª ed. Logroño: Perla Ediciones, 2012. 230 pàgines. ISBN 978-84-615-7251-9.

TAMZALI, W. *El burka como excusa: Terrorismo intelectual, religioso y moral contra la libertad de las mujeres*. 2ª ed. España: Saga editorial, 2012. 142 pàgines. ISBN 978-84-937704-9-5.

Referències bibliogràfiques consultades

ASÍN CABRERA, M. A., *La libertad y la práctica religiosa de los inmigrantes*, a E. AJA (Coord.), Los derechos de los inmigrantes en España. 1ª ed. Valencia: Tirant lo Blanch, 2009. Pàgines 319-348. ISBN 978-84-9876-578-6.

CATALÁ, S., *Libertad religiosa de la mujer musulmana en el Islam y el uso del velo*, a A. MOTILLA (Coord.) *El pañuelo islámico*. 1ª ed. Madrid: Marcial Pons, 2009. Pàgines 19-61. ISBN 978-84-9768-658-7.

CIÁURRIZ, M. J., *Laicidad y ley sobre los símbolos religiosos en Francia*, a A. MOTILLA (Coord.) *El pañuelo islámico*. 1ª ed. Madrid: Marcial Pons, 2009. Pàgines 91-139. ISBN 978-84-9768-658-7.

DE LA HERA, A.; MOTILLA A.; PALOMINO, R. *El ejercicio de la Libertad Religiosa en España: cuestiones disputadas*. 1ª ed. Madrid: Ministerio de Justicia, Dirección General de Asuntos Religiosos, 2003. 355 pàgines. ISBN:84-7787-895-1.

DE LEMUS DIEGO, M. T., *Libertad religiosa, simbología y derecho comparado*. 1ª ed. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 2016. 659 pàgines. ISBN 978-84-9012-576-2.

EVANS, M., *Manual on the wearing of religious symbols in public areas*. 1ª ed. França: Council of Europe Publishing, 2009. 126 pàgines. ISBN 978-92-871-6615-9.

JAUREGUI, G., *Inmigración y diversidad cultural en la era de la globalización. De la multiculturalidad a la interculturalidad*, a J. ALBERDI; J. GOIZUETA (Coords.), *Algunos retos de la inmigración en el siglo XXI*. 1ª ed. Madrid: Marcial Pons, 2008. Pàgines 271-290. ISBN 978-84-9768-549-8.

MOTILLA, A. El concepto de confesión religiosa en el derecho español. Práctica administrativa y doctrina jurisprudencial. 1ª ed. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 1999. 431 pàgines. ISBN 978-84-2591-092-0.

VALENZUELA, J., *España en el punto de mira. La amenaza del integrismo islámico*. 1ª ed. Madrid: Temas de Hoy, 2002. 200 pàgines. ISBN 978-84-8460-175-3.

WALZER, M., *¿Qué derechos para las comunidades culturales?*, a R. MÁIZ (Coord.), *Construcción de Europa, Democracia y Globalización*, Volum II. 1ª ed. Santiago de Compostela: Universidad de Santiago de Compostela, Servicio de Publicaciones e Intercambio Científico, 2001. 1349 pàgines. ISBN 84-8121-968-1.

Referències electròniques

20 minutos. *Regular el uso del burka en la calle: ¿es necesario? ¿Atenta contra la libertad religiosa?*. [En línia] 1ª ed. 5 de setembre de 2014 [data de consulta: 20-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.20minutos.es/noticia/2230899/0/burka/prohibicion/calle/>>

ABC. *La inmigración está mal vista*. [En línia] Madrid, 20 de setembre de 2012. [data de consulta: 19-02-16] [Accés gratuït] <<http://www.abc.es/20091204/nacional-sociedad/inmigracion-esta-vista-20091204.html>>

Agencia Efe. *Harper endurece su postura contra el niqab en la campaña electoral de Canadá*. [En línia] 1ª ed. Toronto (Canadà): Efe. 7 d'octubre de 2015 [data de consulta: 20-04-16] [Accés gratuït] <<http://www.efes.com/efe/espana/sociedad/harper-endurece-su-postura-contr-el-niqab-en-la-campana-electoral-de-canada/10004-2731682>>

Amnistía Internacional. *Los derechos humanos en España*. [En línia] [data de consulta: 21-02-16] [Accés gratuït] <<https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/espana/>>

ARECES PIÑOL, M., Universitat de Lleida. *¿El velo integral, burka y niqab, queda amparado por el legítimo ejercicio de la libertad religiosa?*. [En línea]. 1ª ed. Revista General de Derecho Canónico y Derecho Eclesiástico del Estado, nº 26, 2011. ISSN-e 1696-9669. [data de consulta: 17-04-16] [Accés gratuït] <http://www.unav.edu/matrimonioyfamilia/observatorio/documentos/Areces_RGDC26_Velo-integral.pdf>

Comisión Europea. Comunicación al Parlamento Europeo, al Consejo, al Comité Económico y Social Europeo y al Comité de las Regiones, de 17 de junio de 2008. Una Política Común de Emigración para Europa: Principios, medidas e instrumentos. (no publicat al Diari Oficial) [En línea] [data de consulta: 01-03-16] [Accés gratuït] <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/ES/TXT/?uri=URISERV%3Ajl0001>>

Comunidad Ahmadiyya del Islam en España, Departamento de publicaciones. *El velo islámico (Hiyab)*. [En línea]. 1ª ed. Córdoba: Departamento de publicaciones. [data de consulta: 07-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.islamahmadiyya.es/publicaciones/prensa/velo%20islamico.pdf>>

Die Welt. *Warum diese Muslimin doch ihren Schleier gelüftet hat*. [En línea] 1ª ed. Munic. 17 de març de 2016 [data de consulta: 19-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.welt.de/regionales/muenchen/article153397940/Warum-diese-Muslimin-doch-ihren-Schleier-gelueftet-hat.html>>

El Huffington Post. *Uso del burka en España, ¿problema real o ficticio?*. [En línea] 2ª ed. 4 de setembre de 2014 [data de consulta: 06-04-16] [Accés gratuït] <http://www.huffingtonpost.es/2014/09/04/prohibicion-burka-espana_n_5764646.html>

El Mundo. *El Tribunal Constitucional alemán acepta el velo en las escuelas*. [En línea] 1ª ed. Berlín. 13 de març de 2015 [data de consulta: 19-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.elmundo.es/internacional/2015/03/13/5502fbce2704e787e8b4578.html>>

El Mundo. *Francia destierra el velo integral*. [En línea] 1ª ed. París. 11 d'abril de 2011 [data de consulta: 22-04-16] [Accés gratuït] <<http://www.elmundo.es/elmundo/2011/04/10/internacional/1302468180.html>>

El Mundo. *Italia da el primer paso hacia la prohibición del burka en lugares públicos*. [En línea] 1ª ed. Roma: Efe. 3 d'agost de 2011 [data de consulta: 18-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.elmundo.es/elmundo/2011/08/03/internacional/1312356412.html>>

El Mundo. *Lleida multará hasta con 600 euros a quien use 'burka' en edificios públicos*. [En línea] 1ª ed. Lleida: Efe. 29 de juny de 2010 [data de consulta: 01-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.elmundo.es/elmundo/2010/06/29/barcelona/1277839493.html>>

El Mundo. *Merkel: 'El intento de crear una sociedad multicultural ha fracasado por completo'*. [En línea]. 1ª ed. Postdam (Alemania): Reuters, 18 d'octubre de 2010 [data de consulta: 15-02-16] [Accés gratuït] <<http://www.elmundo.es/elmundo/2010/10/17/internacional/1287269452.html>>

El Mundo. *Sarkozy también considera que el multiculturalismo es un 'fracaso'*. [En línia]. 1ª ed. París: Efe, 11 de febrer de 2011 [data de consulta: 15-02-16] [Accés gratuït] <<http://www.elmundo.es/elmundo/2011/02/10/internacional/1297374185.html>>

El País. *¿De verdad hace falta regular el velo en clase?*. [En línia] 1ª ed. 29 d'abril de 2010 [data de consulta: 07-03-16] [Accés gratuït] <http://elpais.com/diario/2010/04/29/sociedad/1272492001_850215.html>

El País. *Cómo legisla Europa sobre el velo*. [En línia] 1ª ed. 20 d'abril de 2010 [data de consulta: 17-03-16] [Accés gratuït] <http://elpais.com/elpais/2010/04/20/actualidad/1271751438_850215.html>

El País. *David Cameron da por fracasado el multiculturalismo en Reino Unido*. [En línia]. 1ª ed. Londres, 5 de febrer de 2011 [data de consulta: 16-02-16] [Accés gratuït] <http://internacional.elpais.com/internacional/2011/02/05/actualidad/1296860429_850215.html>

El País. *El Consejo de Estado dictaminará sobre el 'burka'*. [En línia] 1ª ed. Madrid: Efe. 8 de juliol de 2010 [data de consulta: 20-03-16] [Accés gratuït] <http://elpais.com/diario/2010/07/08/sociedad/1278540004_850215.html>

El País. *El Gobierno holandés prohíbe el uso del velo integral en lugares públicos*. [En línia] 1ª ed. La Haia. 22 de maig de 2015 [data de consulta: 17-03-16] [Accés gratuït] <http://internacional.elpais.com/internacional/2015/05/22/actualidad/1432317101_468759.html>

El País. *El Parlament rechaza pedir al Congreso que prohíba el 'burka'*. [En línia] 1ª ed. Barcelona. 24 d'abril de 2013 [data de consulta: 28-03-16] [Accés gratuït] <http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/04/24/catalunya/1366805686_075115.html>

El País. *El Tribunal Superior avala al centro que vetó a una alumna por llevar velo*. [En línia] 1ª ed. Madrid. 2 d'abril de 2013 [data de consulta: 01-03-16] [Accés gratuït] <http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/04/02/madrid/1364932389_921756.html>

El Periódico. *Canadá prohíbe naturalizaciones de mujeres cubiertas con burkas o niqab*. [En línia] 1ª ed. Efe. 12 de desembre de 2011 [data de consulta: 20-04-16] [Accés gratuït] <http://www.elperiodicodearagon.com/noticias/internacional/canada-prohibe-naturalizaciones-mujeres-cubiertas-burkas-niqab_721298.html>

El Periódico. *El Parlament reclama el veto del burka en edificios públicos*. [En línia] 1ª ed. Barcelona. 19 de juliol de 2013 [data de consulta: 28-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.elperiodico.com/es/noticias/sociedad/parlament-reclama-veto-del-burka-edificios-publicos-2516085>>

El Periódico. *Fernández Díaz abre la puerta a regular el burka*. [En línia] 1ª ed. Madrid. 4 de setembre de 2014 [data de consulta: 21-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.elperiodico.com/es/noticias/sociedad/fernandez-diaz-abre-puerta-regular-burka-3493819>>

El Periódico. *Francia prohíbe el uso del velo y los crucifijos en los colegios*. [En línia] 1ª ed. 12 de desembre de 2003 [data de consulta: 15-03-16] [Accés gratuït] <http://www.elperiodicoextremadura.com/noticias/sociedad/francia-prohibe-uso-velo-crucifijos-colegios_86669.html>

El Periódico. *Reus deroga la ordenanza de civismo que prohíbe el uso del burka*. [En línia] 1ª ed. Reus. 14 de juliol de 2015 [data de consulta: 01-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.elperiodico.com/es/noticias/sociedad/reus-deroga-ordenanza-civismo-prohibe-uso-burka-4355016>>

Europa Press. *Los musulmanes en España superan los 1,8 millones*. [En línia] 1ª ed. París. 30 de març de 2015 [data de consulta: 22-04-16] [Accés gratuït] <<http://www.europapress.es/sociedad/noticia-musulmanes-espana-superan-18-millones-20150330182141.html>>

Europa Press. *Lleida reclama al Parlament que siga al TEDH y prohíba el 'burka' en espacios públicos*. [En línia] 1ª ed. Lleida. 2 de juliol de 2014 [data de consulta: 01-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.europapress.es/catalunya/noticia-lleida-reclama-parlament-siga-tedh-prohiba-burka-espacios-publicos-20140702135331.html>>

GARCÍA VÁZQUEZ, S., Universidad de A Coruña. *El derecho a la libertad religiosa y el uso del velo islámico. Marco constitucional, normativo y jurisprudencial*. [En línia]. 1ª ed. Anuario da Facultade de Dereito da Universidade da Coruña, nº 17, 2013. ISSN 138-039X. pàgines 371-408 [data de consulta: 02-04-16] [Accés gratuït] <http://ruc.udc.es/xmlui/bitstream/handle/2183/12565/AD_17_2013_art_18.pdf?sequence=1>

Independent. *Women facing fines of up to £6,500 for wearing burkas in Swiss region*. [En línia] 1ª ed. 25 de novembre de 2015 [data de consulta: 19-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/women-to-be-fined-up-to-6500-for-wearing-burkas-in-swiss-region-a6747936.html>>

La Razón. *Así es el mapa del velo islámico en Europa*. [En línia] 1ª ed. 25 de juny de 2010 [data de consulta: 10-03-16] [Accés gratuït] <http://www.larazon.es/historico/172-asi-es-el-mapa-del-velo-islamico-en-espana-PLLA_RAZON_279801#.Ttt1BhOyOpbRdtK>

La Vanguardia. *El Tribunal Superior de justicia catalán avala prohibir el burka en instalaciones municipales de Lleida*. [En línia] 2ª ed. 8 de juny de 2011 [data de consulta: 17-04-16] [Accés gratuït] <<http://www.lavanguardia.com/politica/20110608/54168304229/el-tribunal-superior-de-justicia-catalan-avala-prohibir-el-burka-en-instalaciones-municipales-de.html>>

La Vanguardia. *Francia prohíbe el uso del burka y el nikab*. [En línea] 1ª ed. París: Efe. 15 de setembre de 2009 [data de consulta: 16-03-16] [Accés gratuït] <<http://www.lavanguardia.com/internacional/20100914/54003151659/francia-prohibe-el-uso-del-burka-y-el-nikab.html>>

MARTÍNEZ-TORRÓN, J., Universidad Complutense de Madrid. *La cuestión del velo islámico en la jurisprudencia de Estrasburgo*. [En línea]. 1ª ed. Delta Publicaciones, nº 4, 2009. ISSN 1887-3243. pàgines 87-109. [data de consulta: 18-02-16] [Accés gratuït] <http://www.deltapublicaciones.com/derechoyreligion/gestor/archivos/07_10_41_980.pdf>

MARTÍNEZ, M. Universidad Autónoma de Madrid. *¿Es el multiculturalismo bueno para los inmigrantes?*. [En línea]. 1ª ed. Madrid: Reis 135, setembre de 2011. pàgines 27-46. [data de consulta: 20-02-16] [Accés gratuït] <http://www.reis.cis.es/REIS/PDF/REIS_135_021310381247447.pdf>

MEDINA, G. *Las vestimentas que violan los derechos humanos de las mujeres. Burka y velo islámico en la jurisprudencia de la corte de derechos humanos de Europa*. [En línea]. 1ª ed. Revista boliviana de derecho nº 19, gener 2015. ISSN 2070-8157. pàgines 164-181. [data de consulta: 28-02-16] [Accés gratuït] <http://www.scielo.org.bo/pdf/rbd/n19/n19_a07.pdf>

Ministerio del Interior. Secretaria de Estado de Seguridad. Sala de Prensa. *Nivel de Alerta Antiterrorista*. [En línea] [data de consulta: 15-04-16] [Accés gratuït] <<http://www.interior.gob.es/prensa/nivel-alerta-antiterrorista>>

MORONDO TARAMUNDI, D., Instituto de derechos Humanos Pedro Arrupe, Universidad de Deusto. *El principio de igualdad entre mujeres y hombres frente a la prohibición del velo islámico integral*. [En línea]. 1ª ed. Anuario de filosofía del derecho, nº 30, 2014. ISSN 0518-0872. pàgines 291-307. [data de consulta: 10-04-16] [Accés gratuït] <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4810170>>

Reus Diari. *Es podrà anar amb la cara tapada per Reus*. [En línea] 1ª ed. 4 d'abril de 2016 [data de consulta: 20-04-16] [Accés gratuït] <<http://delcamp.cat/reusdiari/noticia/573/es-podr-anar-amb-la-cara-tapada-per-reus>>

RTVE. *El velo islámico, de signo de sumisión de la mujer a símbolo de "rebeldía" frente al mundo occidental*. [En línea] 29 d'abril de 2010 [data de consulta: 22-02-16] [Accés gratuït] <<http://www.rtve.es/noticias/20100429/velo-islamico-signo-sumision-mujer-simbolo-rebeldia-frente-mundo-occidental/329424.shtml>>

The New York Times. *"A Mass Migration Crisis, and It May Yet Get Worse"* [En línea] 1ª ed., 31 d'octubre de 2015 [data de consulta: 27-02-16] [Accés gratuït] <<http://nyti.ms/1Mzpgbs>>

TYLOR, E.B. *La ciencia de la cultura*. Publicació: 1975. [En línia] A KAHN, J. S. (Comp.), El concepto de cultura. pàgines 29-46 Barcelona: Anagrama [data de consulta: 13-02-16] [Accés gratuït]. p. 29. <http://recursos.udgvirtual.udg.mx/biblioteca/bitstream/20050101/890/1/La_ciencia_de_la_cultura.pdf>

Universitat de Barcelona. Observatori Conflicte Social. (15-06-13) *Entrevista a Sami Nair. Las revoluciones árabes: islam y transición democrática (1ra parte)*. [Vídeo] Disponible a <<http://revistes.ub.edu/index.php/ACS/article/view/6371>>

Legislació

Constitució Espanyola. (BOE [en línia], núm. 311, 29-12-1978, pàg. 29313-29424). <https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1978-31229> [Consulta: març i abril de 2016]

Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i de les Llibertats Fonamentals, Roma, 4 de novembre de 1950. (BOE [en línia], núm. 243, 10-10-1979, pàg. 23564-23570). <<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1979-24010>> [Consulta: 28 de febrer de 2016]

Espanya. Acord de 23 de novembre de 2005, del Ple del Consell General del Poder Judicial, pel qual s'aprova el Reglament 2/2005, d'honors, tractaments i protocol en els actes judicials solemnes. (BOE [en línia], núm. 302, 19-12-2005, pàg. 41404-41413). <<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2005-20840>> [Consulta: març de 2016]

Espanya. Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes. (BOE [en línia], núm. 71, 23-07-2007, pàg. 12611-12645). <<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2007-6115>> [Consulta: març de 2016]

Espanya. Llei Orgànica 4/2015, de 30 de març, de protecció de la seguretat ciutadana. (BOE [en línia] núm. 77, 31-03-2015, pàgines 27216-27243). <https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2015-3442> [Consulta: 16 abril 2016]

Espanya. Llei Orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del Dret a l'Educació. (BOE [en línia], núm. 159, 04-07-1985, pàg. 21015-21022). <<https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1985-12978>> [Consulta: març de 2016]

Espanya. Reial Decret 658/2001, de 22 de juny, pel qual s'aprova l'Estatut General de l'Advocacia Espanyola. (BOE [en línia], núm. 164, 10-07-2001, pàg. 24913-24932). <https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2001-13270> [Consulta: març de 2016]

Espanya. Reial decret llei 5/2005, de 11 de març, de reformes urgents per a l'impuls a la productivitat i per a la millora de la contractació pública. (BOE [en línia], núm. 62, 14-03-2005). <<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2005-4172&p=20150619&tn=1>> [Consulta: abril de 2016]

Nacions Unides, Assemblea General. Declaració Universal dels Drets Humans, de 10 de desembre de 1948.
art. 18. <<http://www.un.org/es/documents/udhr/>> [Consulta: 2 abril 2016]

Recomanació 1927 (2010), del Consell d'Europa, de 23 de juny de 2010, sobre l'Islam, islamisme i islamofòbia a Europa. <<http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17881&lang=en>> [Consulta: 14 març 2016]

Resolució 1743 (2010) del Consell d'Europa, de 23 de juny de 2010, sobre l'Islam, islamisme i islamofòbia a Europa. <<http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17880&lang=en>> [Consulta: 14 març 2016]

Jurisprudència

Interlocutòria del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (Sala contenciosa administrativa, secció 5a), de 29 de gener de 2015 (recurs 361/2014)

Sentència del Tribunal Constitucional 46/2001, de 15 de febrer de 2001.

Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte Dahlab contra Suïssa, de 15 de desembre de 2001.

Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte Eweida i altres contra el Regne Unit, de 15 gener de 2013.

Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte Leyla Sahin contra Turquia, de 10 de novembre de 2005.

Sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans, assumpte S.A.S. contra França, d'1 de juliol de 2014.

Sentència del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya 489/2011 (Sala contenciosa administrativa, secció 5a), 7 de juny de 2011 (recurs 394/2010).

Sentència del Tribunal Suprem (Sala Tercera, del Contenciós-Administratiu), de 14 de febrer de 2013 (recurs 4118/2011).